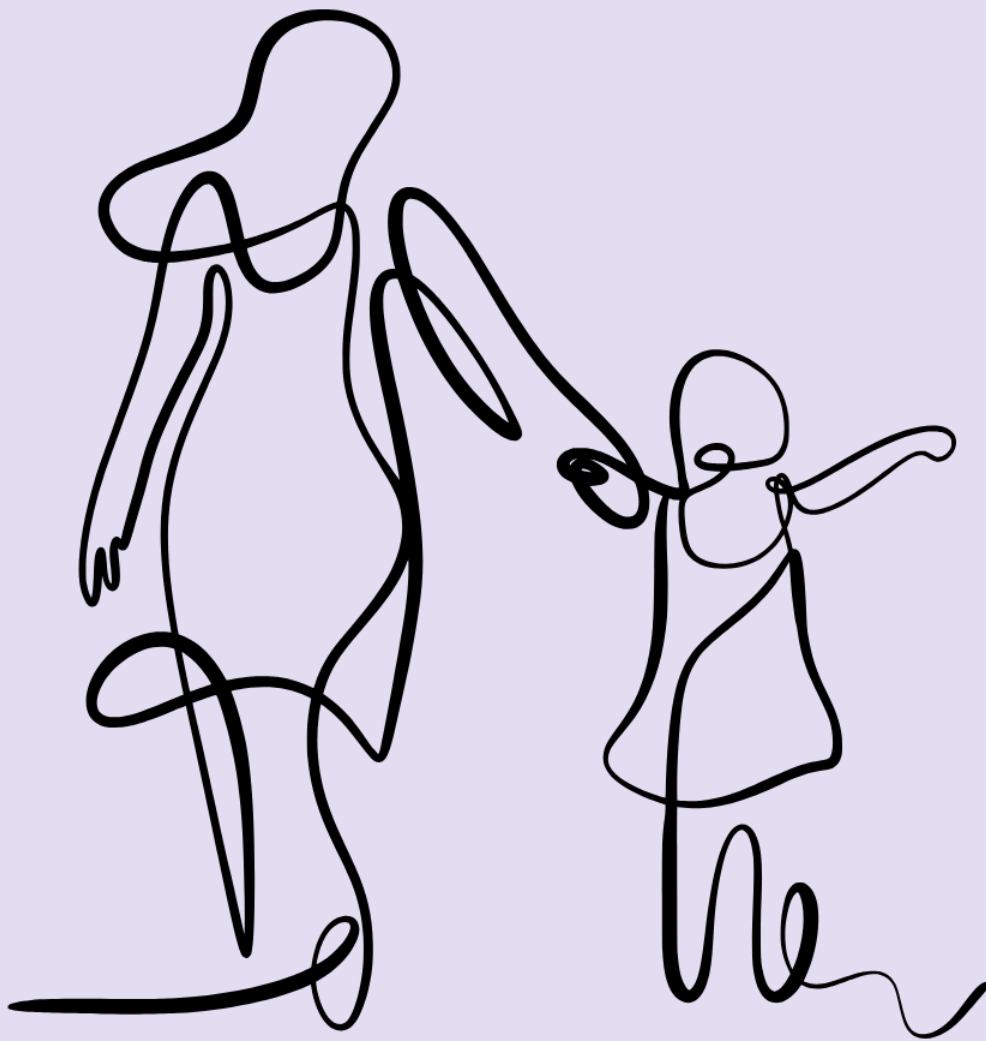


”En Skidegod Mor”

*En kritisk diskurspsykologisk undersøgelse af danske kvinders
konstruktion og forhandling af moderskabsideologier*



Emilia C. K. Høgh,
Studienummer: 20205741

Maria Ravn,
Studienummer: 20203671

Vejleder: Carolin Demuth

Dato: 30.05.2025
Aalborg Universitet
10. Semester, Psykologi

Rapportens samlede antal tegn: 262.770
Svarende til antal normalsider: 109,5

Abstract

Motherhood is a complex phenomenon both in academic research and public discourse, as culturally embedded expectations continue to shape how it is conceptualized and practiced. While previous studies have primarily focused on mothers' individual experiences of motherhood, often highlighting how it is associated with moral responsibility, emotional labor and societal expectations, less attention has been paid to how women actively construct and negotiate meanings of motherhood in their everyday social contexts. In particular, limited knowledge exists about how both mothers and voluntarily childfree women reflect on and position themselves in relation to cultural norms around motherhood in a contemporary Danish context.

Therefore, this thesis examines how ideologies of motherhood are discursively constructed and negotiated among Danish women around the age of 30. To explore this, we applied a critical discursive psychological approach that integrates poststructuralist discourse analysis and discursive psychology, embedded within a cultural psychological perspective and social constructivist epistemology. This framework foregrounds the social and discursive nature of psychological processes that is relevant for understanding the construction of motherhood. Using dyadic interviews with two mothers and two voluntarily childfree women – interviewed in two pairs of close friends - the study investigates how meanings of motherhood emerge as participants draw upon and negotiate interpretative repertoires, ideological dilemmas and subject positions.

The analysis identified four central interpretative repertoires: *Natural Motherhood*, *Good Motherhood*, *Doing Motherhood* and *Womanhood*. These repertoires both reflect and structure dominant cultural assumptions about femininity, care, and the moral and emotional expectations placed on mothers. The findings demonstrate how motherhood is not simply an individual experience but a discursively constituted phenomenon, continuously constructed and reconstructed within specific social and historical contexts. As such, the interpretative repertoires reveal motherhood as an ideological terrain in which women navigate tensions between collective norms and individual choices.

By illuminating the ideological tensions women face and the social practices through which motherhood is made meaningful, the thesis contributes nuanced insights to the

field of motherhood studies, particularly within a Danish context. It also offers a methodological contribution by demonstrating how the combination of dyadic interviews with a critical discursive psychology can capture the collective and situated dimensions of identity construction. These insights may help inform broader societal discussions about gendered expectations, family life, and the cultural conditions that continue to shape women's lives and choices.

Tak

Vi vil gerne sende en tak til de kvinder, der har deltaget i denne undersøgelse. Tak for jeres tid, åbenhed og engagement – jeres perspektiver har givet os værdifulde indsigter, som ikke kunne have været opnået uden jeres medvirken.

En særlig tak skal også rettes til vores vejleder, Carolin Demuth, for faglig sparring og opbakning under hele processen. Din viden og erfaring indenfor kulturpsykologi og kvalitativ forskning har hjulpet os med at navigere og forme denne diskurspsykologiske undersøgelse – vi har sat stor pris på samarbejdet.

Indholdsfortegnelse

<i>Moderskabets Mange Facetter</i>	1
<i>Det Moderne Moderskab i en Dansk Kontekst</i>	2
<i>Moderskabet i en Historisk Kontekst</i>	3
<i>Eksisterende Forskning</i>	4
Sociale Normer og Moderskab	5
Kulturelle Forestillinger og Moderskabsidentitet	7
Forhandling af Moderskabet	8
<i>Afgrænsning</i>	10
Teoretiske Rammeværk	12
<i>Kulturpsykologisk Forståelsesramme</i>	12
<i>Socialkonstruktivisme</i>	13
<i>Diskursanalyse</i>	14
Foucault-inspireret Diskursanalyse.....	15
Diskurspsykologi	16
<i>Kritisk Diskurspsykologi</i>	17
Interpretative Repertoire	18
Subjektpositioner	19
Ideologiske Dilemmaer	20
Metode	20
<i>Præsentation af Deltagere</i>	21
Mødrene	21
Ikke-mødrene	22
<i>Rekruttering af Deltagere</i>	22
<i>Dataindsamling: Dyadisk Interview</i>	24
Interviewguide	25
Foretagelse af Dyadiske Interviews	26

Postscripts	26
Transskribering	27
<i>Kritisk Diskurspsykologisk Analyse</i>	28
Analytisk Fremgangsmåde	29
Etiske Overvejelser	31
<i>Informeret Samtykke og Behandling af Data</i>	31
<i>Briefing og Debriefing</i>	32
<i>Forskerens Integritet</i>	33
Magtbalance	34
<i>Analytiske Overvejelser</i>	35
<i>Makroetiske Overvejelser</i>	36
<i>Kvalitetskriterier</i>	37
Kohærens	37
Transparens.....	38
Forskerens Rolle	39
Troværdighed.....	40
Generalisering	41
Analyseresultater	42
<i>Det Naturlige Moderskab</i>	42
“Du Kommer Helt Sikkert til at Skifte Mening”	43
“Hvornår Man Sådan er en Rigtig Kvinde”	49
“Jeg Har Ikke Tænkt at Jeg Ikke Skulle Have Børn”	51
<i>Det Gode Moderskab</i>	52
“Man Vil Ikke Udsætte Børn Fordi De er da De Mest Uskyldige”	53
“Jeg Har Ikke Lyst til at Give Afkald på mit Eget Space”	58
“Ej Hvordan Får Du Overskud til Det?”	64
“De Skal Passe Ind i et Samfund”	70
<i>At gøre moderskab</i>	73
“Alle er Lorte Forældre”	74
“Man Skal jo Fyldes op for at Kunne Være Noget”	75

“Et Realistisk Billede af Hvordan Det er at Være Forældre”	78
“Meget Opmærksom på det med Faktisk at Gøre Hvad Jeg Siger”	82
<i>‘Kvindskab’</i>	86
“Jeg Kan Godt Lide at Være Noget for Nogen”	86
“Der er Mange Måder at Være Noget for Nogen”	89
“Det er Enormt Vigtigt at Jeg Har Noget Tid Alene”	92
Diskussion og Konklusion	96
<i>Sammenfatning af Resultater</i>	96
Det Naturlige Moderskab	97
Det Gode Moderskab	97
At Gøre Moderskab	98
‘Kvindskab’	98
<i>Diskussion af Resultater</i>	99
<i>Undersøgelsens Bidrag</i>	101
Sammenhæng med eksisterende forskning	102
De metodiske bidrag	104
Moderskabsforståelser i Danmark	106
<i>Fremtidig forskning</i>	107
Referenceliste	110

Moderskabet er et bekendt og omdiskuteret emne, som rummer både biologiske, psykologiske, personlige, sociale, økonomiske, kulturelle, historiske og politiske dimensioner. Gennem tiden har det været genstand for både debat og reform, og det omfatter på én gang den individuelle kvinde, barnet, familiekonstellationen og samfundet som helhed. Moderskabets kompleksitet gør, at det konstant formes og forhandles på tværs af disse dimensioner - og som rejser spørgsmålet om, hvilke perspektiver der bør fremhæves. Er det kvindens autonomi og ret til selvbestemmelse? Er det barnets behov for omsorg og stabilitet? Eller er det samfundets normer og strukturer, der dikterer, hvad moderskabet vil sige?

Moderskabets Mange Facetter

Disse spørgsmål afspejler de spændingsfelter, som moderskabet indebærer og bliver særligt relevante at forstå i en tid, hvor regeringen og flere politiske partier opfordrer den danske befolkning til at få flere børn for at sikre nationens fremtid, da fødselsraterne er faldende (Boserup, 2024). Samtidigt er der flere kvinder, som fravælger at få børn, og et stigende antal kvinder under 25 år vælger at blive steriliseret (Ottesen, 2016). Der er således en væsentlig årsag til at undersøge moderskabsforståelser i dagens Danmark, da der fortsat er modsatrettede forventninger, som skaber et komplekst landskab, hvor kvinder navigerer mellem samfundsmæssige idealer, personlige valg og strukturelle begrænsninger. I et tidligere upubliceret projekt foretog vi en kvalitativ pilotundersøgelse af danske kvinders narrative identitetsarbejde relateret til moderskab i bestemte historiske og sociokulturelle kontekster (Ravn & Høgh, 2024). I denne undersøgelse blev det tydeligt, at kvinder - uanset generationsforskelle - konstant må navigere i moderskabets personlige og sociokulturelle forventninger og dilemmaer, som har betydning for deres egen forståelse af identitet. Herigennem blev det dog også klart, at forhandlingerne om moderskabets identitetsforståelser indebærer dynamiske og dialogiske processer (Valsiner, 2007). De formes af den specifikke historiske og sociokulturelle kontekst, som sætter rammerne for, hvilke forestillinger kvinder har til rådighed, og hvilke handlemuligheder de oplever som tilgængelige.

Det er derfor relevant at undersøge disse ideologier, der er indlejret i moderskabet, da disse er fundamentale i kvinders livsvalg og identitetsforståelse. På trods af, at moderskabet har været omdiskuteret og taget forskellige former gennem tiden, forbliver det stadig et centralt begreb i samfundet. Derfor er det nødvendigt at stille spørgsmålet,

hvad det egentlig indebærer at være mor - et spørgsmål, som er stillet før, men ikke desto mindre udfordrer de antagelser, vi ofte tager for givet. Som Thurer (1994) skriver, så er det tydeligt, at “the myth of motherhood deserves a hard reckoning” (p. XXVII), og dette bør ske af flere omgange, da moderskabets betydning er formet af altid skiftende historiske og sociokulturelle kontekster, der forudsætter særlige opfattelser og behov (Thurer, 1994; Harrington, 2023; Valsiner, 2007).

Det Moderne Moderskab i en Dansk Kontekst

I dagens Danmark ser vi, at moderskab er et emne, der kollektivt fortsat debatteres og udforskes. Det moderne moderskab bliver for tiden særligt reflekteret og udfordret, ved eksempelvis særudstillingen på TID – Museum for Odense i 2025 er centreret om emnet *Mor*, hvor moderskabet sættes i fokus, og besøgende inviteres til at dele deres egne historier. Desuden spiller *Forestillingen Om Mor* på Teatret Svalegangen i Århus fra februar til marts i 2025, der skildrer moderskabets kaos og udfordringer med det formål at ’af-idealiserer’ moderskabet og forene sig i det uperfekte. Samtidig er der flere indslag i medierne om begrebet *mental load* – en betegnelse for det usynlige, vedvarende kognitive arbejde, der er nødvendigt for at organisere og koordinere familielivet. Det er særligt kvinder som oplever denne mentale byrde, da de både opfordres til at varetage et fuldtidsjob og påtage sig ansvaret for husholdningen, der omfatter at forudse behov, identificere opgaver og træffe beslutninger (Daming, 2019). Dette vanskeliggør balancen af familieliv og karriere og øger risikoen for oplevelser af stress og udbrændthed (Sørensen, 2020). Ifølge The Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) udfører kvinder verden over nemlig mellem to til ti gange så meget ubetalt arbejde relateret til omsorgsarbejde og huslige opgaver sammenlignet med mænd (Harrington, 2023, 26). Sådanne belastninger kan også anes i den aktuelle debat om den såkaldte *mistrivelseskrise* (Tanggaard, 2024) hvor ’momfluencer’ Sofie Bøcher Lindquist udtaler i et afsnit fra Debatten på DR2 (2025), at ”hvis vi skal tage børns trivsel seriøst, skal vi også tage forældres trivsel seriøst”. Forældreskabet – og især moderskabet – er altså placeret i forgrunden af det danske kulturlandskab, hvor flere udtrykker et behov for at blive set og hørt i deres bestræbelser på at få familielivet til at hænge sammen.

Moderskabet i en Historisk Kontekst

Selvom disse problemstillinger fremstår særligt aktuelle i dag, er de langt fra nye. Thurer (1994) beskrev, hvorledes den vestlige myte om det 'gode moderskab' har skabt et ideal, der for kvinden indebærer utallige forpligtelser og forventninger, der er umulige at opfylde og indfri - og denne bestræbelse ville være psykisk belastende for kvinder. Ifølge Thurer (1994) har en mors kærlighed opnået status som et moralsk imperativ, hvor det forventes, at moren konstant er til stede og sætter barnets behov over sine egne - en altruistisk kærlighed som essentielt for barnets sunde udvikling. Med sådan en forestilling bliver det svært både at være en god mor og en god arbejdstager, uden at føle sig i konflikt eller opleve dårlig samvittighed. Kawash (2011) har også belyst denne konflikt og understreget, hvordan moderskabslitteraturen i 2000'erne primært betonedes, hvorledes det at blive mor indebærer, uanset alder, etnicitet, indkomst og uddannelse, "a decrease in autonomy, economic security, health, and happiness" (p. 970). I forlængelse heraf har Sørensen (2020) desuden fremhævet en manglende anerkendelse af, at kvinder ikke udgør en homogen gruppe, men derimod har forskellige interesser og behov i deres moderskab. Kvinder kan derfor opleve et pres til at konformere sig til én bestemt model eller norm af moderskab, som i højere grad tjener samfundsmæssige interesser end kvinders egne præferencer og forventninger.

I en dansk kontekst kan disse udfordringer forstås i lyset af det Nissen (2015) har beskrevet som værende historisk set kvindens vanskeligheder i at "skabe sammenhæng mellem både kroppen, kærligheden og økonomien i det konkrete levede familieliv" (p. 5), som konflikter med livet i et moderne samfund. De normative praksisser, som forventes af kvinden, kan i Danmark spores tilbage til nedlæggelsen af befolkningskommissionen i 1935, hvor moderskab blev et velfærdspolitisk anliggende, der i høj grad kom til at definere, hvad der blev anerkendt som det "gode moderskab" (Brøndum, 2012; Nissen, 2015). I den kontekst blev ideer omhandlende *den sunde moder*, *den traditionelle moder* og *den selvstændige kvinde* formuleret og diskuteret for at løse befolkningskrisen, hvoraf kun de to første blev førende for den socialpolitiske indsats. Den gode mor som en moralsk og socialpolitisk understøttet norm, indeholder således en forståelse af moderen, "der viede sit liv til hjemmet og børnenes sunde opdragelse til gavn for fremtidens velfærdssamfund" (Brøndum, 2012, p. 36). Denne udøvelse af

det gode moderskab var i øvrigt baseret på selvstyring, og mødre var derfor selv ansvarlige for dette. Til trods for, at ideen om den 'selvstændige kvinde' allerede blev diskuteret i 1930'erne, blev den først en del af den politiske dagsorden i 1970'ernes frigørelses- og ligestillingsproces (Brøndum, 2012; Nissen, 2015). Dog medførte denne udvikling ikke til en ligelig fordeling af omsorgsarbejdet, som stadig betragtes som kvindens ansvar.

Konflikterne mellem kvinders rolle i familien og på arbejdsmarkedet kan således forstås som et historisk dilemma for kvinder, der fremstår på baggrund af samfundsmæssig udvikling og strukturering, der indebærer særlige forståelser omhandlende moderskab - hvordan kvinden skal være og handle. For at forstå, hvordan disse strukturelle og kulturelle forventninger fortsat præger den moderne opfattelse af moderskab, er det nødvendigt at dykke ned i den eksisterende forskningslitteratur. På den måde kan vi få indsigt i, hvordan moderskab er blevet undersøgt i tidligere forskning, og dermed etablere et fundament for at forstå de diskurser og normer, der i dag former kvinders moderskabsforståelser. Denne forståelse kan hjælpe os med at identificere vores egen empiriske undersøgelses orientering i det komplekse landskab af moderskabsnormer og forventninger.

Eksisterende Forskning

Som nævnt er moderskab ikke blot en biologisk realitet, men også en social og kulturelt formet praksis, der konstant forhandles i samfundsmæssige diskurser. Det er en relationel og dynamisk størrelse, som både rummer idealer, normer og forventninger, men også personlige oplevelser og identitetsprocesser. Derfor fandt vi det væsentligt at undersøge, hvordan danske kvinder i dag forholder sig til og forhandler moderskab i lyset af de sociale normer, de møder. Derfor ville vi gerne undersøge både kvinder, der har valgt at få børn, og kvinder, der har valgt frivillig barnløshed, for at opnå en bredere forståelse af, hvordan vi kollektivt ser på og håndterer moderskab og det at være mor.

For at belyse, hvordan moderskab konstrueres, fandt vi det derfor essentielt at dykke ned i den eksisterende forskning, som har givet indsigt i sociale normer, kulturelle forestillinger og kvinders forhandlinger og identitetskonstruktion ift. moderskab. I vores tidligere pilotundersøgelse (Ravn & Høgh, 2024) erfarede vi, hvorledes moderskab i litteraturen ofte er blevet forstået i et udviklingspsykologisk, børnecentreret

perspektiv. Dette perspektiv var med til at skabe moderskabsidealer som kvinder forsøger at leve op til og bearbejde ud fra egne erfaringer (Ravn & Høgh, 2024).

I denne gennemgang af den eksisterende litteratur om moderskab, fandt vi det relevant at undersøge, hvordan moderskab forstås og forhandles i forskellige samfund og bestemte kontekster med fokus på de sociale og kulturelle aspekter, idet vi også fandt dette som et yderligere væsentligt aspekt i undersøgelse og forståelse af moderskab (Ravn & Høgh, 2024)

Litteraturen, der er blevet anvendt i dette review, blev hentet fra databaser som Aalborg Universitetsbibliotek, APA PsychNet og Google Scholar. Søgeordene *Mother**, herunder *The Good Mother*, *Moderskab*; *Norms*, herunder *Stereotype*; *Cultural Construction*; *'Mental Load*; *Danmark / Denmark* og *Identity* har været centrale i vores udvælgelse af de studier, som præsenteres i følgende afsnit.

Sociale Normer og Moderskab

En gennemgående tematik i vores litteraturreview om forskning af moderskab omhandlede, hvordan sociale normer og forventninger skaber rammer for kvinders forståelse af deres egne oplevelser. Valiquette-Tessier et al. (2019) belyste eksempelvis i deres review, hvordan den stereotypiske amerikanske familie er repræsenteret som værende hvide, middelklasse, første ægteskab med to heteroseksuelle biologiske forældre. De gennemgik og analyserede forskningsstudier mellem 2005 til 2016 med særligt fokus på at undersøge hvilken stereotypisk diskurs, der eksisterer om moderskab og faderskab uden for Nordamerika. Resultatet af undersøgelsen inkluderede en analyse af 30 studier, der påpeger, at diskursen på tværs af etnicitet og race om familiernormer minder om hinanden, men at der også kan findes nuancer. Moderen blev for eksempel ofte stereotypiseret som værende den primære omsorgsperson og husholderske - til trods for også at have et lønnet arbejde. Faderen på den anden side blev anset som værende den økonomiske drivkraft, rollemodellen, beskytteren og den disciplinerede (Valiquette-Tessier et al., 2019). Det blev også understreget i undersøgelsen, at personer som afviger fra disse stereotyper, herunder fraskilte mødre eller homoseksuelle mødre, ofte oplever blandede reaktioner på disse valg. Den undersøgte forskning mellem 2005 til 2016 indikerede også, at nogle finder 'afvigende familier' normalt, mens andre finder levevejen abnormal og ligefrem risikabel (Valiquette-Tessier et al., 2019).

Dette syn på moderskab er også blevet belyst af Heffernan og Wilgus (2018), som undersøgte hvordan moderskabet på mange forskellige måder er portrætteret i kunst, film og litteratur, og hvordan disse har influeret den betydning moderskabet har i det 21. århundrede. De fremlagde, hvorledes medierne ofte har idealiseret moren som værende "white, middle class, able-bodied, heterosexual and married; they are usually of the 'right' age (neither too old nor too young) and have the 'right' number of children (neither too few nor too many)" (Heffernan & Wilgus, 2018, p. 4). Ydermere understregede de, hvordan den ideelle mor anses som værende perfekt, lykkelig og glad - en der nyder hvert eneste sekund i morrollen. Dertil anses denne ideelle mor også som en, der ikke kan repræsentere den oplevelse størstedelen af mødre har i den virkelige verden. I stedet præsenterede Heffernan og Wilgus (2018), hvordan man i nyere tider er begyndt at give et mere nuanceret billede af moren og moderskabet. Hertil blev der kastet lys over perspektiver om enlige mødre, som egentlig før i tiden er blevet set ned på i samfundet, men som nu i medierne ofte hyldes særligt gennem film og serier, såsom *Murphy Brown* og *Gilmore Girls*. Derudover er LGBTQ mødre begyndt at blive repræsenteret i medierne som en familieform, der omfavner diversitet, hvilket ellers ikke har været fremtrædende. Barnløse og såkaldte barnfrie kvinder blev også omtalt af Heffernan og Wilgus (2018) i deres undersøgelse, hvor det at være ufri-villigt barnløs anses som en smerte, der altid har eksisteret, og modsat er frivillig barn-løshed blevet en moddiskurs, der ser positivt på beslutningen om ikke at få børn og vælge en anden levevej. Med disse nye synspunkter og den omfavnende diversitet af kvinder og moderskaber, kunne Heffernan og Wilgus (2018) åbne op for et perspektiv, hvor moderskab ikke kun indebærer én bestemt model, men om et komplekst begreb, der kan ændre sig afhængigt af tid, sted og individ.

Denne diversitet er også blevet præsenteret i Schmidt, Décieux og Zartlers (2025) undersøgelse om, hvordan kvinder i Østrig forhandler sociale normer omkring moderskab. De undersøgte eksempelvis, hvorledes kvinder og andre mennesker kollektivt forstår og konstruerer sociale normer om moderskab. I undersøgelsen foretog de 24 forskellig-sammensatte online fokusgrupper bestående af både kvinder og mænd i Østrig; Otte grupper med kvinder, otte grupper med mænd og otte grupper med både kvinder og mænd. Alle deltagere havde lignende baggrunde således, at man kunne skabe et fælles erfaringsrum, og sammen diskutere de sociale moderskabsnormer ud fra vignetter om fiktive kvinder. Den indhentede data af de 173 deltagere blev analyseret ved at kigge på deltagernes fælles konstruerede diskurs om moderskab (Schmidt

et al., 2025). Undersøgelsens resultater viste, at kvinder sammen med deres sociale netværk kollektivt opretholder forventninger om, at en 'god mor' er barncentreret, nærværende og følelsesmæssig tilgængelig. Selvom deltagerne også anerkendte, at der findes mange måder at være mor på, var der alligevel en tendens til at traditionelle normer stadig blev genskabt og forstærket i interviewene. Forskerne identificerede desuden tre idealtypiske former for moderskab, som ikke levede op til de sociale normer om den 'gode mor'; *the prevented mother*, *the optimizing mother* og *the ignoring mother* (Schmidt et al., 2025). Disse idealtyper kom således til at pege på, at moderskab ikke er en statisk forståelse, men derimod et område, der konstant forhandles, og hvor eksisterende normer udfordres og nye opstår. Samlet set har disse studier vist, hvordan sociale normer omkring moderskab er stærkt præget af stereotyper, men også hvordan der med tiden og i vores samtid bliver skabt plads til mere nuancerede forståelser af moderskabet.

Kulturelle Forestillinger og Moderskabsidentitet

Mens sociale normer i høj grad har været med til at forme den opfattelse af hvordan moderskab kan gøres, har kulturelle idealer også spillet en vigtig rolle i den måde, hvorpå kvinder forhandler deres moderskabsidentitet. Tuli, Chaudhary og Dalal (2024) undersøgte eksempelvis, hvordan kvinder i den urbane middelklasse i Indien forholder sig til de idealer, der knytter sig til moderskabet. Forskerne anvendte både primært og sekundært data til deres etnografiske og sociokulturelle tilgang. Data omfattede derfor kvalitative interviews med kvinderne, hvor de bl.a. fandt, at de kulturelle idealer af moderskabet ofte fremstilles, som værende guddommelige og som et moralsk forbillede (Tuli et al., 2024). Samtidig viser studiet, at kvindernes egne erfaringer står i kontrast til disse idealer, hvor de både oplever glæde og belastning i rollen samt skyldfølelse, hvis de ikke lever op til den 'gode mor'. Derudover fortalte kvinderne, at de også deler omsorgsarbejde for børnene med flere familiemedlemmer, samtidig med at de forhandler deres egen moderne forståelse af moderskabet. Disse fund stemte overens med begrebet *autonomous interdependence* - en balance mellem at kvinderne træffer deres egne valg, samtidig med at de forbliver tæt forbundet med deres familier og traditioner. På den måde blandede kvinderne tradition og modernitet sammen i en hybrid kulturel livsstil (Tuli et al., 2024).

Endvidere undersøgte Dow (2016), hvordan afroamerikanske mødre i USA forhandler deres moderskab i lyset af arbejdsliv og sociale positioner. Formålet med

undersøgelsen var at udfordre den dominerende antagelse om, at alle mødre er påvirket af og efterfølger de samme hegemoniske ideologier om moderskab. Disse ideologier fordrer idéen om, at moderen skal være hovedansvarlig for børneopdragelse, helst i en kernefamilie, samt at arbejde uden for hjemmet står i modsætning til at være en 'god mor'. Studiet er baseret på kvalitative interviews med 24 afroamerikanske mødre med professionelle stillinger og fra en middel- eller overklasse. Her fokuserede man på hvordan disse mødre kombinerede moderskab med lønarbejde, og hvordan de forstod og legitimerede deres rolle som mødre i en bestemt sociokulturel kontekst (Dow, 2016). Undersøgelsen viste dog, at moderskab, if. deltagerne, kan integrere både det at arbejde uden for hjemmet med hjælp fra familiemedlemmer og fællesskaber til børnepasning, uden gå på kompromis med det naturlige ønske om at være en god mor for sine børn. På den måde blev det understreget, at moderskab og arbejde ikke nødvendigvis er hinandens modsætninger (Dow, 2016).

Forhandling af Moderskabet

En vigtig tilgang til forståelse af moderskab har også indbefattet et blik på, hvordan kvinder aktivt forhandler de normer og forventninger, de møder, og hvordan de skaber deres egen identitet som mødre. Fielding-Singh og Coopers studie (2024) var fx baseret på 33 semistrukturerede interviews, som undersøgte, hvordan kvinder fra lavere socioøkonomisk status arbejder med deres følelser for at føle sig som en bedre mor i et miljø, hvor økonomisk usikkerhed og stigmatisering, som er en del af deres hverdag, distancerer dem fra de sociale normer og kulturelle idealer om moderskab. Konklusionen på undersøgelsen understregede, hvordan mødrenes emotionsarbejde blev anvendt til at forhandle idéen om den 'gode mor' og dermed føle sig som en bedre mor i deres eget omsorgsarbejde for børnene. De anvendte fx emotionsstrategien *downscaling*, som omfatter at reflektere over hårde tider, redefinere godt omsorgsarbejde og at sammenligne sig med andre mødre med det formål at reducere negative følelser og fremhæve positive. Endvidere undersøgte Miller (2007), hvorledes førstegangsmødre i Storbritannien forhandlede deres overgang til morrollen, samt hvordan deres erfaringer væves sammen med og udfordrer de dominerende kulturelle diskurser om, hvad 'godt moderskab' er. Ved at interviewe 17 kvinder i Storbritannien tre gange over en periode, fra lige inden mødrenes fødsel til otte-ni måneder efter fødslen, omkring deres første gang som mor, undersøgte forskeren, hvordan kvinderne selv taler om og handler i deres moderskab. De semistrukturerede interviews omhandlede

forventninger, følelsesoplevelser, omsorgsarbejde, følelsesmæssige reaktioner og identitet. Alle kvinder var hvide, heteroseksuelle og størstedelen var af middelklassestatus (Miller, 2007), hvilket stemmer overens med de tidligere beskrevne stereotyper af den 'gode mor' (Valiquette-Tessier et al., 2019; Heffernan & Wilgus, 2018). Studiet viste, hvilke forskelle der er mellem kvindernes forventninger til moderskab og deres egentlige oplevelse som førstegangsmor. Blandt andet fortalte kvinderne, at de ikke oplevede moderskabet så naturligt og instinktivt, som de ellers havde troet den ville være. Derimod oplevede de tvivl, usikkerhed og en følelse af at 'fejle' i starten, fordi de målte sig op mod idealiserede forestillinger om moderskab, men med tiden fik de mere selvtillid i rollen og begyndte at udfordre og nuancere de kulturelle forventninger til moderskabet. Dette har skabt et billede af moderskab som en dynamisk og foranderlig proces, hvor kvinderne forhandler forståelsen af moderskabet mellem de dominerende diskurser om 'den gode mor' i kulturen og deres egne erfaringer (Miller, 2007).

Som de præsenterede forskningsundersøgelser har vist, er moderskab et dynamisk og forhandlet fænomen, der varierer afhængigt af sociale, kulturelle og individuelle aspekter. Den eksisterende forskning om moderskab har eksempelvis fokuseret på flere centrale områder, som giver et grundlag for forståelsen af, hvordan moderskab er blevet opfattet og oplevet i det 21. århundrede. For det første har forskning undersøgt de sociale og kulturelle normer, der har været med til at præge kvinders moderskabsforståelser, samt hvordan disse normer har ændret sig i takt med samfundets udvikling. Dette inkluderede analyser af idealer om det 'gode moderskab', og hvordan kvinder har navigeret i disse forventninger. Mediernes indflydelse har også været et relevant forskningsområde, hvor fokus desuden har været på, hvordan mødre fremstilles i film, reklamer og sociale medier, og hvilken effekt disse billeder har på kvinders selvforståelse og opfattelse af moderskabsrollen. En anden væsentlig dimension i forskningen har været kvinders personlige erfaringer med moderskabet. Denne forskning har ofte undersøgt, hvordan moderskab opleves på et individuelt niveau, og hvordan kvinder skaber deres egne forståelser af moderskab ud fra disse oplevelser. Der er også blevet sat fokus på moderskabets biologiske og kulturelle dimensioner, hvor forskningen har haft fokus på, hvordan moderskabet ikke kun er et biologisk fænomen, men særligt et kulturelt fænomen, som belyser, hvordan moderskabet også er formet af samfundets

strukturer og normer, samt de mange forskellige måder moderskabet kan komme til udtryk på.

Flere af undersøgelserne omfattede samtaler med kvinder fra forskellige kulturer, og flere havde også et særligt blik på de diskurser, der dominerer og forhandles, hvilket vi også fandt relevant at inkludere i vores undersøgelse. Vi så dog også et særligt fokus på, hvordan moderskabet er blevet undersøgt i den eksisterende litteratur ud fra mødrenes perspektiver og oplevelser af moderskab – og nødvendigvis ikke fra kvinder, der er frivilligt barnløse. Dette var et perspektiv vi fandt særligt relevant at inddrage, da forståelsen af moderskabet bliver konstrueret og forhandlet uanset om kvinden er mor eller ej, hvilket også demonstreres ved Miller's (2007) studie om kommende mødre. Moderskab er altså et fænomen, der har betydning for samfundet og dermed berører alle kvinder, da det er noget, de på en eller anden måde har erfaring med og holdninger til.

Selvom moderskabet er blevet belyst i dagens Danmark i mange forskellige kulturelle områder, fandt vi ikke forskningsstudier, der direkte undersøgte, hvordan forståelsen af moderskab ligeledes forhandles af kvinder i en dansk kontekst. Med udgangspunkt i introduktionen og denne videnskløft i forskningen fandt vi det derfor relevant at bygge videre på forskningslitteraturen ved at fokusere på, hvordan kvinder i Danmark, både mødre og ikke-mødre, forhandler og konstruerer moderskab idealet i vores samtid. Derfor blev vores forskningsspørgsmål som følgende:

Hvordan konstrueres og forhandles moderskabsideologier blandt danske kvinder i alderen 30-40 år?

Afgrænsning

Med ovenstående forskningsspørgsmål har vi således søgt at belyse, hvordan moderskabsideologier konstrueres og forhandles blandt to forskellige grupper af kvinder i 30'erne, nemlig mødre og ikke-mødre. Ved at inddrage både mødre og ikke-mødre ønskede vi at indfange, hvordan det at være mor også eksisterer som en kulturel forventning, der rækker ud over selve moderskabserfaringen. På denne måde har vi forsøgt at omfavne de normative forståelser af moderskab, som eksisterer i dagens Danmark, der ikke alene baserer sig på mødres egne oplevelser og erfaringer. I stedet behandles det som et fælles anliggende og alment nærliggende fænomen, der konstrueres uafhængigt, om man er mor eller ej. Undersøgelsen har derfor fokuseret på de diskursive konstruktioner af moderskab som et sociokulturelt og ideologisk begreb,

hvorfor både individuelle, samfundsmæssige og historiske aspekter fremhæves for at skabe indsigt i kvinders forståelse og forhandling af moderskabet. Vi har således forstået, at moderskabet er et dynamisk og dialogisk fænomen, der formes og forhandles i samspil med den tid og kultur, moderen lever i. Gennem denne proces fremmes bestemte værdier, som definerer sociale og kulturelle normer (Valsiner, 2007; Valsiner, 2014). Det er med udgangspunkt i sådan en forståelse, at vi ønskede at undersøge moderskab og dermed bidrage til en nuanceret forståelse af kvinder og moderskaber, der ellers har en underliggende antagelse om én rigtig måde at være mor på (Thurer, 1994; Heffernan & Wilgus, 2018). I den forlængelse har vi også afgrænset os fra at undersøge effekten af moderskab på børns udvikling, da undersøgelsen udelukkende har fokus på kvinderne selv og ideologien om moderskab, som i sin natur også indeholder hensyn til barnets behov.

Dertil var det relevant at afgrænse, hvad vi betegner målgruppen af kvinder som værende *mødre* eller *ikke-mødre*. Ved betegnelsen af mødre henviser vi til kvinder, som er én af de primære omsorgspersoner for et barn - dette inkluderer både biologiske og ikke-biologiske mødre, herunder medmødre, adoptivmødre og mødre i sammenbragte familier. En bredere forståelse af, hvordan man kan være mor, fandt vi vigtigt, da Heffernan og Wilgus (2018) også konkluderede, at moderskabsforskning bør inkludere forskellige mødre og familiekonstellationer, idet dette i højere grad afspejler virkeligheden. I forhold til betegnelsen af ikke-mødre, så refererer det til kvinder, som ikke har børn, men at dette er ved eget valg og ønske. Vi fravalgte at inkludere kvinder, som oplever ufrivillig barnløshed, da dette kan være et sårbart emne, idet det ofte forbindes med sorg og tab, hvorfor vi fandt det etisk forsvarligt ikke at konfrontere disse kvinder med en samtale om moderskab, de måske længes efter (Greil et al., 2010). Derfor valgte vi at sætte et kriterium for at ikke-mødre skulle være frivilligt barnløse. Derudover var det heller ikke en forudsætning, at denne deltagergruppe havde truffet en permanent beslutning, som eksempelvis at blive steriliseret. Et sådant krav kan være følsomt, men også risikere at underminere kvinders aktive valg om ikke at blive mor, uanset hvor fast dette valg måtte være.

Endvidere henvendte undersøgelsen sig til danske kvinder i alderen 30-40 år, idet vi fandt det væsentligt at undersøge moderskab i et velfærdssamfund, der bibringer egne fordele og ulemper, som ikke nødvendigvis afspejles i internationale forskningssammenhænge om kvinder og moderskab. Vi vurderede desuden, at kvinder i

30'erne ofte er mere etablerede i voksenlivet, samtidig med de fortsat står over for at overveje fremtidige livsvalg, herunder moderskab (Arnett, 2000). Denne gruppe af kvinder kan således give et relevant indblik i de forhandlinger og forestillinger, der har præget og stadig præger deres valg i dagens samfund.

Teoretiske Rammeværk

I dette afsnit præsenterer vi det teoretiske rammeværk, der danner grundlag for specialets empiriske undersøgelse og analyse. Vi indleder med en kulturpsykologisk forståelse, som tilbyder en kontekstualiseret tilgang til menneskelig meningsdannelse og psykologiske processer. Denne ramme lægger op til en socialkonstruktivistisk epistemologi, der fungerer som grundlag for et diskursanalytisk perspektiv, da sprogets konstruktive egenskaber fremhæves som en relevant forskningsmetodologi. Vi introducerer her to centrale tilgange - henholdsvis *foucauldiansk-inspireret diskursanalyse* og *diskurspsykologi*. Disse tilgange vil danne grundlag for *den kritisk diskurspsykologiske tilgang*, som vi vil anvende i specialet. Afslutningsvis redegør vi kort for de tre centrale begreber, hvorpå en kritisk diskurspsykologisk analyse baserer sig: *interpretative repertoirer* (interpretative repertoire), *subjektpositioner* (subject positions) og *ideologiske dilemmaer* (ideological dilemmas). Dette teoretiske rammeværk udgør således de teoretiske principper og praksisser, som vi vil anvende til at undersøge, hvordan moderskab konstrueres og forhandles i vores empiriske materiale.

Kulturpsykologisk Forståelsesramme

Vores empiriske undersøgelses forskningsspørgsmål baserede sig på en kulturpsykologisk forståelsesramme, hvor antagelser om mennesket som indlejret i kulturelle, historiske og sproglige kontekster dannede grundlag for både undersøgelsens relevans og udformning. Selvom kulturpsykologien ikke er en entydig eller homogen tradition, er der dog et fælles grundlag mellem teoretikere, som forstår mennesket som et meningsskabende væsen. En kulturpsykologisk tilgang indebærer således et fokus på menneskets komplekse meningssystemer som fundamentale for psykologiske processer og dynamikker (Valsiner, 2007; Valsiner, 2014). Dannelse af mening er forankret i sociokulturelle og historiske kontekster, hvorfor mening er dybt socialt og kulturelt medieret - gennem brugen af kulturelle værktøjer som sprog, symboler og ritualer (Wertsch, 1991; Valsiner, 2007; Zittoun, 2012). Psykologisk forståelse må således

anses som uløseligt forbundet med tid og kontekst samt de medierede handlinger, som mennesket implementerer i deres hverdagsliv. Der ligger dermed en grundlæggende forståelse af *mennesket-i-bevægelse* (Valsiner, 2014; Demuth, 2015), hvor menneskelig væren indebærer en holistisk, kontekstuel og dynamisk proces, idet det konstant bevæger sig mod det ukendte i fremtiden ved at gøre brug af tidligere erfaringer i en sociokulturel og materiel verden (Demuth, 2015, p. 210). Mennesket og kultur anses således som gennemgribende forbundne gennem semiotiske og historisk situerede processer, hvori forståelser, værdier og identiteter udvikles og forhandles over tid.

Denne teoretiske forståelse har haft afgørende betydning for den forskningsmetodologi, vi tilgik denne psykologiske undersøgelse med, idet den forudsatte et fokus på kvinders her-og-nu meningsdannelse ift. bredere forståelser af og ideer om moderskab. På den måde forankres sproget som et centralt meningsskabende redskab samt medvirker i konstruktion af virkelighed, hvilket pegede videre mod en socialkonstruktivistisk tilgang.

Socialkonstruktivisme

Med udgangspunkt i den kulturpsykologiske forståelsesramme anlagde vi et socialkonstruktivistisk videnskabsteoretisk afsæt i undersøgelsen. Socialkonstruktivisme er en overordnet betegnelse for en gruppe af videnskabsteoretiske tilgange, der indebærer varierende epistemologiske og ontologiske positioner (Flick, 2014, p. 152; Collin, 2022, p. 453). Disse forskellige positioner kan til dels knyttes sammen ved at anskue den *sociale virkelighed* som en “konstruktion ud fra menneskers tænkning og praksis, men at disse omvendt er formet af den sociale virkelighed” (Collin, 2022, p. 460). Grundlæggende er antagelsen derfor, at fænomener skabes og opretholdes gennem samfundsmæssige praksisser - det menneskelige kollektiv - og dermed ikke eksisterer som noget naturligt eller universelt uafhængigt af sociale processer. I forlængelse heraf kan den ‘sproglige vending’ tillægges stor betydning, idet man fremsætter sproget som formende for kollektiv tænkning og dermed den sociale virkelighed (Willing, 2013, p. 115; Collin, 2015, p. 485). Viden konstrueres således gennem social udveksling, hvor sproget spiller en afgørende rolle mellem individer, i interaktioner og på institutionelle niveauer (Flick, 2014, p. 156). Denne videnskabsteoretiske forståelse indeholder et kritisk potentiale, idet et fænomen, der udpeges som en social konstruktion, har mulighed for at kunne ændres gennem sproglige praksisser (Collin, 2015, p.

325; Collin, 2022, pp. 454-456). Der ligger altså et formål om at afsløre den konstruerede karakter af viden om bestemte virkeligheder (Collin, 2015, p. 329), som stemte overens med dette speciales forehavende. Set i dette lys kan ideologier om moderskab anskues som sociale konstruktioner, der formes gennem kvinders meningsdannelse i de sociokulturelle og sproglige praksisser, de indgår i.

Diskursanalyse

Vores kulturpsykologiske forståelsesramme og den socialkonstruktivistiske tilgang som videnskabsteoretiske afsæt dannede et naturligt grundlag for at inddrage et diskursanalytisk perspektiv i specialet. Diskursanalyse er grundlæggende en måde at undersøge, hvordan mennesker gennem sprog skaber og opretholder sociale virkeligheder. Wetherell (2001) har beskrevet det som studiet af “how consequential bits of social life are done” (p. 2), hvilket understreger, at den sociale virkelighed ikke blot beskrives, men aktivt konstrueres. Diskurs kan i denne sammenhæng forstås som ‘sprog i brug’ - måden, hvorpå sprog anvendes i konkrete sociale sammenhænge til at skabe mening (Wetherell, 2001, p. 3). Der findes dog mere komplekse definitioner, da diskursanalyse er et bredt, tværfagligt felt, der har udviklet sig i forskellige former inden for lingvistik, sociologi, kulturelle studier og psykologi (Potter, 2012, p. 121).

Wetherell (2001) har endvidere identificeret flere forskellige måder at udføre diskursanalyse, herunder samtaleanalyse, diskurspsykologi, foucauldiansk diskursanalyse og bakhtinsk-inspireret tilgange (p. 6). Fælles for disse forskellige metodologier er dog den socialkonstruktivistiske forståelse af sprog, hvormed sprog re-konceptualiseres produktivt - det konstruerer forskellige versioner af social virkelighed (Willig, 2013, p. 115). I tråd med dette har Potter (2012) beskrevet fire centrale karakteristika ved diskurs: (1) Det er handlingsorienteret - sproget bruges som praktisk medium til at udføre sociale handlinger. (2) Disse handlinger er situerede, herunder sekventisk i en kontekst af her-og-nu samtale, men også institutionelt, hvor handlinger bliver forstået i relation til større sociale strukturer, der tillader bestemte identiteter. Dertil også situeret i retoriske kontekster, hvor det anvendes strategisk i argumentation og forhandling. (3) På den måde er de diskursive handlinger både konstrueret og konstruerende, da de trækker både på sproglige og kontekstuelle ressourcer og skaber forskellige versioner af psykologiske og sociale virkeligheder. (4) Dette handlingsrum er således psykologisk konstituerende, da man her kan konstruere egen og andres egenskaber, identiteter og perspektiver (p. 123f). På den måde understreges det, hvordan sprog

bruges i sociale kontekster til at opbygge forskellige versioner af identitet, relationer og virkeligheder, hvorfor diskurs må betragtes som en social handling, der er afgørende at tage udgangspunkt i forskning (Wetherell, 2001, pp. 15-18; Flick, 2014, p. 152-156).

Diskursanalyse som felt tilbyder altså et perspektiv på social interaktion, der indeholder sin egen teoretiske forståelse af sprog og kommunikation som grundlæggende for videnskonstruktion på tværs af historiske, samfundsmæssige og kulturelle kontekster (Wetherell, 2001, p. 1). Derudover dækker den også over adskillige metodiske tilgange i socialvidenskabelig forskning med en række forskellige analytiske principper og praksisser (Edley, 2001, p. 189). Diskursanalyse er på den måde mere end blot en metode, da den afhænger af en teoretisk forståelse af både diskursens natur og psykologiske fænomeners natur (Willig, 2013, p. 116). I den psykologiske forskning har diskursanalyse dog haft sine interne debatter og indebærer derfor en omfattende kompleksitet (Potter, 2012, p. 121). Der kan dog særligt fremhæves to hovedretninger, som udspringer fra forskellige akademiske traditioner (Willig, 2013, p. 116). Disse retninger betegner henholdsvis foucauldiansk diskursanalyse (Willig, 2013; Locke & Budds, 2020) og diskurspsykologi (Potter & Wetherell, 1987; Potter, 2012) som blev inddraget i dette speciale for at bane vejen mod en tredje diskursiv tilgang, nemlig kritisk diskurspsykologi (Wetherell, 1998), som rammesættende for vores metodologi.

Foucault-inspireret Diskursanalyse

Foucauldiansk diskursanalyse er en diskursiv tilgang forankret i poststrukturalistisk teori og inspireret af Michel Foucaults arbejde om diskurs, magt og subjektivering som grundlæggende strukturer for socialt og psykologisk liv (Locke & Budds, 2020, p. 235). Diskurs kan i denne ramme defineres som værende meningsdannende praksisser, der ikke kun omfatter det talte eller skrevne sprog, men også institutionelle og sociale handlinger. Det indebærer altså både lingvistiske og ikke-lingvistiske elementer og udgør det sociale rum i sin helhed, således “society can be understood as a vast argumentative texture through which people construct their reality” (Wetherell, 1998, p. 396). Dette adskiller sig fra andre diskursanalytiske metodologier, idet man ikke interesserer sig for, hvordan sprog bruges strategisk i social interaktion, men snarere for, hvordan objekter og subjekter konstrueres gennem historiske og sociokulturelle diskurser - hvordan mening og identiteter opstår og bliver mulige (Willig, 2013,

p. 117). I forlængelse heraf spiller magt en væsentlig rolle, da særlige former for viden produceres og organiseres i diskurs, og disse former er knyttet til bestemte historiske kontekster. Dermed anlægges et kritisk perspektiv, da man undersøger de diskursive formationer, som en tekst eller praksis indgår i, der gør bestemte forståelser legitime og udelukker andre (Hall, 2001, p. 78). Man fokuserer altså på de strukturerende effekter af diskursive formuleringer, og betragter disse som havende implikationer for subjektivitet og oplevelse (Wetherell, 1998, p. 396; Willig, 2013, p. 117). I den forstand er det ikke individet selv, men diskursen, der producerer og regulerer viden, da individet er “subjected to discourse” (Hall, 2001, p. 79).

Diskurspsykologi

Diskurspsykologi er en anden version af den diskursanalyse, som blev introduceret af Potter og Wetherell (1987). Den trækker på etnometodologiske og samtaleanalytiske principper, hvor fokus er på forhandling af mening i lokale interaktioner i hverdagskontekster (Willig, 2013, p. 116f). Hvad mennesker gør med sprog i specifikke sociale kontekster, betragtes som orienteret efter interpersonelle mål, eksempelvis retfærdiggøre en handling eller give skyld til nogen - hvilket er et særligt fokus i diskurspsykologisk analyse, nemlig *accountability*. Derfor er diskursanalyse psykologisk, da psykologiske fænomener som identitet og hukommelse konceptualiseres som diskursive handlinger hellere end kognitive processer - noget man *gør* end noget man *har* - og dermed tilbyder en alternativ (diskursiv) måde at forklare, hvad der motiverer menneskelig adfærd (Willig, 2013, p. 117f; Locke & Budds, 2020, p. 236). Sproget bliver altså behandlet som det centrale psykologiske emne, hvorigennem man kan undersøge de måder mennesker taler om eller konstruerer koncepter som attitude, hukommelse og følelser i en specifik kontekst (Edley, 2001, p. 190). Denne forståelse forsøger således at indfange de psykologiske handlinger, som udfolder sig i realtid i reelle situationer, og derigennem belyse psykologi som processuel og i bevægelse (Potter, 2012, p. 120).

Det der på den anden side adskiller diskurspsykologi fra andre diskursive metodologier, er et større fokus på en mikroanalytisk tilgang af sekvenser i en naturalistisk lokal interaktion, frem for at lokalisere diskurser i større sociale og kulturelle rammer (Locke & Budds, 2020, p. 236). Wetherell (1998) beskrev derfor, hvorledes en diskurspsykologisk tilgang kan give en detaljeret analyse af handlingsorientering i

tale (p. 390), hvor forsinkelser, overlap, intonation og volume fremhæves som betydningsfulde analytiske indsigtsvinkler og “the stuff of real life” (Potter, 2012, p. 119).

Kritisk Diskurspsykologi

Wetherell (1998) sammen med Edley (2001) har udarbejdet en tredje diskursiv tilgang som fokuserer på elementer af den foucauldianske diskursanalyse sammen med analytiske antagelser fra diskurspsykologi. Denne syntese betegnes som kritisk diskurspsykologi, hvor man forsøger at kombinere den mikroanalytiske tilgang fra diskurspsykologi med makroperspektivet på diskurs fra foucauldiansk-inspireret analyse, med henblik på at tilbyde en dobbeltlæsning af diskursivt materiale (Locke & Budds, 2020, p. 237). Ifølge Wetherell (1998) giver denne syntese et mere konstruktivt og fyldestgørende analytisk billede af det fænomen, som undersøges, da det kan favne både individets lokale, interaktive positioneringer og de bredere sociale og ideologiske strukturer, som former dem (Locke & Budds, 2020, p. 237). Wetherell (1998) har argumenteret, at et problem med diskurspsykologisk analyse, er det begrænsede analytiske blik ud over næste sekvens i interaktionen, hvorimod poststrukturalistisk analyse sjældent fokuserer på reel social interaktion samt underbetoner individets agens i lokal kontekst (p. 409). Wetherell (1998) har derfor indtaget et mere integreret ståsted mellem traditionerne, hvor diskursanalyse kan omfatte både mikro- og makroniveauer. Kritisk diskurspsykologi undersøger således, hvordan mennesker anvender diskurser lokalt og hvilke mulighedsbetingelser for viden og mening, der konstrueres af bredere diskursive strukturer (Wetherell, 1998, p. 399; Locke & Budds, 2020, p. 237). På den måde fokuserer en kritisk diskurspsykologisk tilgang på “the situated flow of discourse” (Wetherell, 1998, p. 413), hvormed man undersøger de relevante formationer og forhandlinger af identiteter og interaktionelle samt intersubjektive begivenheder.

Kritisk diskurspsykologi indbefatter således en forståelse af mennesker, som både produkter af og producerer diskurs, hvorfor det nødvendigt med et analytisk blik på diskursens konstruktive og konstituerende aspekter, der er i dynamisk samspil med individets agens. På den baggrund kan tre kerneprincipper skitseres for tilgangen (Locke & Budds, 2020, p. 237f): (1) Diskurs er både konstituerende og konstruktiv, hvilket har implikationer for de måder man kan være på, idet “a discourse makes available a space for particular types of self to step in” (Locke & Budds, 2020, p. 237), men som man aktivt kan acceptere eller afvise. (2) Diskurs er situeret, idet al tale er indeksikalsk,

hvorfor den specifikke kontekst er betydningsfuld. Dertil fremhæves situeret diskurs som retorisk, da diskursive handlinger har et kontekstafhængigt interpersonelt mål. Dette producerer bestemte versioner af virkeligheden, hvorfor der altid findes andre versioner som kunne være blevet konstrueret. Dette er en væsentlig analytisk indsigt i den aktuelle konstruktion. (3) Sprog er handlingsorienteret, hvilket involverer håndtering af ansvar for at opnå adskillige sociale handlinger. Kort sagt adresserer en kritisk diskurspsykologisk tilgang større samfundsmæssige diskurser kombineret med retoriske og agentive aspekter af diskurs for tilsammen at udforske “what is at work in contemporary culture at this time that allows these particular versions to make sense” (Locke & Budds, 2020, p. 244). Dette fokus karakteriserer den tilgang, vi anlagde til at undersøge kvinders konstruktion og forhandling af moderskab i en bestemt historisk og sociokulturel kontekst. Moderskab kan således anskues som en diskursiv formation i en poststrukturalistisk forstand, der skaber mulighedsbetingelser for, hvordan kvinder positionerer sig i og forhandler normative forestillinger og praksisser knyttet til moderskab i en lokal social interaktion.

I den forbindelse har vi inddraget tre analytiske begreber, som er centrale for tilgangen: interpretative repertoire, subjektpositioner og ideologiske dilemmaer. Disse begreber søger netop at indfange de teoretiske forståelser som en kritisk diskurspsykologisk tilgang baserer sig på.

Interpretative Repertoire

Potter og Wetherell (1987) har defineret begrebet interpretative repertoire som værende “basically a lexicon or register of terms and metaphors drawn upon to characterize and evaluate actions and events” (p. 138). Hovedpointen med dette er at indfange relativt kohærente og kulturelt tilgængelige måder at tale om objekter og begivenheder på, som fungerer som en ‘common sense’ i specifikke sociale sammenhænge (Edley, 2001, p. 198). Interpretative repertoarer giver altså adgang til velkendte, normative forståelsesrammer, som mennesker kan trække på i deres diskursive handlinger. De er altså et forsøg på at karakterisere den almene mening eller fælles holdning, som en diskurs indbefatter, hvorfor Wetherell (1998) endvidere har beskrevet dem som “culturally familiar and habitual line of argument comprised from recognisable themes, common places and tropes (doxa)” (p. 407). Derfor behøver et repertoire heller ikke at blive udpenslet, da dens mening fremkaldes ved selv enkelte fraser, der

tydeliggør den relevante kontekst for argumentationens præmisser (Wetherell, 1998, p. 407). På den måde organiserer interpretative repertoirer accountability i sociale interaktioner, idet flere forskellige, ofte modstridende, repertoirer kan anvendes for at konstruere alternative versioner for at positionere sig anderledes (Willig, 2013, p. 120; Wetherell, 1998, p. 407).

Diskurs og interpretative repertoirer er dog tætknyttede begreber, der kan være svært at differentiere imellem. Edley (2001) har påpeget, at repertoirer er udviklet for at forklare på samme måde som det poststrukturalistiske koncept, diskurs, hvorfor den store forskel også ligger i forskellige teoretiske og metodologiske traditioner inden for diskursanalyse. Det kan derfor siges, at diskurs bruges til at belyse magtforhold og subjektivering, hvorimod interpretative repertoirer anvendes for at fremhæve menneskets agens, da repertoirer er mindre og mere fragmenterede end diskurser, og dermed præsenterer en række forskellige retoriske muligheder (p. 202; Locke & Budds, 2020, p. 241). Analytisk har interpretative repertoirer således et dobbeltblik, da man både forholder sig til den lokale anvendelse og bredere sociale implikationer (Edley, 2001, p. 217). På den måde skaber interpretative repertoirer uundgåelige betingelser for korresponderende subjektpositioner (Edley, 2001, p. 222).

Subjektpositioner

Subjektpositioner har rødder i den poststrukturalistiske tradition, hvor Althusser (if. Edley, 2001) til at starte med beskrev, hvordan ideologier konstruerer subjekter ved at trække mennesker ind i særlige positioner eller identiteter. Der er altså tale om en subjektiveringsproces, hvor mennesker både er produceret af og underlagt ideologiske strukturer: “whatever we might say and think about ourselves and others as people will always be in terms of language provided for us by history” (Edley, 2001, p. 210). Edley (2001) kendetegner derfor subjektpositioner som lokationer i en samtale, som gøres relevante og tilgængelige inden for en specifik diskurs (p. 210). Det er dog vigtigt at betone en mere diskurspsykologisk forståelse af dette begreb, hvor der i stedet er tale om *positionering* i samtale (Edley, 2001, p. 210; Wetherell, 1998, p. 407). På den måde følger man ikke en komplet poststrukturalistisk forståelse, der antager, at identiteter i socialt liv er forudbestemte og færdiggjorte af diskurser. I stedet tillægges interaktionens dynamik og menneskers agens en central rolle for subjektpositioner (Wetherell, 1998, p. 407). Herigennem åbnes en mere fleksibel og kontekstafhængig

tilgang af begrebet, der tillader mennesker at trække på en 'portefølje' af forskellige positioner, der er tilgængelige - også i andre kontekster (Wetherell, 1998, p. 406).

Ideologiske Dilemmaer

Spændingen mellem modsatrettede interpretative repertoarer, demonstrerer hvorledes diskursive ressourcer er grundlæggende præget af dilemmaer (Willig, 2013, p. 120). Med dette menes, at diskursive handlinger typisk indeholder modstridende tematikker, som kan blive sat op mod hinanden i en retorisk kontekst. I denne sammenhæng bliver Billigs retorisk psykologi fra 1997 betydningsfuld (if. Willig, 2013, p. 120). Her skelner Billig mellem intellektuelle ideologier, der trækker på Marxs begrebstradition, og 'levede' ideologier, som skal forstås som et samfunds holdninger, værdier og praksisser (Edley, 2001, p. 202f). I den forstand kan levede ideologier derfor forveksles med kultur, dog fremhæves denne viden som værende essentiel inkonsekvent, fragmenteret og selvmodsigende, heraf ideologiske dilemmaer. Edley (2001) pointerer dertil, hvordan ideologiske dilemmaer tillader rige og fleksible ressourcer for social interaktion og meningsdannelse i hverdagslivet, netop på grund af dets upålidelige og modsætningsfyldte natur (p. 203).

Der findes klare overlap mellem ideologiske dilemmaer og interpretative repertoarer, da begge anses som sprogrressourcer, der cirkulerer i kulturen, og involverer ligeså et dobbeltblik på lokale og større sociale niveauer. Ideologiske dilemmaer opstår desuden ofte i relation til konkurrerende repertoarer omkring samme sociale objekt, hvor de udvikles som modpositioner i et løbende kulturelt og retorisk forhandlingsfelt (Edley, 2001, p. 204). Derfor afslører svingninger i positioner grundet forskellige repertoarer i interaktion tilstedeværelsen af et ideologisk dilemma (Edley, 2001, p. 223).

Metode

I undersøgelsen om danske kvinders konstruktion af moderskabet er det væsentligt at have truffet velovervejede beslutninger ifm. de sammensatte metoder, som vi har valgt at anvende til at besvare forskningsspørgsmålet. Derfor vil vi i det følgende udlægge vores metodiske procedure, hvor vi først præsenterer undersøgelsens deltagere samt hvordan disse blev rekrutteret. Herefter beskriver vi metoden det *dyadiske interview*, som vi anvendte til dataindsamling, hvorunder interviewguide, foretagelse af interview, postscripts og transskribering fremlægges i relation relevante metodiske

overvejelser. Til dette udlægger vi den analytiske fremgangsmåde til behandling af empirien, der skal give indsigt i vores analytiske overvejelser og processer. Afslutningsvis forankrer vi vores metodiske procedure i væsentlige etiske overvejelser og relevante kvalitetskriterier, for på den måde at belyse, hvorledes vi har gjort os moralske overvejelser og sikret kvaliteten af denne undersøgelse.

Præsentation af Deltagere

Vi rekrutterede fire deltagere i alt til vores undersøgelse, herunder to kvinder til et dyadisk interview for mødre, og to kvinder til et dyadisk interview for ikke-mødre. Nedenfor gives en præsentation af deltagerne for at give indsigt i deres baggrund og et nuanceret blik i de perspektiver, som de bringer med ind i undersøgelsen.

Mødrene

Vores deltager, Alberte¹, er i midt 30'erne og bor i Midtjylland. Hun bor i et økologisk levestælleskab med sin mand Anders og deres fælles børn - sønnen Anton og datteren Anna. Alberte er på tidspunktet for interviewet studerende og arbejder også som musiker, hvilket betyder, at hendes arbejdstider er vekslende med mange arbejdstimer om aftenen. Alberte blev rekrutteret ved *sneboldssampling* metoden (Flick, 2014, pp. 295, 316-320), da hun kom i kontakt med os via vores anden deltager, Bolette, som hun har været venner med siden folkeskolen.

Bolette er i start 30'erne og den første deltager som rakte ud til os ifm. vores søgen på deltagere. Hun bor i en lejlighed i Midtjylland sammen med sin kæreste gennem 10 år, Barbara, og deres datter, Bea, hvilket betyder, at Bolette er medmor. Til daglig er hun freelancer indenfor teater, hvilket betyder, at hendes arbejdsuge også er meget varierende og særligt med arbejdstimer om aftenen.

Begge deltageres børn går i daginstitution, men grundet vekslende arbejdstider, og dermed færre muligheder for at få børnene passet i institutioner, må de ofte søge hjælp hos familie, som kan hjælpe med børnepasning. Både Alberte og Bolette nævner, at dette har sine fordele og ulemper, da det både kræver en del planlægning, men tillader

¹ I overensstemmelse med GDPR-loven, er alle personfølsomme informationer om vores deltagere (herunder navne og steder) pseudonomiseret for at bevare deltagernes anonymitet

også en frihed til at tilrettelægge deres hverdag, så den passer til det familieliv, de gerne vil have, deres børn vokser op i.

Ikke-mødrene

Vores første deltager, der er frivilligt barnløs, er Clara, som er i slut 20'erne. Hun bor med sin kæreste gennem otte år, Casper, i en lejlighed i Nordjylland, og arbejder til dagligt i en virksomhed for det offentlige. Clara fortæller, at hun altid har vidst, at hun ikke er interesseret i at få børn. Til gengæld støtter og engagerer hun sig meget i sit netværk af venner og familie. Gennem sit netværk hjalp hun os med at finde vores anden deltager til interviewet for ikke-mødre, Ditte, som dermed også blev rekrutteret ved sneboldssampling.

Ditte er i start 30'erne og er på interview tidspunktet single og bor i en lejlighed i Nordjylland. Til dagligt arbejder hun for en privat virksomhed. Ditte har ligesom Clara altid vidst, at hun ikke vil have børn og har derfor valgt at blive steriliseret. Hun er ligeledes engageret og støttende for sine venner og familier.

Begge deltagere udtrykker, hvordan de ofte bliver mødt af et uforstående samfund, som stiller spørgsmål til deres fravalg af børn. Til gengæld oplever de også et udviklende samfund, som fordrer mere åbne samtaler om de forskellige livsvalg man kan tage, herunder frivillig barnløshed og mere realistiske billeder af forældreskabet.

Rekruttering af Deltagere

Da vi var interesserede i at undersøge, hvordan kvinder forstår og oplever forestillinger om moderskab, var vores mål at interviewe flere kvinder i to diskussionsgrupper. Vi valgte dette, da det ville være relevant at undersøge, hvordan kvinder i den sociale interaktion forhandler og i fællesskab konstruerer deres forståelser og oplevelser ifm. moderskabet (Weller, 2019). Rekruttering af deltagere til vores diskussionsgrupper forsøgte vi at indhente igennem et deltageropslag (Bilag 1.1), hvor vi søgte danske kvinder til at deltage i én af to diskussionsgrupper – en gruppe for mødre og en gruppe for ikke-mødre, til en samtale om moderskab. Vi delte deltageropslaget på Facebook - på vores egen profil - samt enkelte lukkede grupper, såsom *Slyngefolket Nordjylland*, *ALT OM ALT - For kvinder (15+)* og *Vi uden børn (bevidst fravalgt)*. Derudover postede vi opslaget op på Instagram og printede det ud for at lægge det

rundt omkring i Aalborg, herunder på offentlige steder, biblioteker, kaffebarer og i en børnehave. Da vi ikke rigtigt fik nogle henvendelser, delte vi også opslaget med nogle børnehaver via mail i håb om, at de ville videredele det med forældrene. Vi endte med at rekruttere tre kvinder til diskussionsgruppen for mødre, men da én af kvinderne sprang fra, måtte vi aflyse samtalen, og fortsætte søgningen efter flere deltagere. På dette tidspunkt havde vi heller ikke nogen deltagere til diskussionsgruppen for ikke-mødre. Af den grund valgte vi at redigere deltageropslaget, ved at opdele søgningen, så vi havde ét opslag henvendt til mødre og ét henvendt til ikke-mødre. Ændringen opstod med en tanke om, at ikke-mødre potentielt kunne blive afskrækket fra deltagelse, i en tro om, at de skulle sammenlignes og stilles op mod gruppen af mødre (Bilag 1.2; Bilag 1.3.)

Vores situation ændrede sig, da vi stod med to henvendelser fra kvinder med børn, Alberte og Bolette, og to kvinder uden børn, Clara og Ditte, hvortil vi valgte at ændre dataindsamlingsmetoden og dermed fandt det fordelagtigt at foretage dyadiske interviews (Se afsnit *Dataindsamling: Dyadiske Interviews*). Gruppen af de to mødre blev rekrutteret ved at Bolette skrev til os via mail, da hun havde set vores opslag på Facebook og var interesseret i at deltage i vores diskussionsgruppe, som var aktuelt på daværende tidspunkt. Hertil informerede hun om, at hun evt. havde en veninde, som også kunne være interesseret i at deltage. Hendes veninde, Alberte, skrev efterfølgende til os om hendes interesse i at deltage. Begge kvinder viste også interesse i at deltage i et dyadisk interview, eftersom diskussionsgruppen ikke kunne foretages grundet manglende deltagere. Således rekrutterede vi kvinderne til vores interview for mødre.

Gruppen af de to ikke-mødre blev rekrutteret, da en af vores bekendte informerede os om Clara, som har fravalgt at få børn, og viste interesse i at deltage. Clara var dog ikke i 30'erne på interviewtidspunktet, men vi vurderede, at eftersom hun var i slut 20'erne, havde dette ikke en væsentlig betydning for undersøgelsens formål. Clara informerede os om, at hun havde en veninde, Ditte, som også har fravalgt at få børn, der potentielt kunne være interesseret i at deltage. De blev begge kontaktet over mail og udviste interesse i at deltage i et dyadisk interview for ikke-mødre.

Således blev vores sample bestående af mødre og ikke-mødre rekrutteret ved målrettet udvælgelse, baseret på nogle særlige karakteristika, som var nødvendige for at kunne besvare vores forskningsspørgsmål. Derudover gjorde vi brug af snebalds-sampling, da begge grupper inkluderede deltagere, som delte opslaget med nogle i

deres netværk og gjorde det muligt for os at rekruttere flere deltagere (Flick, 2014, pp. 295, 316-320)

Dataindsamling: Dyadisk Interview

Interviewet giver mulighed for at blive klogere på andre personers oplevelser og syn på forskellige fænomener, samtidig med at vi som forskere er med i denne produktion af meningsdannelsen (King & Hugh-Jones, 2019). Samtidig er metoden essentiel, da vi gerne ville undersøge, hvordan kvinder i den sociale interaktion konstruerer moderskab gennem sprog i hverdagen, hvilket netop giver anledning til at opmuntre til en samtale, som allerede er en del af de flestes hverdagssituationer (Brinkmann & Kvale, 2018, p. 2). Der findes mange forskellige interviewmetoder, og for at få et indblik i samtalens gensidige meningsdannelse, som går ud over den interaktion, der sker mellem en interviewer og en interviewperson, valgte vi at foretage to semistrukturerede dyadiske interviews. Her foretog vi dyadiske interviews af venindepar, der henholdsvis havde erfaring med at være mor og med at have valgt frivillig barnløshed. Ved anvendelse af denne metode er det vigtigt at betragte deltagernes udtalelser som indgående i en fælles social kontekst, der har særlige interpersonelle mål, således at de er med til at skabe og genskabe sociale relationer. Derfor bør man ikke udelukkende forstå disse udsagn som blot en afspejling af kvindernes internalisering, men også ud fra de funktioner og konsekvenser, de har i den sociale interaktion. Enigheder eller uenigheder mellem deltagere anses dermed ikke alene som udtryk for en repræsenterende personlig forståelse eller holdning, men også som et ønske om at konstruere et fælles ståsted eller behov for at udskille sig i den konkrete sociale situation (Morris, 2001, p. 556).

En af fordelene ved det dyadiske interview som Morgan et al. (2013) har beskrevet er bl.a. at "(...) dyadic interviews are valuable for providing a measure of the depth and detail available in individual interviews at the same time that they provide the interaction present in the focus groups" (p. 1283). Denne balance mellem det individuelle interview og fokusgruppen fandt vi væsentlig for vores undersøgelse, da vi først og fremmest ønskede at udforske den meningsdannelse der opstår mellem flere individer i en gensidig afhængig interaktion (Tinggaard & Brinkmann, 2020a, p. 33f).

På denne måde opnåede vi stadig muligheden for at udforske meningsdannelsen i interviewet udover den, der sker mellem interviewer og interviewperson, samtidig

med at vi ikke står med udfordringen ift. at finde nok deltagere (Lobe et al., 2022, p. 2), som vi gjorde ifm. diskussionsgrupperne. Ydermere fandt vi metoden meningsfuld, da vi stod med fire frivillige deltagere, bestående af to venindepar, som derfor allerede havde et kendskab og en relation til hinanden, samt et fælles tredje – enten det at være mor eller det at have fravalgt børn - som skabte et godt udgangspunkt for samtalen, hvilket også er det, der er fortrukket i dyadiske interviews (Morgan et al., 2013; Morris, 2001²; Lobe et al., 2022)

Endvidere er der nogle særlige indsigter, vi kunne få adgang til ved at foretage dyadiske interviews. Ligesom Allan (1980) belyste, fandt vi informationsrig data ved at interviewe to personer på én gang, da vi således kunne få indsigt i, hvordan de to deltagere samarbejdede og supplerede hinanden, når de snakkede om moderskab, samtidig med også at se, hvordan deltagerne modificerede egne og hinandens beretninger. Ligeledes gav metoden også anledning til at opdage, hvordan de to deltagere i fællesskab sammenlignede hver sine udsagn og oplevelser omkring samme emne.

Interviewguide

Allan (1980) belyste, at fordelene ved topersoners interviews opstår på baggrund af den interaktion, der er mellem de to deltagere, hvorfor det også er væsentligt at udarbejde en interviewform, der opfordrer til diskussion, såsom ”*openended, informal interviews*” (p. 207). Derfor har vi udarbejdet en interviewguide (Bilag 2) baseret på det formål, at samtalen mellem deltagerne skulle være åben for forskellige samtaleretninger, som naturligt ville træde frem.

Samtidig sørgede vi for at nedskrive enkelte interviewspørgsmål for at kunne holde øje med, om vi kom ind på nogle af de emner, som var relevante for vores forskningsspørgsmål, og for at kunne gribe samtalen, såfremt den ikke gled flydende (Tanggaard & Brinkmann, 2020a, pp. 42-47). Fokusområderne var hovedsageligt: *Erfaringer og Forestillinger om Moderskab, Den 'gode mor' og Kulturelle Normer* (Bilag 2). Interviewguiden bestod således af en indledende del for, hvordan vi ønskede at starte mødet med vores deltagere, herefter centreret af åbne hovedspørgsmål og åbne supplerende spørgsmål, samt en afsluttende del, der omfattede debriefing af interviewsituationen og deltagerens oplevelse heraf.

² I Morris (2001) og Allan (1980) er dyadiske interviews omtalt som joint interviews

Under begge dyadiske interviews oplevede vi, at det ikke var nødvendigt at følge interviewguiden, da samtalen havde et godt flow og deltagerne også naturligt fik dækket de områder, som vi havde nedskrevet, som relevante for undersøgelsen. Dette gav os derfor et godt fundament for at kunne arbejde videre med empirien og fokusere på, hvordan de to deltagere i fællesskab konstruerede og forhandlede deres forståelser af moderskab i Danmark.

Foretagelse af Dyadiske Interviews

Vores to dyadiske interviews blev foretaget i marts måned efter aftale med vores deltagere. Begge interviews blev afholdt i lukkede mødelokaler, men i henholdsvis Midtjylland og Nordjylland. Vi havde placeret en konferencemikrofon og to diktafoner midt på bordet, for at sikre at alle stemmer kunne høres lige meget, og for at sikre, at vi fik optaget vores materiale, selv hvis en af diktafonerne pludselig ikke virkede. Derudover stillede vi op med kage, kaffe, te og vand for at skabe en uformel og tryk stemning. Interviewet startede med en briefing, hvor vi informerede deltagerne om deres deltagelse og deres rettigheder jf. samtykkeerklæringen (Bilag 3), som de havde underskrevet på forhånd eller på selve interviewdagen, hvis det første ikke var muligt. Efterfølgende spurgte vi deltagerne, om de kort ville præsentere sig selv og deres relation til hinanden. Begge interviews varede lidt over to timer, og vi sluttede af med en debriefing om deres oplevelse af interviewsituationen og metoden. Inden deltagerne forlod interviewlokalet, opsummerede vi kort igen om deres rettigheder ift. at tilbagetrække samtykke og muligheden for at skrive til os, hvis nogle dele af interviewet ikke ønskes at medtages i specialets analyse.

Postscripts

Efter vores dyadiske interviews udfyldte vi vores *postscripts*. Selvom dette egentlig er en strategi præsenteret for det problemcentrerede interview (Flick, 2014, p. 397; Witzel & Reiter, 2012), fandt vi det nyttigt i vores efterårsprojekt (Ravn & Høgh, 2024), som en metode til at hurtigt at reflektere og genkalde interviewsituationen og vores individuelle opfattelser efter samtalerne. Postscripts blev udfyldt lige efter hvert interview for at bedst muligt at kunne nedskrive detaljer, som vi havde bemærket, mens det var mest tydeligt for os. Fordelen ved at skrive postscripts er muligheden for at self-debriefe, da vi som meddeltagere i interviewsituationen også spiller en aktiv rolle for den undersøgelse, vi foretager os (Witzel & Reiter, 2012, p. 95). I vores

postscripts fokuserede vi på vores individuelle oplevelser af de fire deltagere i de to interviews. Hertil inkluderede vi tanker og observationer omkring interviewsituationen, førstehåndsindtryk, udseende og adfærd hos deltageren, demografiske informationer om deltageren samt vores egen indstilling til interviewet (Bilag 4). Med dette tiltag blev det nemmere at huske interviewsituationerne bedst muligt, samt reflektere over vores egne oplevelser, usikkerheder og håndtering af interviewene. På den måde kunne vi blive opmærksomme på, hvordan vores egen indstilling potentielt kunne have en indflydelse på hvordan interviewene udspillede sig, som ellers ikke kunne gennemskues i selve lydoptagelsen eller i de efterfølgende transskriptioner (Witzel & Reiter, 2012, p. 95)

Transskribering

Transskriptionen af interviewene blev foretaget kort efter selve interviewene med det formål at fastholde både det sagte og interviewets kontekst så præcist som muligt. Eftersom der findes mange forskellige transkriptionsstrategier, har vi overvejet, hvilken tilgang der kunne være mest relevant ift. vores forskningsspørgsmål og analysemetode (Brinkmann & Kvale, 2018, pp. 108-111). Vores valg af metode har dog været afhængig af den tid og ressourcer vi havde til rådighed (Tanggaard & Brinkmann, 2020a, pp. 50-52; Willig, 2013, p. 118), hvilket gjorde, at vi besluttede os for at anvende softwaren Good Tape til transskriberingen af interviewoptagelserne.

Good Tape er et dansk transskriptionsprogram, som er udviklet af journalister, men kan også være anvendeligt i akademiske sammenhænge (Security - goodtape.io, n.d.). Ifølge oplysninger fra goodtape.io opbevares alt uploadet materiale fortroligt inden for EU, hvilket betyder, at programmet overholder GDPR-lovgivningen (Security - goodtape.io, n.d.). Efter den automatiske transskribering gennemlyttede vi interviewoptagelserne på ny og rettede i materialet, da softwaren ikke gengiver al tale 100% korrekt. Denne proces gav os samtidig mulighed for at begynde analysen ved at identificere centrale udsagn og stemmer i lydoptagelserne.

Ved at kombinere softwarebaseret transskribering med manuel redigering fik vi et hurtigere overblik over interviewenes indhold. Dette gjorde det lettere at udvælge de uddrag, som kunne være relevante for den efterfølgende kritisk diskurspsykologiske analyse, som oftest kræver en højere detaljegrad i transskriberingen (Willig, 2013, p. 118). Derfor valgte vi at lave en mere detaljeret transskribering af udvalgte passager efter

nogle af principperne fra *Jeffersonian transskriptionstilgangen* (Willig, 2013, p. 118). Samtidig ønskede vi også at lægge vægt på at bevare sætninger i en nogenlunde sammenhængende form for at sikre, at essentielt meningsindhold i analysen ikke gik tabt. Derfor fandt vi det fordelagtigt at vælge en forsimplet og modificeret version af Jeffersonian transskriptionstilgangen, hvor vi hverken opdeler talen for meget eller mister væsentlige sproglige nuancer som tøven, latter og afbrydelser (Willig, 2013, p. 118). Således blev transskriptionerne et indledende analytisk trin, hvorfor det kan betragtes som det første analysetrin, da transformationerne til det skrevne sprog indeholder en vis dekontekstualiseret repræsentation af det talte sprog fra lydoptagelserne (Brinkmann & Kvale, 2018, pp. 108-111).

I arbejdet med materialet anvendte vi en forenklet og modificeret version af Gail Jeffersonians transskriptionstilgang. De følgende retningslinjer blev således:

- [tekst] Indikerer start og slutpunkt for overlappende tale
- (.) En kort pause, som varer mindre end 0.2 sekunder
- Indikerer en pludselig afbrydelse eller stop af tale
- ALL CAPS Indikerer råb eller øget lydstyrke i talen
- understreget Indikere at taleren fremhæver eller betoner noget i talen
- ::: Indikerer en forlængelse af en lyd eller ytring
- (tekst) Anvendes ved usikkerhed om det transskriberede indhold
- ((tekst)) Anvendes ved annoteringer af nonverbal aktivitet, såsom suk eller bevægelser

Egne tilføjelser:

- “tekst” Når deltagerne taler, som en anden person
- hh hh h Latter, hvor antallet af hh er en omtrentlig markør for længden af grinet

Kritisk Diskurspsykologisk Analyse

En kritisk diskurspsykologisk tilgang anvendes som metode til at undersøge sprogets rolle i konstitueringen af sociale virkeligheder vedrørende moderskabet med særligt blik på interpretative repertoarer, subjektpositioner og ideologiske dilemmaer.

Ifølge Locke og Budds (2020) findes der ingen entydig fremgangsmåde til en kritisk diskurspsykologisk analyse (p. 238). Potter (2012) har dog skitseret en diskurspsykologisk forskningstilgang, hvori det analytiske fokus omhandler et forsøg på at explicitere den meningsskabelse, som udspringer af konkrete interaktioner. Derfor må man opbygge en systematisk samling af eksempler, som kan anvendes til det formål. Disse eksempler raffineres og udvikles, således at analytiske pointer er empirisk forankret (pp. 124-135). I forlængelse heraf har Willig (2013) ligeledes påpeget en systematisk og kohærent undersøgelse, som kan faciliteres af kodning til at selekttere relevante sektioner, der kan konstituere datamateriale (p. 119f). Hertil må være fokus på de konstruktive og funktionelle dimensioner af diskurs - kontekst, variabilitet og konstruktion af diskursive beretninger, herunder subjekter og objekter gennem interpretative repertoarer (Willig, 2013, p. 119f).

Analytisk Fremgangsmåde

Disse beskrevne fremgangsmåder forbliver dog blot overordnede retningslinjer, hvilket naturligvis har sine fordele, idet diskursanalyse fremsættes som noget der ikke bør foretages i en rigid, standardiseret forstand (Willig, 2013, p. 119). Vi har derfor tilgået materialet ud fra samme grundprincipper som benævnt, hvorfor vores diskursanalyse kan karakteriseres som en todelt proces, der først involverer organisering og kodning af de transskriberede interviewdata for derefter at kunne udvælge særligt relevante empiriske eksempler, der kan ligge til grund for en analyse af de konstruktive og funktionelle dimensioner af diskurserne. Dernæst blev udvalgte empiriske eksempler analyseret med henblik på at identificere relevante diskursive mønstre og emner. Det er dog i denne anden del af processen, hvor vi fandt det betydningsfuldt at inddrage en mere udførlig analytisk fremgangsmåde, som Locke og Budds (2020) har fremlagt i en analytisk procedure bestående af seks trin. På den måde blev det således tydeligt, hvordan vi har fulgt en kritisk diskurspsykologisk logik, hvor man bevæger sig fra bredere konstruktioner i teksten til en mere detaljeret beskrivelse af diskursens *hvordan*, *hvornår* og *hvorfor* (Locke & Budds, 2020, p. 238). Den udviklende analyse blev således inddelt i følgende analytiske trin (Locke & Budds, 2020, pp. 239-244):

- (1) Kodning af, hvad der bliver sagt, både deskriptivt og fortolkende.
- (2) Identifikation af konstruktioner, der karakteriserer de fremherskende tematikker i måder at tale på, som kan grupperes i kategorier.

-
- (3) Konceptualisering af interpretative repertoarer som mønstre i konstruktionen af diskursive objekter, der desuden betragtes i relation til interpersonelle mål i den sociale kontekst. Det er desuden herigennem vi betragtede, at ideologiske dilemmaer kan inddrages, som ikke eksplicit bliver beskrevet i denne fremgangsmåde, da de i sammenhæng med næste analytisk trin kan identificeres ved de modstridende repertoarer og positioneringer.
 - (4) Analyse af subjektpositioner, som gøres tilgængelige gennem diskursen.
 - (5) Mikroanalyse af diskursens handlingsorientering, således brugen af interpretative repertoarer, subjektpositioner og derigennem ideologiske dilemmaer kan ses som drevet af bestemte interaktionelle effekter og mål. Disse implikationer af diskursbrug identificeres gennem lingvistiske og retoriske redskaber, hvor strategier som *script formulations*, *membership categories* eller *ekstremformuleringer* (extreme case formulations) kan analyseres.
 - (6) Syntese af analytiske fund og deres relevans for forskningsspørgsmålet.

På baggrund af de ovenstående principper blev vores analyse en mere systematiseret proces, hvor både mikro- og makroaspekter af diskursanalyse inkluderes og integreres. Først organiserede vi interview transskriptionerne gennem kodning med fokus på centrale diskursive tematikker relateret til moderskabsideologier, hvorved der blev identificeret diskursive kategorier, såsom *omsorg*, *biologisk dimension*, *fællesskab*, *ansvar*, *kvindelighed*, *moderskab i praksis*, og *den gode mor*. Disse kategorier pegede på fælles diskursive mønstre for udsagn om moderskab, som både mødre og ikke-mødre kunne trække på, hvilket kan forstås som indikerende for fælles levede ideologier, der er tilgængelige i en større diskurs om moderskab. Derfor blev disse videreudviklet til fire overordnede interpretative repertoarer, der kan karakteriseres som: *Det Naturlige Moderskab*, *Det Gode Moderskab*, *At Gøre Moderskab* og *'Kvindskab'*. De udvalgte interpretative repertoarer indeholdt og konstruerede dog flere forskellige og ofte modstridende repertoarer, der afspejlede ideologiske dilemmaer, herunder *altruisme* og *egoisme*, *samfundets forventninger* og *personligt valgt* samt mellem *ideal* og *virkelighed*. På den måde indbød de interpretative repertoarerne og deri ideologiske dilemmaer til bestemte subjektpositioner som kvinderne trådte ind i og måtte forsøge at forhandle meningsfuldt. Disse makroanalytiske fortolkninger blev herefter forankret i empirien, da en mikroanalytisk tilgang blev impliceret for at kunne belyse, hvordan

interpretative repertoires, ideologiske dilemmaer og subjektpositioner opstod i den lokale sociale interaktion.

Etiske Overvejelser

I undersøgelsen af danske kvinders forståelse og konstruktion af moderskab har vi lagt vægt på at tage højde for en række etiske overvejelser. Brinkmann og Kvale (2018) har fremhævet, hvordan ”human interaction in the interview affects the interviewees and the knowledge produced by an interview inquiry affects our understanding of the human condition” (p. 28), hvorfor det er essentielt at betone nogle af de moralske udfordringer, som kan opstå ifm. ens undersøgelse. Da der ikke findes én løsning på at foretage gode moralske beslutninger, og selvom mange af de etiske overvejelser også gælder for individuelle interviews og fokusgrupper, findes der også nogle særlige for dyadiske interviews (Lowton, 2018). Derfor vil vi i følgende afsnit både gennemgå nogle af de generelle etiske hensyn, vi har gjort os, men også med et særligt fokus på vores anvendelse af dyadiske interviews og den efterfølgende diskursanalyse. Først vil vi beskrive nogle af de *mikroetiske overvejelser* – forskerens håndtering og beskyttelse af deltagere og empiri – vi har gjort os, men vi vil også kort komme ind på nogle af de *makroetiske overvejelser*, som kan være relevante at bringe op ifm. vores undersøgelse af danske moderskabsideologier.

Informeret Samtykke og Behandling af Data

En af de første overvejelser vi har gjort os ifm. etik i undersøgelsen, var at sikre, at vores deltagere indgik i undersøgelsen frivilligt på baggrund af informeret samtykke (Brinkmann & Kvale, 2018, p. 32f; King, 2019, p. 37f). Derfor var kvindernes deltagelse ikke endeligt vedtaget, før de havde læst og frivilligt underskrevet samtykkeerklæringen (Bilag 3) med informationer vedrørende undersøgelsens formål og deres deltagelses betydning samt rettigheder heri (Flick, 2014, pp. 113-121; Brinkmann & Kvale, 2018, p. 32f). Informeret samtykke var ydermere vigtigt for os, da samarbejdet med to deltagere i et dyadisk interview kræver, at hver deltager individuelt vurderer, hvorvidt de gerne vil indgå i interviewet uden påvirkning fra den anden deltager. Dette skyldes, at deltagerne hver især kan have forskellige forståelser om verden og om hinanden, hvorfor motivationen og formålet med deltagelsen kan være forskellige fra deltager til deltager, og dermed ikke må influeres af den anden (Lowton,

2018, p. 135f). Derfor sendte vi samtykkeerklæringen til dem individuelt, så de for sig selv kunne læse den igennem, og evt. skrive under, såfremt de stadig ønskede at deltage. I samtykkeerklæringen præsenteres informationer om deltagernes ret til at bestemme, hvorvidt de vil svare på spørgsmål, der stilles under interviewet, uden at det vil få nogle konsekvenser for deres deltagelse. Ydermere informeres deltagerne også om, at de har ret til at tilbagetrække deres samtykke (King, 2019, p. 39f) før, under og 14 dage efter interviewet har fundet sted, samt retten til at kontakte os efter interviewet ved eventuelle spørgsmål og ved ønske om at få uddybet eller slettet noget fra interviewet. Ingen af vores deltagere tilbagetrak deres samtykke eller ønskede at få noget af interviewet udeladt, hvorfor vi ikke skulle vurdere, hvorvidt vi skulle slette dele af interviewene eller om det var forsvarligt at anvende interviewene i det hele taget (Lowton, 2018, p. 136). Samtykkeerklæringen indeholdt også information om, at udvalgte interviewuddrag ville blive medtaget i specialet og dermed delt på Aalborg Universitetsbibliotek og i en artikel, såfremt vi senere ønskede at publicere. Slutteligt blev det også belyst, hvordan interviewoptagelsen og efterfølgende transskribering opbevares og behandles fortroligt i overensstemmelse med GDPR, hvorfor deltagernes personfølsomme oplysninger er anonymiseret (Flick, 2014, pp. 113-121; King, 2019, p. 38f). På den måde sikrede vi, at kvinderne ikke følte sig misledt, og at deres deltagelse ikke fik negative konsekvenser for dem, da de ikke kan genkendes i specialet.

Denne fortrolighed og anonymitet kompliceres dog ved det dyadiske interview, da et moralsk dilemma opstår ifm. deltagernes interne fortrolighed om den viden, som deles i interviewet. Vi som forskere kan love, at lydoptagelser og transskriptioner opbevares sikkert samt at informationer anonymiseres, men det var også vigtigt for os at italesætte deltagernes interne ansvar og pligt til at holde delte informationer fortrolige (Lowton, 2018, p. 143), hvilket vores deltagere også gav udtryk for, at de var opmærksomme på. Således opstod en konsensus om, at ingen informationer om deltagerne deles efter interviewet, men også at deltagerne ikke ønskede at dele informationer under selve interviewet om den anden deltager, som vedkommende ikke selv ville have bragt op. På den måde gav deltagerne udtryk for ønsket om at passe på hinanden både før, under og efter interviewet.

Briefing og Debriefing

Udover informeret samtykke, har vi også inkluderet andre moralske aspekter i foretagelsen af dyadiske interviews. I et dyadisk interview er det eksempelvis

interessant at undersøge, hvordan viden er fælleskonstrueret gennem diskursive handlinger mellem deltagerne, men også at undersøge den interaktion og performance, der opstår under interviewet mellem deltagere og interviewere (Lowton, 2018 p. 138). Moderskab kan være et følsomt og sårbart emne for både mødre og ikke-mødre, og derfor var det relevant for os at være opmærksomme på, hvordan trygge rammer kunne skabes for interviewet.

I begge interviews lagde vi bl.a. særlig vægt på at give plads til en briefing og debriefing før og efter interviewet (Brinkmann & Kvale, 2018, p. 32f). Briefingen havde til formål at skabe et trygt rum for samtale, gengive samtykkeerklæringen, herunder undersøgelsens formål, betydningen af deres deltagelse samt deres rettigheder ifm. deltagelsen. På denne måde gav vi også deltagerne mulighed for at overveje endnu engang, hvorvidt de havde lyst til at deltage. Særligt for ikke-mødre fandt vi det relevant at bruge ekstra tid på at skabe et trygt rum for samtalen, da begge kvinder også gav udtryk for, at deres valg ofte blev mødt af fordomme og fordømmelse. Derfor fandt vi det vigtigt at understrege, at formålet med vores undersøgelse ikke var at opstille ikke-mødre som en modpol til mødre, men som komplementerende og alternativ forståelse af moderskabet, og således få en dybere og bredere forståelse af moderskabsideologier blandt danske kvinder.

I slutningen af interviewet var formålet med debriefingen at ende interviewet med en naturlig afslutning ved at give deltagerne mulighed for at komme med feedback på oplevelsen og på interviewmetoden, samt tilføje eventuelle informationer, som de fandt relevante. Samtidig giver debriefing også mulighed for en sidste gang at nævne deltagernes rettighed ift. at tilbagetrække samtykket, anvende dele eller hele optagelsen og deres mulighed for at skrive til os efterfølgende via mail ved eventuelle spørgsmål. Således opnås en belysning af deltagernes oplevelse med interviewsituationen og metoden, samt refleksion for fremtidig metodeanvendelse (Brinkmann & Kvale, 2018, p 32f; Morgan et al., 2013, p. 1282; King, 2019, p. 41).

Forskerens Integritet

Endvidere for at håndtere et følsomt emne som moderskab var det vigtigt for os at reflektere over vores integritet som interviewere og forskere i situationen (Brinkmann & Kvale, 2018, p. 34f). Det omhandler eksempelvis, hvordan vi håndterede dilemmaer, såsom de spørgsmål vi stillede, magtbalance mellem interviewere og

deltagere og at indtræde en nysgerrig og undersøgende position, der var relevant for undersøgelsens formål. Som forskere kan vi være styret af en interesse for bestemte områder af moderskabet, og det kan derfor være udfordrende ikke at lægge mærke til og lægge vægt på de samtaler, der driver mod specifikke emner (Brinkmann & Kvale, 2018, p. 34f). Derfor udformede vi en interviewguide med åbne spørgsmål med det formål at kunne mediere samtalen, og således holde os til de emner, som var relevante for undersøgelsen. Samtidig fandt vi det også meningsfuldt at lade deltagerne bestemme, hvilke områder der berører danske kvinder i dag omkring moderskab, hvorfor vi ønskede at træde tilbage og lade samtalen blive styret af kvinderne, som indgik i interviewene. På den måde fik vi skabt fundamentet for et semistruktureret dyadisk interview, der både blev formet af kvinderne og os i interviewene samt af os, som medierende aktører og meddeltagere i vidensproduktionen.

Magtbalance

Under selve samtalen er det vigtigt at gøre sig etiske overvejelser ift. den magtbalance der kan udspille sig mellem de deltagende i interviewet. Et dilemma i denne overvejelse kan opstå, når vi som forskere skal undgå at give en antydning af, at vi foretrækker én deltagers perspektiv over en andens. Dette må kontrolleres og afspejle sig i vores svar, som ikke favoriserer ét perspektiv over et andet, samt en opmærksomhed på begge deltagers engagement (Lowton, 2018, p. 140).

Hertil er det også vigtigt, at vi som interviewere indtog en professionel rolle, som hverken fordrede en terapeut-klient relation eller en venskabelig relation. I tilfælde af, at en terapeut-klient relation eller venskabsrelation opstår i interviewet, øges risikoen for at komme til at opmuntre deltagere til at dele oplevelser og informationer, som de ellers ikke ville have delt i en forsker-deltager relation (Brinkmann & Kvale, 2018, 34f; Lowton, 2018, p. 139f). På den anden side søgte vi at skabe en komfortabel og tryk atmosfære for samtalen, da vi også som interviewere er ansvarlige for at skabe et rum, hvor deltagerne føler, at de kan dele det, de har lyst til at tale om. Derfor ønskede vi heller ikke at skabe en for formel atmosfære omkring interviewet, da dette også kan lede til ubehag hos deltagerne (Brinkmann & Kvale, 2018, pp. 50-52; pp. 88-95). Dertil var vi også opmærksomme på hvilken dynamik to forskere i én interview-kontekst ville bibringe. Eftersom vi begge deltog i interviewene sammen som interviewere, var det derfor relevant at have for øje, hvorvidt vi kunne forvirre hinanden eller deltagerne. På den anden side var vi opmærksomme på, hvordan vores dynamik

kunne bidrage til et organisk samtalerum, for at undgå at sidde som én interviewer mod to deltagere. I stedet fremmes en naturlig turtagning imellem os, således at vi kunne engagere os i samtalen med hinanden og deltagerne, uden at være den som nødvendigvis styrede samtalen.

En anden vinkel i dette aspekt om magtbalance centrerer sig om den nødvendige opmærksomhed, vi måtte udvise, i relation til dynamikken mellem to deltagere. Nogle relationer i visse tilfælde kan bestå af en person, som snakker mere end den anden, og dette kan reflektere den magtbalance, der er mellem to deltagere. Således kan én person komme til at svare hurtigere og oftere og dermed skabe forståelser på egne vegne, men også fællesforståelser på begge deltageres vegne (Lowton, 2018, p. 138f). Derfor var vi også opmærksomme på, hvordan veninde-dynamikken kan infiltrere den dynamik, der opstår mellem dem som deltagere. Hvis dette udspillede sig i en særlig dominerende grad, kunne det føre til en større magtbalance mellem deltagerne, hvilket kunne resultere i én deltagers ønske om at stoppe interviewet. Dermed havde vi som forskere også ansvar for at passe bedst muligt på deltagernes trivsel. Således kan vi forsøge at sikre at fordelene for hver kvindes deltagelse er større end eventuelle negative konsekvenser (Lowton, 2018, p. 139f; Brinkmann & Kvale, 2018, p. 34).

Til trods for dette, er fordelene ved netop at interviewe to personer sammen, muligheden for at de kan bekræfte, komplementere og modsige hinandens udtalelser. Det dyadiske interview giver desuden også deltagerne mulighed for at fylde 'blind spots', hvis den ene ikke kan huske en bestemt hændelse, og de kan supplere hinandens udsagn og hjælpe hinanden med at huske ting, som de måske ellers havde glemt (Lowton 2018, p. 138f). Derfor betragtede vi også deltagernes veninderelation som særligt betydningsfuld, da de kunne støtte og opmuntre hinanden i deres diskursive konstruktioner, som både kunne give dem som deltagere en god oplevelse, men også give interviewet en betydelig informationsrigdom.

Analytiske Overvejelser

Det er vigtigt, at vi som forskere passer på vores deltagere selv efter interview-situationen. Derfor var det relevant at være opmærksom på, hvordan vi fortolkede deltagernes udsagn i transskriptionen og analysen (Lowton, 2018, p. 144). Hertil var det

vigtigt, at vi forholdt os til det, deltagerne egentlig sagde, og at vi i vores analyse fortolkede, ud fra det deltagerne havde udtalt sig om, og ikke gøre os spekulationer eller konklusioner, som ikke var relevante for undersøgelsen. Ydermere var det afgørende, at vi ikke inkluderede information, der ikke var væsentligt for at besvare vores forskningsspørgsmål. I analysen måtte vi derfor vurdere, hvordan vi kunne bearbejde de udtalelser, som blev givet i interviewene, og måtte derfor differentiere mellem, hvorvidt vi fortolker noget som individuelle udsagn eller fælles udsagn. I tilfælde af uenigheder mellem deltagernes udsagn var det vigtigt at overveje, hvordan vi formidlede os, så vi ikke fremhævede nogle udsagn som værende bedre end andre (Lowton, 2018, p. 144). Det er således væsentligt, at deltagernes udsagn blev formidlet, så deltagerne ikke kan identificeres af eksterne parter. Det kan nemlig være en fordel og en ulempe, at deltagerne kan genkende hinanden i interviewet, uden at blive overrasket af den andens udsagn, men kan også øge risikoen for at blive genkendt af andre, som ikke indgik i interviewet (Lowton, 2018, p. 144f).

Makroetiske Overvejelser

Udover at overveje mikroetiske aspekter af undersøgelsen, rejste der sig også en række makroetiske overvejelser, særligt ift. hvordan moderskab blev italesat som socialt fænomen i en dansk kontekst. Moralske dilemmaer kan nemlig komme forskelligt til udtryk ved mikro- og makroetiske perspektiver, hvorfor disse også relevant at adressere. For eksempel kan interviewsituationen opleves positiv af deltagere og interviewere, mens den viden der er blevet produceret og fremlagt, kan have negative konsekvenser for det sociale samfund og vice versa (Brinkmann & Kvale, 2018, p. 35f) Emnet moderskab indgår som en vigtig del af mange kulturelle forestillinger om kvindelighed, omsorg og livsformer. I arbejdet med dette emne har vi derfor været opmærksomme på, hvordan vores undersøgelsesresultater kan være med til at styrke eller afvise bestemte samfundsmæssige forståelser om moderskab, hvormed nogle samfundsgrupper kan være uenige. Derfor er vores formidling af deltagernes egne fortolkninger værd at overveje, så vi på bedste vis er tro mod deltagernes udsagn, samt med et fokus på ikke at fremstille moderskabet som et krav til kvinden. Dertil har vi som førnævnt også fokuseret på ikke at fremstille ikke-mødre som noget negativt i kontrast til dem, som har valgt at få børn, men snarere som medskabere af forståelsen eller alternative forståelser for moderskab og kvinden i samtidens Danmark. Hertil vil vi gerne understrege det etiske hensyn ift. ikke at fremhæve resultater som en norm

for det danske samfund, men nærmere som et bud på mange forståelser af moderskab, der er samfundsmæssigt tilgængeligt. Således var ikke-mødrene også med til at tilvejebringe en bredere forståelse af, hvordan moderskab kan føles, tænkes og tales om. Dette kan være en måde for undersøgelsen at åbne op for nye perspektiver på danske kvinders forståelse for moderskab og kvinders muligheder i det danske samfund.

Kvalitetskriterier

En evaluering af kvaliteten i vores empiriske undersøgelse var nødvendig for, at analysens resultater kunne vurderes som troværdige og meningsfulde, og for at metodikken kunne anses som solid. Dette krævede dog et refleksivt blik, da kvalitet i kvalitativ forskning ikke kan vurderes ud fra generiske kvalitetskriterier som *reliabilitet*, *validitet* og *generaliserbarhed*, der udspringer af en evidensfokuseret og scientistisk forståelse. I stedet må kvalitetskriterierne afstemmes med den specifikke metodologiske tilgangs ontologiske og epistemologiske grundlag (O'Reilly et al., 2021; Demuth, 2013; Tanggaard & Brinkmann, 2020b, p. 658). Da undersøgelsen bygger på en diskursanalytisk metodologi forankret i en socialkonstruktivistisk forståelse, må kriterierne redefineres således, at de rummer anerkendelse af konkrete sproglige praksissers kompleksitet og kontekstuelle diversitet. Derfor fandt vi det afgørende at basere vores kvalitetsvurdering på en diskursiv forståelsesramme, der lagde vægt på kvalitet i dataindsamling og datahåndtering, kvalitet i analyseprocessen samt kvalitet relateret til troværdighed og refleksivitet (O'Reilly et al., 2021). På dette grundlag vil vi i det følgende gennemgå kvalitetskriterier, herunder *kohærens*, *transparens*, *forskerens rolle*, *troværdighed*, og spørgsmålet om *generalisering*. Disse kriterier skal tilsammen muliggøre en vurdering af undersøgelsens metodologiske integritet og relevans ift. de diskursive konstruktioner af moderskab.

Kohærens

Kohærens betegner den indre sammenhæng mellem undersøgelsens teoretiske grundlag, metodiske design og analytiske fremgangsmåde, samt hvorvidt disse elementer tilsammen danner en fyldestgørende og overbevisende helhed (Demuth, 2013, 37; Frost & Bailey-Rodriguez, 2019, p. 73). Med denne kvalitetsmarkør har vi derfor belyst og begrundet de valg, der ligger til grund for denne undersøgelse, ved at

indskrive dem i en sammenhængende struktur, der integrerer det refleksive teoretiske og metodiske arbejde ift. den empiriske og praktiske kontekst. Kohærens i en diskurspsykologisk undersøgelse afspejler således en iterativ proces, hvor teori, metode og analyse gensidigt informerer og former hinanden (Potter, 2012, p. 120; O'Reilly et al., 2021, p. 413). Derfor har vi også tydeliggjort, hvorledes undersøgelsens problemfelt og teoretiske rammeværk spiller sammen om at influere de metodiske overvejelser, således forskningsdesignet forankres i de sociale og kulturelle praksisser, der forstås som afgørende for det psykologiske fænomen.

Transparens

Vurderingen af undersøgelsens indre sammenhæng understøttes imidlertid af kvalitetskriteriet transparens, der handler om at synliggøre de analytiske og metodiske beslutninger, som har formet forskningsprocessen. Dette indebærer en eksplicitering af centrale forhold som samplingsstrategi, dataindsamling, transskriberingspraksis og den anvendte analytiske fremgangsmåde (Demuth, 2013, p. 36). Derfor har vi bestræbt os på at beskrive disse aspekter detaljeret og refleksivt. I den forbindelse har vi inkluderet bilag, der dokumenterer undersøgelsens udformning og tilblivelse, herunder deltageropslag, interviewguide, samtykkeerklæring og transskriptionsuddrag (Bilag 1-6). Derudover har vi inddraget en reflektiv praksis gennem postscripts (Witzel & Reiter, 2012), der belyser vores egne oplevelser og indtryk før, under og efter de dyadiske interviews.

Transparens er særligt væsentligt i diskursanalytiske undersøgelser, idet validering af den viden, som produceres inden for en konstruktivistisk metodologi, bygger på læserens mulighed for at foretage en immanent kritik af forskningens kohærens (Phillips, 2020, p. 402). Af den grund har vi tydeliggjort den metodologiske logik bag vores arbejde og fremhævet, hvordan den kritisk diskurspsykologiske tilgang er blevet omsat i praksis. Vi har desuden forsøgt at styrke analyseprocessens gennemsigtighed og systematik ved at orientere os mod Locke og Budds' (2020) praktiske guide til metodens centrale analytiske principper. Dette skulle imødekomme den ofte fremsatte kritik af, at kritisk diskursanalyse fremstår som en mindre 'teknisk' disciplin, der foranlediger uendelige (usystematiske) fortolkningsmuligheder (Wetherell, 1998, p. 390; Demuth, 2013, p. 38).

I forlængelse heraf kan gennemsigthedsprincippet understøttes yderligere ved at præsentere længere uddrag af transskriptioner, således det bliver muligt for læseren at stille vores fortolkninger op mod de egentlige udsagn (Phillips, 2020, p. 402; Potter, 2012, p. 134f; O'Reilly et al., 2021, p. 417f). Derfor har vi også sørget for at kontekstualisere citatuddragene og inkludere tilstrækkelige kommunikationssekvenser, så der kan udformes *thick descriptions* (Geertz, 1973 if Demuth 2013, p. 36), der giver betingelserne for, at den konkrete sociale interaktion kan tolkes ud fra dens egne præmisser (Tanggaard & Brinkmann, 2020b, p. 660). Dertil medvirkede en mere detaljeret transskribering til at kunne identificere, hvordan deltagerne orienterede sig mod hinanden og derved hjælpe til at rekonstruere de underliggende meningsstrukturer (Demuth, 2013, p. 36).

Denne sociale udveksling i interaktionen udgjorde netop grundlaget for det analytiske narrativ, idet *next-turn-proof* procedure både kunne bidrage til at forankre og lokalt validere vores fortolkninger direkte i deltagernes interaktioner (O'Reilly et al., 2021, p. 417; Potter, 2012, p. 134). Ved at sætte deltagernes orienteringer i forgrunden tilstræbte vi at fundere fortolkninger i det empiriske materiale og dermed synliggøre for læseren de øjeblikke, hvor betydninger blev etableret, forhandlet og udfordret i interaktionen (Wetherell, 1998, p. 396; Demuth, 2013, p. 36). I tråd med dette har vi været opmærksomme på *deviant cases*, hvor udsagn ikke nødvendigvis bekræfter de identificerede mønstre. Disse afvigelser var metodologisk vigtige, fordi de fordrede til en genovervejelse og nuancering af analysen og dermed bidrager til at styrke dens troværdighed (Potter, 2012, p. 134; O'Reilly et al., 2021, p. 417). I vores analyse har vi eksempelvis undersøgt kvindernes positioneringer ift. ideologiske dilemmaer, som giver indsigt i forskellige måder at forhandle og udfordre normative forståelser af moderskab. Her bliver især det sidste interpretative repertoire om 'kvindskab' centralt, da det problematiserer forestillingen om moderskabets monopol på omsorg og empathiske disposition, og dermed åbner for alternative subjektpositioner og forståelser.

Forskerens Rolle

Et fokus på den sociale interaktion forudsætter en særlig refleksivitet omkring forskerens rolle i produktionen og fortolkningen af data. I diskursanalytiske undersøgelser er vi som forskere ikke en neutral observatør, men en aktiv deltager i den sociale praksis, der undersøges. Derfor er det væsentligt at adressere og anerkende den situeret

og ko-konstrueret natur af forsker-genereret data (O'Reilly et al., 2021, p. 441). Vi har derfor bestræbt os på at synliggøre vores egen deltagelse i interaktionen, bl.a. ved at inkludere vores egne spørgsmål i transskriptionerne og analysen, hvor de har bidraget til deltagernes diskursive konstruktioner. I tilfælde, hvor et deltagerudsagn ikke direkte var affødt af et spørgsmål, tydeliggjorde vi stadig, hvordan det kunne forstås i forlængelse af tidligere sekvenser, hvor vores egne orienteringer eller emneintroduktioner har haft betydning for samtalsretning. At analysere både indhold og organiseringen af turtagning mellem os som interviewere og deltagerne som samtalepartnere, blev således centralt og understreget, at forskerens tale ikke blot er et metodisk redskab, men er en del af det som betegnes *data* (O'Reilly et al., 2021, p. 411).

Denne refleksivitet er ikke blot metodologisk, men også etisk. Den stiller krav til gennemsigtighed og ansvarlighed ift., hvordan vi som forskere former og fortolker den viden, vi er med til at skabe (Tanggaard & Brinkmann, 2020b, p. 661). Derfor har vi også i afsnittet om *Forskerens Integritet* diskuteret de etiske overvejelser, der følger med denne rolle, herunder relationelle dynamikker og magtforhold.

Troværdighed

Når forskeren deltager i produktionen af data, kan troværdighed ikke forstås som et spørgsmål om objektiv distance, men må i stedet handle om at skabe transparente, genkendelige og meningsfulde interaktionskontekster (Tanggaard & Brinkmann, 2020b, p. 664; Frost & Bailey-Rodriguez, 2019, p. 76). Derfor bliver interviewkonteksten central for vurderingen af undersøgelsens troværdighed, idet denne ikke må virke indgribende for deltagerne (Demuth, 2013, p. 36). En diskurspsykologisk forståelse er særligt baseret på hverdags- og institutionel tale og tekst som de naturligt optræder i forskellige miljøer, hvorfor det er væsentligt, at det empiriske materiale indsamles i naturlige sociale kontekster frem for forsker-genereret samtale (O'Reilly, 2021, p. 411; Potter, 2012, p. 120). Interviewet anerkendes dog som en meningsfuld indsamlingsmetode inden for kritisk diskurspsykologi, så længe forskeren reflekterer over sin egen rolle (O'Reilly, 2021, p. 411; Wetherell, 1998). Dog for at imødekomme denne spænding valgte vi at anvende dyadiske interviews med venindepar, for at fremme en samtaleform, der i højere grad ligner deltagernes naturlige interaktioner (Morgan et al., 2013, p. 1278). Dette format viste sig at understøtte tryghed og fortrolighed, som Morgan et al., (2013) også påpegede. På den måde faciliteres åbne dialoger og følelsesmæssigt udfordrende emner som en samtale om moderskab forudsætter.

Deltagernes relation bidrog dermed ikke blot til en rigere datagenerering, men også til en etisk forsvarlig og troværdig ramme, hvor deltagerne oplevede at være på “hjemmebane” (Bilag 6, l. 1665) og en “meget naturligt” (Bilag 5, l. 1701) samtale. Da denne metode er relativt ny og underudforsket, inkluderede vi en afsluttende debriefing for at styrke undersøgelsens troværdighed, da den skaber et samtalerum, hvor deltagerne kunne udtrykke sig på måder, der afspejler deres virkelige, sociale praksisser. Samtidig har det været vigtigt at anerkende en mulig begrænsning i denne konstellation, da relationen mellem deltagerne også kunne hæmme visse udsagn af hensyn til loyalitet eller at fremstå på en særlig måde. Derfor har vi været opmærksomme på deltagernes dialogiske samspil og fælles subjektpositioneringer i analysen.

Generalisering

Generalisering i kvalitativ forskning er ofte en kompleks størrelse, da undersøgelser med få deltagere og kontekstnære data vanskeliggør generaliserbarhed i en traditionel forstand (O'Reilly et al., 2021, p. 406f; Demuth, 2017). Kvalitativ metodologi, særligt inden for psykologi, bygger desuden på en forståelse af menneskelig aktivitet som situeret og unik, hvilket yderligere problematiserer overførselsværdien til andre sammenhænge. I tråd med dette er det ikke alle kvalitative studier, der søger at opnå generalisering, men ønsker i stedet at bidrage til teoretisk indsigt gennem eksplorative analyser (Demuth, 2017, p. 77f). Samtidig vil vi dog argumentere for, at menneskelig aktivitet ikke er arbitrær, men dialogisk forbundet med bredere sociokulturelle meningssystemer. Dette muliggør en anden form for generaliserbarhed, nemlig teoretisk eller analytisk generalisering. Her er begrebet *double dialogicality* centralt, da det betegner en analytisk forståelse, hvor enkeltstående interaktioner ikke blot ses som isolerede fænomener, men som indlejret i kulturelle diskurser og fortolkningsrammer (Demuth, 2017, pp. 87-90). Denne tilgang afspejles i vores analyse, hvor vi netop anlagde dette dobbelte blik. Vi undersøgte specifikke, kontekstbundne diskursive handlinger, som transcenderede bredere sociale og kulturelle strukturer i form af interpretative repertoarer, der var tilgængelige for både mødre og ikke-mødre. På den måde sigtede vi mod en teoretisk generalisering, hvor vores fund kunne bidrage til forståelsen af bredere sociokulturelle forestillinger omkring moderskab. Dette har betydet, at vores analyseresultater ikke kunne generaliseres til universelle påstande eller generelle teorier, men i stedet kunne bidrage til udviklingen af kontekstuelle forklaringer og forståelser med lokal anvendelsesværdi (Demuth, 2013, p. 82). Denne form for

generalisering harmonerer med vores overordnede metodologiske sigte, hvor det var meningsdannelse i specifikke kontekster frem for repræsentativitet, der var i fokus.

Analyseresultater

Med afsæt i de gennemførte dyadiske interviews, tilhørende postscripts og transskriptioner er analysen blevet tilrettelagt med det formål at kunne belyse kvinders diskursive konstruktioner om moderskab i nutidig dansk kontekst. I det følgende præsenteres de samlede analytiske resultater, hvor vi udfolder de identificerede interpretative repertoarer og dertilhørende ideologiske dilemmaer og subjektpositioner gennem konkrete empiriske eksempler. Analysen struktureres omkring de gennemgribende interpretative repertoarer, som deltagerne trak på i deres samtaler. På baggrund af den iterative analyseproces har vi identificeret fire centrale interpretative repertoarer: *Det Naturlige Moderskab*, *Det Gode Moderskab*, *At Gøre Moderskab* og *'Kvindskab'*. De fire overordnede repertoarer er inddelt i underafsnit, som hver præsenterer et specifikt fund. Disse fund er understøttet af udvalgte citatuddrag, der refereres til med linjenumrene som angivet ved hvert uddrag. Referencerne knytter sig dermed ikke til alle repertoarets uddrag, men udelukkende til det pågældende fund, hvorfor henvisningerne vil se således ud (ll. x-x). Derudover kan alle uddrag og de tilhørende beskrevne kontekster findes i Bilag 5 for mødre og Bilag 6 for ikke-mødre.

Det Naturlige Moderskab

Dette interpretative repertoire fremstod på baggrund af både mødre og ikke-mødres diskursive konstruktioner af moderskab som indbefattende en biologisk dimension. For mødre blev emner om graviditet, fødsel og valg om reproduktion diskuteret ift. moderskab, som også ikke-mødrene tog stilling til, men centrerede i stedet om prævention og sterilisation grundet fravalg af reproduktion. Herigennem blev moderskab italesat som et iboende, biologisk instinkt og dermed som kvindens 'naturlige' endemål. Af den grund betragtes afvigelse fra dette som værende unormalt, uforståeligt og et midlertidigt stadie, der forventes at ændre sig. Denne fælles forståelse optræder som et dominerende mønster i konstruktionen af moderskab i empirien, der således var alment tilgængeligt for begge grupper af kvinder, hvorfor vi forstod det som et interpretativt repertoire og karakteriserede dette som *det naturlige moderskab*. Dette demonstreres ved tre udvalgte citatuddrag fra både ikke-mødre og mødre.

“Du Kommer Helt Sikkert til at Skifte Mening”

Det naturlige moderskab som interpretativt repertoire må ses i relation til kvindernes interpersonelle mål og den sociale kontekst, hvori det aktiveres. Dette trådte tydeligt frem i samtalen med kvinderne, Ditte og Clara, der begge har fravalgt at få børn. Dette skyldes, at de alligevel må forholde sig til repertoire, idet selve fravalget bliver et emne, som inden for dets rammer kræver forklaring. Dette udspillede sig allerede i begyndelsen af det dyadiske interview, hvor vi i postscriptet noterede os, at Clara og Ditte søgte afklaring på, om de forventedes at skulle forsvare deres fravalg af børn. Denne situation førte til en uformel snak om interviewets hensigter, hvor det blev mere klart, at formålet var at tale om deres overvejelser omkring moderskab og ikke at problematisere deres fravalg. Den sociale kontekst præges således af gensidig forståelse og fælles latter, hvilket samtidigt åbner op for et rum, hvor normative antagelser både kan italesættes og problematiseres. I dette lys kan man sige, at vi alle indledningsvist trækker på det interpretative repertoire om moderskab som en naturlighed for kvinder, idet Clara og Ditte allerede karakteriseres som ‘ikke-mødre’ og dermed implicit placeres uden for den normative ramme for kvindelighed. Ved at italesætte denne grundlæggende forståelse, gav Clara og Ditte en kort præsentation af dem selv og deres relation på vores opfordring. Denne indledende sekvens dannede rammen for, at vi kunne stille det første spørgsmål omkring deres fravalg af at få børn. Dette ses konkret i nedenstående citatuddrag, der særligt fokuserer på Dittes refleksioner og begrundelser, men ledsages af aktiv bekræftelse fra især Clara, som løbende istemte og til sidst tilsluttede sig en lignende fortælling. Herved bliver det tydeligt, hvorledes Clara medkonstruerer mening i Dittes diskursive handlinger:

- | | | |
|-----|-------|---|
| 110 | Maria | Ja men øhm ja men vi tænkte sådan i forhold til om I kunne |
| 111 | | dele nogle af jeres overvejelser eller refleksioner omkring |
| 112 | | det altså ikke at ja at have fravalgt at få børn egentlig hvis vi |
| 113 | | bare skal starte ud med dethhh |
| 114 | Ditte | Altså jeg tror <u>altid</u> jeg har vidst det og du ved man er |
| 115 | | selvfølge lig altid blevet mødt med en “det er du for ung til |
| 116 | | det ved du ikke” [Clara: M::hm] øhm "du kommer helt |
| 117 | | sikkert til at skifte mening" “bare vent til du bliver x y og z |
| 118 | | og antal år" ø::hm |

119	Clara	"Bare vent til du finder den rigtige"
120	Ditte	Ja ja hh hh h sådan noget der
121	Clara	Hvor jeg bare sådan jeg har været sammen med den rigtige
122		i otte år og det var det [Alle: hh hh]
123	Maria	Ja
124	Ditte	Men det er altid den der man bliver mødt med "det ved du
125		ikke noget om endnu du er alt for ung" og (.) det en samtale
126		jeg har haft med min mor en del gange hvor hun bare siger
127		"det:: prøv at hør her jeg skulle heller ikke have børn indtil
128		jeg lige pludselig så mødte jeg din far og jeg var lidt ældre"
129		og så det ene og det andet ø::hm og nu der er jeg sådan "mor
130		jeg er 33 og du kan ikke blive ved med at køre det kort på
131		mig" altså [Emilia & Maria: hh hh h] du ved det er bare sådan
132		det er ik altså (.) så jeg har altid vidst det og så- bare sådan
133		dybt inde i en selv at det ikke er noget jeg har lyst til og det
134		ikke noget jeg sådan (.) tænker heller ikke med tiden eller
135		med- jeg tror også at hvis man finder for mit vedkommende
136		den rigtige partner så vil det jo også være en der heller ikke
137		skulle have børn
138	Maria	Ja det giver mening

I dette uddrag forklarer Ditte, hvordan hun "dybt inde i en selv" (l. 133) ikke oplever behovet for at få børn og kan af den grund ikke tilslutte sig forestillingen om moderskab som en naturlig del i hendes liv. På den måde engagerer Ditte sig allerede med positionering ift. det interpretative repertoire om det naturlige moderskab, idet hun insisterer på, at eftersom hun ikke rummer et iboende ønske om at blive mor, giver moderskabet derfor heller ikke mening for hende. Indirekte trækker Ditte dog stadig på repertoire, idet hun gengiver moderskabet som noget, der netop bør bo "dybt inde" (l. 133) i kvinden - bare ikke i hende. Det afslører repertoirets ideologiske dilemma, da man kan forstå den modstridende spænding mellem en normativ forventning om, at kvinden naturligt ønsker moderskab, og individuelle oplevelser, der afviser denne

biologiske nødvendighed. Denne modposition bekræftes løbende af Clara med hendes anerkendende “mhm” (l. 116) og udbygning af Dittes udsagn (l. 119, 121), der fungerer som aktiv støtte i Dittes positionering.

Begge kvinder er således orienteret mod at positionere sig i kontrast til det interpretative repertoire på en måde, som vil accepteres af andre, heriblandt os som interviewere. De træder altså ind i et handlingsrum, der er konstrueret af det interpretative repertoire om det naturlige moderskab, som de må navigere i. I dette rum kan det betragtes, at diskurserne indplacerer Clara og Ditte i en position af at ville ønske at få børn. Denne subjektposition fremstår tydeligt ved bl.a. Dittes brug af direkte tale, idet hun påtager sig andres stemmer, der repræsenterer de fundamentale antagelser, som repertoiret beror på. Eksempelvis parodierer Ditte de sociale stemmer, der siger “det er du for ung til” (ll. 115-116), “bare vent til du bliver x,y og z og antal år” (ll. 117-118), og som Clara bygger videre på med “bare vent til du finder den rigtige” (l. 119). Dette giver desuden anledning til latter, da det bliver klart, at også Clara genkalder de stemmer, som Ditte deler ift. fravalg af at få børn og de normative forventninger til kvinder om moderskab. Det er altså klart, at Clara genkender repertoiret, som Ditte trækker på, ud fra de enkelte fraser, og kan dermed tale ind i dette. Dertil anvendes dette sproglige greb til at iscenesætte en retorisk dialogstruktur, som Ditte kan respondere på og derigennem forhandle sin position som kvinde, der er tilfreds med sit liv uden børn. Disse ‘bare vent’-stemmer kan forstås som en form for *bugtaleri* (ventriloquism) (Cooren, 2010), idet Ditte konstruerer normative ventriloquiserende stemmer, såsom samfundet, moren, aldersidealet og parforholdsidealet. Disse aktiverer hun for at kunne afvise dem og samtidig etablere sin egen position som afvigende, men legitim - som en tilfreds, frivillig barnløs kvinde, der ikke behøver at vente på at være den rigtige alder eller den rigtige partner til at indfri kvindens naturlige skæbne. Disse diskursive stemmer som repræsenterende for repertoiret muliggør således en forhandling af Dittes egen subjektposition, og derigennem forsøger at lade en alternativ position træde frem som legitim. Konkret indlader hun sig i at svare på morens stemme om, at hun er for ung og mangler at finde den rigtige, idet hun svarer, "mor, jeg er 33, og du kan ikke blive ved med at køre det kort på mig" (ll. 129-131). På den måde forsøger Ditte at opbygge autoritet og troværdighed i hendes modposition til samfundets og familiens normative forestillinger gennem livserfaring (“jeg er 33”) og gentagelse af “jeg har altid vidst det” (l. 114, 132). I den forlængelse kan man forstå Dittes brug af ekstremformuleringer (Locke & Budds, 2020, p. 442), der foranlediges af “altid” (l.

114, 115, 124, 132) - at hun *altid* har vidst det og *altid* bliver mødt af andres uforståen-
hed. Denne bestemte og kontinuerlige ekstreme formulering etablerer således en ty-
delig grænse mellem hende og normernes forestillinger.

Denne insisteren underbygges yderligere af en fremtidsdimension, idet Ditte siger, at
hun "heller ikke med tiden" (l. 134) forventer at få lyst til at blive mor, hvorfor den
"rigtige partner" (l. 136) ville dele hendes position. Hun spiller således på repertoirets
antagelser om de rette (naturlige) betingelser for moderskab, for at kunne afvise dem.
Ikke desto mindre giver det indsigt i den forståelse, der eksisterer omhandlende mo-
derskab. Dette bliver yderligere belyst i anden del af uddraget, hvor Clara mere ekspli-
cit også udfolder repertoirets underliggende forståelser:

139	Ditte	For der ville jeg være sådan lidt det ville aldrig kunne give
140		mening altså at skulle dele sit liv med en der har så:: øhm
141		diametrale modsætninger hvad hedder det (.) idéer om
142		hvordan ens tilstedeværelse skal fungere ø::hm jeg har haft
143		nogle år hvor jeg har været sådan alt for egoistisk til at have
144		børn altså jeg vil simpelthen ikke <u>byde</u> at sætte børn ind i
145		den her verden der skulle- jeg skulle have ansvar for fordi
146		det (.) ej altså det bare ikke der jeg er ø::hm men jeg tror
147		bare sådan helt grundlæggende det det ikke noget- helt fair
148		dem der <u>virkelig</u> gerne vil være forældre og virkelig siger
149		at det jo er den "største <u>kærlighed</u> i mit <u>liv</u> " og alt det der
150		men det ikke noget- det fanger mig overhovedet ikke altså
151		(.) det siger mig ingenting altså jeg har det <u>ganske ganske</u>
152		fint med:: at have min familie have mine venner have mit
153		netværk øh:: jeg har ikke behov for mere end det igen (.) et
154		andet guld-korn fra min mor var jo at hun har jo accepteret
155		at der øh kommer nok ikke nogen børnebørn fra min side
156		af [Alle: Hhh hh] ø::hm men øh ethhh andet guldhkkorn
157		hun kom med var jo så bare at hun syntes det var også helt
158		fint og hun var bare glad for at hun havde mig og min søster
159		hun syntes jo bare det var lidt synd for mig at jeg ikke fik

160 lov til at opleve det samme som hende (.) så der kom lige
 161 et skyldkort mere

162 Maria Så vendte den der på den måde hh hhh

163 Ditte Ja ja så den blev lige vendt på en anden måde ik nu så (.)
 164 men igen (.) jeg har snakket en del med mor om det ø::hm
 165 og (.) hun forstår det godt nu at det bare ikke det ikke noget
 166 jeg skal altså det ikke noget der er for mig altså og det har
 167 hun så også accepteret nu så hun graver ikke i det mere hun
 168 går heller ikke og sådan "hvornår kommer der børnebørn"
 169 og sådan noget ik nu siger hun bare "så hygger vi os bare i
 170 stedet for så (.) det så fint" det meget der ja [Clara: Ja] min
 171 situation kommer

172 Clara Altså jeg har jo også altid vidst det øh jeg har- det jo altså
 173 det er jo svært at sige jeg kan tydeligt huske jeg kan huske
 174 engang en kemi hh sådan en kemi-lektion i folkeskolen at
 175 vi havde de små klasser op og jeg kan huske det en af de
 176 første gange eller du ved jeg kan bare huske at jeg tænker
 177 (.) altså jeg var jo selv et barn på det tidspunkt jeg var bare
 178 sådan lidt åhh jeg har aldrig haft lyst til det [Ditte: Mhm
 179 mhm] jeg har aldrig såda:::n heller ikke altså at lege mor
 180 far og børn det var bare sådan nej aldrig aldrig nogensinde
 181 har jeg haft lyst til det

I Dittes diskursive konstruktion fastholder hun dette "grundlæggende" (l. 147) manglende instinkt til at blive mor, og kobler den op på at være "alt for egoistisk" (l. 143), hvilket trækker på et andet (næste) repertoire om *det gode moderskab*. Hun forsøger således at styrke sin modposition ved at karakterisere sig selv som 'uegnet' til at blive mor, idet hun ikke deler samme forståelse som andre. Hun inddrager her andres positioner i repertoire, idet hun siger "det er så fair andre vil" (ll. 147-148), som man kan forstå som en måde at afvise moderskabets appel og samtidig ikke søger at udfordre andres position. Hun legitimerer således deres valg, men distancerer sig fra det som uegnet selv. Denne forhandling udbygges yderligere med den retoriske samtale med

repertoirets generaliserende ventriloquiserende stemmer, hvor hovedpointen med moderskab italesættes som den “største kærlighed i mit liv” (l. 149), hvor der er særligt tryk på ordene *kærlighed* og *liv*, der indikerer en betydelig væsentlighed for mening med livet. Til trods for Dittes forsøg på at legitimere en modpositionering af kvindelighed og egen selvforståelse, anerkendes dette kun til dels, idet Ditte alligevel må konstatere, hvordan moren har accepteret hendes valg, men formår at give hende et “skyldkort” (l. 161), da det er “synd” (l. 159) for hende ikke at opleve den kærlighed, moderskab indebærer. På den måde bliver moderskabet igen konstrueret som en iboende, næsten uundgåelig del af kvinders identitet og livsbane, som man ikke selv kan frasige. Dette skyldes, at det trækker på forestillingen om at moderskab er noget grundlæggende og instinktivt, der er kilde til den “største kærlighed” (l. 149), som kvinder, if. repertoiret, helst ikke skal eller kan undvære.

Og dette udspiller sig særligt for Ditte og Clara, som tydeligt oplever det ideologiske dilemma, idet der opstår to måder at tale om kvindelighed og moderskab på, nemlig som værende et biologisk instinkt og selvfølge, når man har mødt de rette kriterier, og kvinders valg om moderskab som værende en individuel, rationel beslutning. Modsætningsforholdet medvirker til at Clara også må støtte Dittes forhandling ved selv at positionere sig på samme måde. Dette bliver tydeligt, da det bliver Claras tur til at forklare hendes fravalg, hvor hun bruger samme begyndelse til sin begrundelse. Således konstruerer hun sig også som en, der “altid har vidst det” (l. 172) og understøtter dette yderligere med en personlig fortælling fra da hun var barn. På den måde forsøges udtalelsen om altid at have vidst det som et troværdigt narrativ, der styrker den fælles legitimering af fravalget.

Clara og Dittes insisterende modpositionering opstår som udtryk for, hvordan det naturlige moderskab fremstår som en dominerende diskursiv ramme, kvinder må legitimere sig i forhold til. Ved at anvende ventriloquiserende stemmer, personlige fortællinger og ekstremformuleringer konstruerer kvinderne alternative subjektpositioner som tilfredse, frivilligt barnløse kvinder, der netop afslører de forståelser, moderskab i dansk kultur er forankret i, nemlig at kvindelighed og fuldendthed antages at være betinget af moderskab.

“Hvornår Man Sådan er en Rigtig Kvinde”

Samlet set fremstår dette interpretative repertoire som en stærk normativ ramme i interviewet med Clara og Ditte, som former deres muligheder for at tale om og forstå deres valg om ikke at få børn. Det er således udgangspunktet for deres egne diskursive handlinger, men udvikles gennem de forskellige forhandlinger og positioneringer, de må gøre sig i løbet af vores samtale om moderskab. Nedenstående citatuddrag fremstod på baggrund af samtaleemner, herunder mødres arbejdsvilkår samt fysiske og praktiske implikationer, et liv med børn bibringer, der blev bragt op i interviewet. På den måde kan man se, hvordan den lokale sociale interaktion medkonstruerede deltagernes diskursive handlinger og dermed psykologiske processer. Konkret kan dette ses hos Clara, idet hun forhandlede sig frem til en position, der kunne rumme repertoirets ideologiske dilemmaer:

- | | | |
|-----|-------|--|
| 884 | Clara | <u>Bund</u> og <u>grund</u> (.) tror jeg faktisk bare jeg vil sige: det er |
| 885 | | e:::n altså det er jo en individuel men også selvisk |
| 886 | | beslutning [Ditte: Mhm] eller <u>nej</u> jeg synes ikke engang den |
| 887 | | er selvisk <u>faktisk</u> jeg tror a::t (.) ja::: |
| 888 | Ditte | Nej det er bare at anerkende hvem du <u>er</u> og hvad dine behov |
| 889 | | er og hvad dine prioriteter er altså |
| 890 | Clara | Og hvis der er nogen der <u>synes</u> det er selvisk så har jeg det |
| 891 | | også fint nok med <u>det</u> altså det såda::n jeg bliver ikke så |
| 892 | | rørt af mere (.) nu når nogen siger noget med (.) hvornår |
| 893 | | man sådan er en <u>rigtig</u> kvinde og hvornår det er sådan øh |
| 894 | | FEMININE POWER og alt sådan noget det sådan (.) det |
| 895 | | bare::: ((puster ud)) jeg får en- jeg bliver (.) jeg har ikke |
| 896 | | såda::n du ved sådan den der uhhh jeg er sådan rigtig du |
| 897 | | ved sådan jeg føler mere sådan feminine rage:: hh [Alle: |
| 898 | | M::hm hh hh] end jeg føler andet sådan:: <u>og</u> det er jeg <u>også</u> |
| 899 | | <u>stolt</u> af du ved så::dan men |

I denne sociale udveksling ekspliciteres en diskursiv forhandling, idet Clara ‘selvretter’ sit udsagn på fravalg som “en selvisk beslutning” (ll. 885-886), der er forankret i det interpretative repertoire om moderskab, der anskuer det at blive mor som en

selvfølge og noget man ikke bør gå glip af. På den måde afsløres den subjektposition, som er givet til hende på forhånd, at moderskab er ønskværdigt og godt, da hun netop taler ind i det, men må afvise det, da hendes modpositionering ellers rammesættes som afvigende og unormalt, der ikke tager højde for hendes egne erfaringer og selvforståelse. Dette anerkender Ditte ved at samle op på Claras rettelse og gentage det med egne ord - at det i virkeligheden handler om at "anerkende hvem du er" (l. 888). Dette kan ses at tale ind i et andet interpretativt repertoire, idet fravalget af at få børn forankres i et mere almenmenneskeligt repertoire om at være *tro mod sig selv* - snarere end afvigelse. Det interpretative repertoire om det naturlige moderskab sættes således over for repertoarer om individuel frihed og autenticitet, hvilket tydeliggør det ideologiske dilemma i 'moren' - at hun på den ene side forventes at være en relationsorienteret kvinde som mor, og på den anden side være en selvrealiserende kvinde som eget individ, hvilket anses som værende poler, der er svære at forene. Denne fælles diskursive handling om at udfordre kulturelle og sociale forventninger, medvirker til at bekræfte Clara til at udbygge hendes konstruktion om kvindelighed, hvor hun inddrager sociale og kulturelle underliggende antagelser om kvinder. Eksempelvis modsætter hun sig antagelserne om, at en "rigtig" (l. 893) kvinde betragtes ud fra hendes moderskab, idet kvinders egen unikke handlekraft ("feminine power" (l. 894)) stammer fra deres evne til at få børn. I den forlængelse kan man forstå den sproglige strategi om *membership categories* (Locke & Budds, 2020, p. 242), da det kan belyse hvordan Clara arbejder med kategorien 'rigtig kvinde', som hun rekonstruerer til at omhandle solidaritet og følelsesmæssig integritet ift. kvinders relationelle forpligtelser, der er umulige at indfri. Derfor kan man forstå, hvorfor hun bruger udtrykket "feminine rage" (l. 897), for at beskrive sit eget tilhørsforhold til en alternativ kvindekategori, der modsætter sig de normative forventninger forbundet med moderskab. Dette sker desuden gennem Claras særlige brug af prosodi og affektive udtryk i samtalen. Hendes tryk og kraft på udvalgte ord, pauser og det affektive udbrud "uhhh" (896), kan indikere en følelsesmæssig involvering. Det kan således forstås som en affektiv positionering, der både markerer frustration og styrke, da Clara tillader sin følelsesmæssige reaktion på det interpretative repertoire og samtidig forsøger at omformulere det som stolthed og handlekraft - altså vrede ("rage") frem for skam eller sorg. På den måde anvender Clara en diskursiv strategi til at omdefinere kvindelighed, som ikke relaterer sig til reproduktion, men modstand og solidaritet.

“Jeg Har Ikke Tænkt at Jeg Ikke Skulle Have Børn”

Det interpretative repertoire om det naturlige moderskab demonstreres særligt hos kvinderne, Clara og Ditte, da det er nødvendigt for dem som ikke-mødre aktivt at forhandle og legitimere deres position som frivilligt barnløse. Dette skyldes repertoirets antagelser om moderskab som en naturlig forudsætning for kvinders livsforløb, når man befinder sig i den ‘rette’ alder og har fundet den ‘rigtige’ partner, hvorfor lysten helt grundlæggende vil opstå. Repertoiret genfindes også i mødrenes samtaler om moderskab, men fremstår mindre centralt, fordi de allerede har tilvalgt moderskabet. I følgende citatuddrag kan man dog betragte Bolettes forståelse af moderskab som noget der både er naturligt, men samtidig må se tiden an. Dette udsprang fra et spørgsmål om Alberte og Bolettes familiekonstellationer, hvorvidt det var noget, de havde været bevidste om, at de ville skabe. Dette udviklede sig til Bolettes refleksion over egen udvikling om at blive medmor:

387	Bolette	Må jeg (.) jeg tro altså:: (.) jeg har aldrig været sikker på
388		at jeg skulle have børn (.) jeg har ikke tænkt at jeg <u>ikke</u>
389		skulle have børn (.) men jeg har heller ikke haft sådan
390		e::n (.) jeg er kun fuldendt her i livet hvis jeg bliver
391		forældre e::h jeg tror altid at jeg har været meget
392		afslappet i det og været sådan det må tiden vise (.) hvad
393		der lige sker ø::h og min kæreste Barabara har <u>altid</u> vidst
394		at hun ville have børn (.) Altså hun har nærmest været
395		klar (.) siden hun var 19 [Alle: hh hh h] til at skulle have
396		børn (.) øøh og øøh har altid kun været sammen med
397		<u>mænd</u> (.) og har aldrig nogensinde overvejet sin
398		se::hh::ksualitet i det eneste sekund øøh indtil at hun
399		mødte mig hh hh hh (...) hun var top klar til at skulle
400		have børn og jeg var sådan nåh okay:: (.) øøh jeg tænker
401		jeg skal lige (.) for hun er også min første reelle kæreste
402		(.) fordi jeg bare er for travlt med alt muligt andet hh hh
403		så:: så:: for mig var det sådan (.) jeg skal lige først finde
404		ud af om jeg kan finde ud af det der med at være kæreste
405		og så kan vi lige snakke om noget familie på den anden

406 side af det øøh og så var det bare et kæmpe ønske for
407 hende (.) og jeg er såda::n (.) ja worst case scenario så
408 er jeg slet ikke i tvivl om at du bliver en skidegod mor
409 ee::hm og så må jeg så gøre hvad jeg ligesom kan i det
410 her [Alle: Hhhhh]

Bolettes udtalelser om at blive mor kan betragtes som at tale ind i repertoiret om moderskab som en selvfølge, at hun ikke har tænkt, at hun “ikke skulle have børn” (ll. 388-389). Det er noget som ligger i kortene for kvinden, men som nødvendigvis ikke opfyldes. Bolettes tanker kan også ses som at anerkende ikke-mødrenes positionering i repertoiret, idet hun på samme måde ikke anser det at være mor som at være “fuldendt her i livet” (l. 390). Til trods for dette ideologiske dilemma, tilslutter hun sig alligevel det normative interpretative repertoire, idet hun fremsætter, hvordan hendes kæreste “altid” (l. 393) har vidst at hun skulle blive mor, og som Bolette også anerkender, da hun ser hende som en “skidegod mor” (l. 407), uden at hun nødvendigvis var blevet det endnu. Dertil bekræfter Bolettes diskursive konstruktion af moderskabet som noget naturligt, der kommer, når man har mødt den ‘rette’ og er nået en vis modenhed - altså indgå i et reelt parforhold og lade “tiden vise” (l. 392). Bolettes udtalelser kan altså anses som en bro mellem det normative og det refleksive, da hun både accepterer sin og hendes kærestes subjektposition i repertoiret, men normaliserer dertil tvivlen, hvilket i sig selv kan undergrave repertoirets dominans.

Det Gode Moderskab

Hvor det interpretative repertoire om det naturlige moderskab centrerede moderskab som en del af kvindens naturlige skæbne, handler et andet centralt repertoire om de normative forventninger til, hvordan kvinden bør være mor. Dette repertoire træder frem i samtalerne med både mødre og ikke-mødre, hvor moderskab konstrueres som en moralsk og følelsesmæssig praksis, der forudsætter refleksivitet, overskud og evnen til at tilsidesætte egne behov for barnets skyld. På den måde trækker dette interpretative repertoire på kulturelle idealer, hvor moderen forventes at handle med ansvar, engagement og altruisme. Dette normative ideal danner og strukturerer således det ideologiske rum, som kvinderne må positionere sig i og over for, når de forhandler og legitimerer deres valg. Vi betegner derfor dette diskursive mønster som *det gode moderskab*, et gennemgribende repertoire, man som kvinde trækker på, uanset om man

har børn eller ej. Dette repertoire vil vi demonstrere ud fra fire valgte citater, der både inkluderer ikke-mødre og mødres diskursive konstruktioner.

“Man Vil Ikke Udsætte Børn Fordi De er da De Mest Uskyldige”

I samtalen med ikke-mødrene, Clara og Ditte, italesættes hvordan andre reagerer på deres fravalg af at få børn, idet de som regel møder uforståenhed og modstand. Dette kan forstås som et udtryk for det naturaliserede moderskabsideal. I den kontekst fortæller Clara, hvordan hendes familie alligevel accepterer hende og kærestens fælles fravalg som meningsfuldt for dem. Forældrenes støtte og forståelse, beskriver Clara som medvirkende til et rørende øjeblik, da hun nævner, at kæresten synes hendes far er “så sød” (Bilag 6, l. 472), hvorfor det ville være årsagen til at overveje at få børn, for at give Claras far et barnebarn. Til dette beskriver Clara farens berørte reaktion, men at han “aldrig håber, at vi gør det for andre end vores egen skyld” (Bilag 6, ll. 474-475). Dette fungerer som en overgang til en mere principiel refleksion over moderskabets moralske implikationer.

I den forlængelse bliver repertoirets antagelser således udfoldet, da det gode moderskab sætter barnet først, hvor det ‘dårlige’ moderskab er præget af ureflekterede eller selviske valg. Moderskab bliver her forbundet med ansvar, refleksion og uselvished. På den måde træder moderskab frem som ensbetydende med det gode moderskab, idet det ikke blot betragtes som en naturlig forlængelse af kvindelighed, men som en iboende moralsk forpligtelse. I nedenstående citatuddrag fremgår det, hvordan Clara og Dittes refleksioner over psykisk sygdom, genetisk arv og personlig egnethed fører til en diskursiv konstruktion af moderskab som noget, der kræver særlig omtanke:

476	Ditte	Det jo også det der er hele pointen i det man skal jo ikke
477		lade sig <u>pres</u> af (.) [Clara: Nej] af hverken sin (.) altså sin
478		nærmeste kreds eller samfundet [Clara: Nej] eller <u>noget</u>
479		som <u>helst</u> til at få de her børn her fordi igen (.) det er både
480		synd for dig selv men det er fandme også <u>synd</u> for <u>de der</u>
481		børn <u>der</u> altså man har oplevet igennem tiden også folk der
482		har fået <u>børn</u> hvor det (.) ikke <u>lige</u> var med (.) <u>mening</u> eller
483		de måske ikke lige var klar til det elle::r- så kan folk- de
484		kan udvikle sig med rollen det ved jeg godt (.) men man <u>har</u>
485		så set nogle af de der forældre en gang imellem hvor man

486 var sådan:: du var aldrig blevet klar til det altså og det
487 fuckin- og det er virkelig synd for de der børn der det: tror
488 jeg også meget altså (.) jeg har holdt fast på at det man vil
489 ikke udsætte børn [Clara: Ja] for det fordi de er da de mest
490 uskyldige af os alle sammen

491 Clara Mhm (.) jeg tror også at (.) nogle af de der ting man sådan
492 si::ger (.) altså (.) nu har vi jo sagt at det er blevet nemmere
493 at sige "mhm (.) det har jeg ikke lyst til (.) jeg synes det er
494 dejligt (.) jeg har ikke lyst til det" ø::hm og så- altså så har
495 der jo så tidligere har der jo været sådan noget med nå så er
496 der nogle begrundelser og sådan noget (.) og jeg tror en af
497 de begrundelser jeg brugt rigtig me: get den er stadig sand
498 og den er jo en realitet for mange (.) ø:hm vi har (.) vi har
499 noget psykisk sygdom i min familie kan man godt sige hh
500 øhm min søster er bipolar (.) sådan det den slemme type og
501 har også ADHD det hjælper ikke så meget på hele
502 situationen (.) men bipolar er selvfølgelig den mest eh
503 altafgørende ting her og hun vil jo egentlig gerne have børn
504 (.) men hun er jo bare::- hun har meget sådan den der følelse
505 sådan af at (.) kan hun overhovedet være en forældre for
506 nogen øh:: og det er sådan (.) det var også sådan en ting (.)
507 da jeg var yngre og snakkede om det der sa::gde jeg faktisk
508 det som en årsag det der at jeg vil ikke risike::re det [Ditte:
509 Mhm] fordi:: at jeg ved hvor hårdt det har været for min
510 søster (.) og være altså man kan så sig- og man kan jo så::
511 er jo argumentet jo også men du kan jo aldrig frasige dig
512 noget og jeg ved ba::re hh altså i forvejen vil jeg ikke have
513 børn (.) så tænk sig at have et sådan- hvad hedder det high
514 demand [Alle: Mhm:::] altså sådan (.) et barn der har behov
515 for ekstra meget hjælp og det er jo bare sådan (.) min søster
516 er ældre end mig (.) hun er tre år ældre end mig (.) hun er i
517 sin 30'ere (.) hun har stadigvæk (.) altså (.) mine forældre
518 er jo stadig rigtig meget forældre for hende (.) også og de::t
519 altså så det jo- det har været sådan et godt argument øh::

520 men (.) jeg aner jo et eller andet sted ikke rigtigt om det er
521 sandt forhdi jeg har jo ikke lyst til det i forvejen men det
522 sådan en ting som folk kan relatere til tror jeg lidt me::re og
523 så er der så dem som (.) er sådan "jamen du kan jo aldrig
524 nogensinde sige:: at der ikke kommer til at ske noget altså
525 du aner jo ikke- du ved det jo ikke

I dette uddrag opretholder Clara og Ditte sammen et diskursivt felt, hvor de trækker på det gode moderskab som interpretativt repertoire, for på den måde at positionere sig selv som en ansvarlig og etisk handlende kvinde, der netop ikke bliver mor. Denne positionering legitimeres, da forventningerne til at *være* mor forpligter både psykologisk, fysisk og socialt, hvilket gør det svært ikke at svigte barnet. Moderskab bliver således konstrueret her som værende en alvorlig og omsorgsfuld praksis, hvorfor det forventes at en mor må være en *god* mor. Ditte fremstiller her børn som sårbare og "uskyldige" (l. 490), hvilket etablerer et normativt krav om, at moderskab må være motiveret af hensyn til barnets velbefindende. Gennem emotionelt ladede formuleringer som "fandme også synd" (l. 480) og "virkelig synd" (l. 487), hvis børnene ikke er kommet ind i verden "med mening" (l. 482), fremstår Dittes fravalg som udtryk for omsorg, ikke egoisme. Dittes valg af intensitetsmarkører kan siges at afsløre en særlig følelsesmæssig dimension af den moralske diskurs, hvorigennem hun kan positionere sig som en kvinde, der fravælger børn af hensyn til børnene selv. I det lys fremstår Dittes tidligere selvidentifikation i uddraget under "*Du Kommer Helt Sikkert til at Skifte Mening*" som 'egoistisk', ikke som en negativ identitet, men som en anerkendelse af moderskabets krav. På den måde illustreres, hvorledes den gode mor handler med en særlig indsigt, hensyn og moralsk ansvar, da barnets perspektiv er omdrejningspunktet, hvorfor de må beskyttes og passes på til bedste evne. Det 'gode' i moderskab kan således forstås som værende moralsk og altruistisk.

Denne forhandling har Clara løbende understøttet og derfor tilslutter hun sig Dittes positionering ved at indlede med et anerkendende "mhm" (l. 491). Dertil trækker hun på en lignende logik, idet hun forklarer, hvordan "psykisk sygdom" (l. 499) i familien, herunder storesøsterens bipolare lidelse, har ført til refleksion over genetisk risiko og forældreegnethed. Her bliver det gode moderskab ikke bare et spørgsmål om intention, men om kompetence. Hendes formulering af ikke at ville "risikere det, fordi jeg ved,

hvor hårdt det har været for min søster (...) så tænk sig at have et (...) high demand (...) barn” (ll. 508-514). Dette bruges både til at begrunde fravalg af at få børn, da der indforstået er den antagelse om, at psykiske lidelser er genetisk arvelige, hvorfor man ikke vil udsætte sit eventuelle barn for det, men den signalerer også kompleksiteten i moderskabet, da visse børn kan udgøre en ekstra belastning, man bør være i stand til at overkomme. Det afslører ligeledes en fælles forståelse af det gode moderskab, idet alle tilstedeværende i samtalen anerkendende (“mhm” (l. 514)) griber hvad Clara mener med et “high demand” (ll. 513-514) barn. Dette understøttes endvidere, idet Clara fremhæver, at dette “argument” (l. 519) er noget “folk kan relatere til” (l. 522) i stedet for begrundelsen om blot ikke at have lyst. Dette demonstrerer, hvordan hendes refleksion rækker ud over det personlige og taler ind i repertoiret om den kollektive forståelse af det gode moderskabs omfattende forpligtelse til barnets vilkår. Samtidig trækker hun på en epistemisk forsigtighed med formuleringer som “jeg tror også” (l. 491), “man kan godt sige” (l. 499) og “jeg aner jo et eller andet sted ikke rigtigt om det er sandt” (ll. 520-521) for at indikere sin egen usikkerhed i denne diskursive konstruktion, da fravalget ikke nødvendigvis er hendes ‘sande’ eller eneste grund, men betragtes som havende kollektiv relevans og genklang. Man kan således forstå, at Claras svar netop er socialt forhandlet, der henter moralsk gyldighed fra repertoiret. Ved at trække på det interpretative repertoire får hun altså adgang til en acceptabel subjektposition som kvinde, der fravælger moderskab, men ud fra en velovervejet og moralsk legitim årsag.

Clara og Dittes positionering gennem dette repertoire leder desuden over i en forståelse af genetisk arvelighed, hvor spørgsmål om hvorvidt man vil give nogle psykiske lidelser videre også kommer til at inkludere fysiologiske lidelser. Denne sekvens er udeladt af hensyn til undersøgelsens fokus, men i det følgende citat ses, hvordan Ditte henviser sig til Clara for at støtte hende i hendes tidligere udsagn:

562	Ditte	Men jeg kan godt følge dig i det der argument også sådan
563		at man siger at der måske er nogle arvelige ting som (.) det
564		kan godt være at man ikke <u>sely</u> har været udsat for det men
565		det ligger måske i generne eller et eller andet altså (.) min
566		far dør rigtig meget med gigt (.) har det i: <u>hele</u> kroppen
567		og det er også en arvelig ting og har haft siden han var 28

568 (.) ø::hm det sidder i fødder knæer hofter hænder og skuldre
 569 altså der er fuld plade ø::hm og det er jo arveligt og det
 570 sådan noget han er meget opmærksom på hvordan (.) altså
 571 vi har det og der er man jo også sådan man vil jo heller ik
 572 (.) byde nogen og skul- jeg vil ikke byde nogen at skulle
 573 igennem det min far går igennem fordi han går jo og har
 574 ondt (.) altså han går jo og har kroniske smerter og har haft
 575 det i 40 år nu altså og de kan ikke gøre noget- altså det jo-
 576 der kan jo ik gøre ved det altså det er bare sådan der er ik
 577 altså (.) han er så god omkring det fordi han brokker sig
 578 aldrig men (.) [Maria: Men det er hårdt at leve med] man
 579 ved jo godt at det gør ondt ik og man ved jo godt at det er
 580 en hindring altså (.) på en eller anden måde ik altså (.) så
 581 den- så jeg kunne godt følge argumentet jeg har aldrig selv
 582 altså (.) det er aldrig lige der jeg sådan e::r [Clara: Mhm]
 583 jeg tror bare mest-

 584 Clara Du er ikke lige endt der hhh

 585 Ditte Ne::j jeg tror bare at jeg hhh hhhh har i mange år kørt den
 586 der med det er jeg for egoistisk til jeg skal ikke have de der
 587 unger der nej nej nej og nu siger jeg bare det skal jeg ikk

Her bygger Ditte videre på Claras argumentation med en lignende og personlig fortælling om hendes fars arvelige gigtsygdom. Gennem en detaljeret og affektiv ladet beskrivelse (“hele kroppen” (l. 566), “det sidder i fødder, knæer, hofter, hænder og skuldre” (l. 568), “siden han var 28” (l. 567), “i 40 år nu” (l. 575)), etablerer hun sygdommen som en byrde, der ville være uansvarligt at give videre, og hun vil derfor ikke “byde nogen” (l. 572) den smerte. Denne logik i Dittes positionering afslører således, hvordan det forventes at en mor derfor må være fysisk sund og rask. Denne argumentation fremlægges dog ved brug af et generaliserende og modaliserende sprog, som “man siger at der måske” (l. 563), “det kan godt være” (ll. 563-564) og “det ligger måske i generne eller et eller andet” (l. 565), for at nedtone sine påstande således, at hun afbalancerer ansvar og dermed virker mindre konfronterende. De forsigtige

formuleringer kan ligeledes betragtes som en måde at distancere sig fra den diskursive konstruktion, da Ditte ikke selv har gjort brug af denne argumentation i eget liv, men vil anerkende og validere Claras positionering. Af den grund kan man forstå forekomsten af lettere grin (ll. 584-584) imellem dem for på den måde at italesætte forskellen, men samtidig støtte forhandlingen af dem som refleksive og empatiske kvinder - selv og måske især uden børn.

Clara og Ditte kan således siges at aktivere repertoiret om det gode moderskab - ikke for at træde ind i det som mødre, men for at positionere sig som kvinder, der forstår og respekterer dets krav, hvilket styrker deres egen subjektposition. På den måde kan man betragte repertoiret som strukturerende for, hvem der bør blive mor, men også hvem der har ikke egner sig til at blive mor. Med antagelser om at en mor bør kunne handle moralsk forsvarligt, hviler der således en forestilling om den sunde mor - både psykisk og fysisk - som den gode mor.

“Jeg Har Ikke Lyst til at Give Afkald på mit Eget Space”

I forlængelse af forventningerne til moderskabet, der er præget af den gode mor som værende ansvarlig og altruistisk, træder yderligere aspekter frem hos Clara og Ditte, når de italesætter egne behov, der ikke lader sig forene med disse idealer. Ditte nævner et “dybt, dybt” behov for “eget space” (Bilag 6, l. 1193), hvilket leder os til at stille spørgsmålet: “Hvad er det, man som kvinde giver afkald på? (...) Hvad er det, I tænker, der er på en eller anden måde, det skal jeg ikke?” (Bilag 6, ll. 1205-1208). Dette åbner op for en dialog, som demonstreret ved nedenstående citatuddrag, hvor Clara og Ditte reflekterer over, hvad det indebærer at være mor, og hvorfor de fravælger det:

1210	Ditte	Jeg tror det er <u>friheden</u> som vi snakkede om før- [Clara: <u>Ja</u>
1211		det tror jeg] altså men men i forhold til hvad <u>samfundet</u> har
1212		af forventninger så tror jeg <u>også</u> der er forventninger til at
1213		man skal væ:re (.) man skal være så <u>ekstra</u> hele tiden (.)
1214		altså du skal være der- én ting- dine børn der må jo fandme
1215		ik være et <u>hår</u> der sidder out of (.) <u>place</u> ø::hm:: og de skal
1216		jo <u>hele</u> tiden- og du skal udvikle på- det bliver meget

1217 sådan:: du former [Clara: Jeg tænker faktisk slet ikke] din
 1218 egen lille (utydeligt ord)

1219 Clara Jeg tænker overhovedet ikke over det fordi jeg har slet ikke
 1220 engang nået at tænke så langt fordi det bahhre ik du ved det
 1221 ik en realitet og jeg ved godt det er såen- jeg ved godt det
 1222 jo ik måske er det mest så::dan brugbare svar men jeg
 1223 tænker faktisk sådan sjældent over det jeg tænker mere (.)
 1224 ø::hm over-

1225 Ditte Altså jeg går heller ikke og tænker over det hver dag det
 1226 var bare lige det første [Alle: Ja ja hh hhh hh] der kom på
 1227 skærmen på altså hvis jeg skal være helt ærlig fordi jeg var
 1228 sådan lidt ”ø:::h”

1229 Clara Men jeg tro::r (.) jeg tænker faktisk ikke så meget over det
 1230 der med at væ::re (.) mor jeg tror nogle gange når jeg sidder
 1231 sammen med de veninder der er børn- der har børn hvor jeg
 1232 er så:::dan ”du mor” (.) det såen::: ”hold nu op du er jo::
 1233 rent faktisk” jeg tænker faktisk ik rigtigt over det (.) altså
 1234 (.) jeg tænker mest over det når der er de der groteske ting
 1235 som barnets første sy::gedag elle::r barslen eller et eller
 1236 andet det er mest- det mest sådan nogle ting jeg tænker over
 1237 (.) men jeg tænker ikke rigtig over det der med sådan: at
 1238 være mor fordi et eller andet sted (.) altså jeg har ikke lyst
 1239 til at være det fordi jeg har ikke lyst til at give afkald på mit
 1240 eget space og det har også noget at gøre med sådan ens
 1241 headspace og ø::hm:: øh sådan andre ting øh hvis jeg skal
 1242 være helt ærlig så er det sikkert okay jeg kunne godt være
 1243 det altså det sådan lidt (.) men ja (.) jeg du ved jeg tænker
 1244 faktisk ikke over det fordi det det bare er ik en realitet

I dette uddrag træder repertoiret om det gode moderskab frem som en diskursiv norm, der dikterer både kvinders adfærd og selvforståelse. Ditte starter ud med at italesætte moderskab som en frihedsbegrænsning og identificerer “hvad samfundet har af forventninger” (ll. 1211-1212), hvortil hun beskriver det som værende “så ekstra hele

tiden” (l. 1213). Hun konstruerer den gode mor som en, der ikke blot er fysisk nærværende, men som aktivt “former” (l. 1217) og “skal udvikle” (l. 1216) sit barn, hvor ikke engang et hår “sidder out of place” (l. 1215). På den måde kan man forstå, hvordan den gode mor skal være til stede og ansvarlig for alt fra barnets fysiske fremtoning til dets udvikling. Dette taler også ind i den tidligere moralske diskurs relateret til dette interpretative repertoire om ansvar. Dog afviser Clara imidlertid at engagere sig i dette diskursive rum, da hun forklarer, at hun “overhovedet ikke” (l. 1219) tænker over det, fordi moderskab ikke er en “realitet” (l. 1221) for hende. Derfor giver det ikke mening for hende at medkonstruere moderskabet i tråd med repertoire. Denne diskursive handling placerer Ditte alene i det ideologiske felt, hvorfor Ditte justerer og nedtoner sin egen udtalelse for at tilslutte sig Claras ‘anti’-positionering, idet hun siger, at “jeg går heller ikke og tænker over det hver dag” (l. 1225). Ditte forsøger således hellere at sidestille sig med Clara i det diskursive rum, end at tale ind i vores retoriske forespørgsel (Bilag 6, ll. 1205-1208), der potentielt kan afslutte samtaleens emne. Dog kan Dittes første respons til spørgsmålet forstås i lyset af denne tilpasning, da svaret således ikke trækker på personlig erfaring, men trækker på de normative forståelser, der er tilgængelige - her presset om ‘at være på’ og præstere. Denne justering af Dittes position kan betragtes som at føre til Claras samtaleinitiativ som en måde at bygge bro, da hun ompositioner sig, således hun træder ind i repertoire, men med en anden indgangsvinkel, der er væsentlig for hende, men samtidig fortsætter samtalen med os. Her anskuer hun forventningerne til det gode moderskab i relation til strukturelle vilkår som værende “groteske ting” (l. 1234), der karakteriserer mødres arbejdsvilkår, da moderskab koliderer med kvinders arbejdsliv, eksempelvis ved “barnets første sygedag” (l. 1235). Hun deler også sin oplevelse af at blive overrasket over, at veninder er blevet mødre med sin affektive realisering af “du mor (...) hold nu op, du er jo rent faktisk” (ll. 1232-1233). Dette afslører en særlig forståelse af moderen, der forekommer som en idealiseret figur, der er svær at realisere og efterleve i praksis - altså forbløffelse over at virkelige kvinder, som hendes veninder, kan indtage moderskikkelsen. Denne ‘karakterovertagelse’ skaber også mulighed for Claras centrale udsagn om “jeg har ikke lyst til at give afkald på mit eget space” (ll. 1239-1240), da moderskab konstrueres som en altomfattende praksis, der optager både tid, krop og sind, så kvinden selv forsvinder i rollen. Hun forbinder således moderskab med tab af “headspace” (l. 1241), hvor det gode moderskab i tråd med altruisme nærmest indebærer en form for selvophævelse. På den måde aktualiseres et centralt ideologisk dilemma i det gode moderskab, da hvis

moderskab kræver fuld selvopofrelse, er det så muligt at være både individ og mor? Clara afslutter sin tur i den sociale interaktion med dette dilemma, da hun anerkender, at hun “kunne godt være det” (l. 1242), altså mor, men repertoirets forventede selvopofrelse gør, at det ikke noget hun ønsker, bliver en realitet, og derfor distancerer sig fra det.

Claras omrokering skaber et andet sprog for det samme emne, hvilket åbner rummet op igen for Ditte, således hun også kan anerkende denne kompleksitet og samtalen kan således fortsættes, hvor de kan samarbejde igen om deres positionering:

- | | | |
|------|-------|--|
| 1245 | Ditte | De fleste finder også (.) de finder jo også en <u>vej</u> i det på <u>en</u> |
| 1246 | | eller anden måde ik |
| 1247 | Clara | <u>Ja</u> |
| 1248 | Ditte | Men hvis man sådan <u>grundlæggende</u> i sig selv ved at det <u>ik</u> |
| 1249 | | (.) det ik noget man har <u>lyst</u> til (.) så det <u>er</u> også noget andet |
| 1250 | | end dem der måsk- altså hvis de er i <u>tvivl</u> og så de ender |
| 1251 | | med at <u>få</u> de her børn alligevel (.) så <u>finder</u> de ud af det og |
| 1252 | | de finder også ud af ”når hvis der er <u>noget</u> jeg ikke har lyst |
| 1253 | | til at give afkald på (.) så må vi jo (.) [Maria: Ja finde en |
| 1254 | | løsning] <u>gøre</u> et eller andet ik altså så må man jo <u>finde</u> (.) |
| 1255 | | en vej i <u>det</u> jeg tror mere mit- sådan der altså- hvis man |
| 1256 | | nogen- hvor jeg nogle gange kan tænke over (.) hh hvordan |
| 1257 | | det måtte <u>være</u> at være mor så er det mere det i forhold til |
| 1258 | | hvad <u>samfundet</u> forventer af dig (.) altså den med hvordan |
| 1259 | | man- hvad man skal (.) <u>præstere</u> på en eller anden måde ik |
| 1260 | | du bliver jo du bliver jo <u>dømt</u> fra alle ender og kanter hele |
| 1261 | | tiden |
| 1262 | Clara | Ja og hvad for nogle ting <u>ska</u> du vi:::de altså det sådan noget |
| 1263 | | det sådan- altså du <u>skal</u> - |
| 1264 | Ditte | Ja::men og hvordan du opdrager dit <u>barn</u> altså det bare |
| 1265 | | sådan lidt du skal have <u>læst</u> de her 800 bøger inden du føder |
| 1266 | | fordi ellers kan du jo ikke blive forælder |

-
- 1267 Clara Jamen og bare sådan en lille ting som at min kollega fortalte
1268 lige at da en af hendes børn har få::et (.) øhm- er det
1269 børneorm (.) [Alle: Mhm ja] altså det- og jeg troede hun
1270 snakkede om den de::r øhm udslæt det der ringeorm (.) så
1271 skulle du fandme og vi::de hvis deres- ja undskyld mig hvis
1272 deres numse klør så kan det være fordi de har orme altså
1273 det ba::re (.) OH MY GOD [Ditte: hh ja ja men altså]
1274 ((puster ud)) jamen og prøv- og du ved sådan- jeg tror
1275 faktisk- jo sådan en ting (.) det der med at have så meget
1276 ansvar for en person som øh-
- 1277 Ditte Som ik ka find- gøre noget for sig selv
- 1278 Clara Og også det der med du skal overveje al- du skal jo
1279 o::verveje (.) faktisk at alting kan være et symptom altså det
1280 er jo egentlig ikke underligt at man godt kan nogle gange
1281 kan bli- altså at man ik ved hvornår man sådan skal stop
1282 men (.) jeg bare (.) [Ditte: Kan også være-] jeg slet ikke så
1283 afslappet person i forvejen jeg tror faktisk ik at jeg h ville
1284 være en særlig behhhhhagelig pahhrtner hhhvis jeg blev
1285 mor hhhheller ikke (.) tror ik at jeg ville-
- 1286 Ditte Tror du ikke også man altid vil second guess alting og være
1287 sådan lidt (.) [Clara: Jamen også fordi jeg gør det i forvejen]
1288 ”åh nej (.) Junior klødede sig på armen (.) der må jo være
1289 et eller andet galt” man kan godt forstå nogle gange hvorfor
1290 mødre bliver sådan lidt hysteriske

I uddraget her kan Ditte nuancere billedet af moderskab med en anden indsigt, nemlig om at finde “en vej” (l. 1245) - en vej mellem realitet og ideal. Dog ikke gældende for dem, som ikke har lyst til moderskabet for på den måde stadig at gøre sit fravalg troværdigt. Hun beskriver videre, hvordan denne vej for mødre kan forstås som indeholdende et samfundsmæssigt pres om at “præstere” (l. 1259) og blive “dømt” (l. 1260) hele tiden - og Clara svarer på dette med spørgsmålet “og hvad for nogle ting ska du vide” (l. 1262). På den måde indlader de sig en form for brainstorming, hvor den gode mor fremstilles alvidende og hyperkompetent, da man eksempelvis bør have læst “800

bøger, inden du føder” (l. 1265), som Ditte udtrykker det, hvilket samtidig afslører absurd humor om de sociale og kulturelle forventninger. Humor i denne interaktion kan betragtes som en diskursiv strategi til netop at håndtere det absurde i idealet. Denne tone inviterer Clara til at dele en historie om sin kollegas barn med børneorm som et eksempel på, hvor meget man skal vide som mor for at passe et barn. Denne fortælling fremføres ligeledes med absurd humor, da prosodiske markører (“puster ud” (l. 1274), “oh my god” (l. 1273)) underbygger overvældelse af det videnskrav, mødre stilles overfor. Denne fælles konstruktion af det omfattende moderskab som absurd og umulig, medvirker desuden til et fælles ståsted for Clara og Ditte, således at Ditte endda kan færdiggøre Claras sætning om at have ansvar for en anden, der ikke kan “gøre noget for sig selv” (l. 1277), der forstærker konstruktionen af det totale ansvar, der hviler på moren. Denne fælles affektive konstruktion udvikler sig også til at inkludere refleksioner over moderskabspraksisser, der ikke blot er konstrueret som omfattende, men også producerer en omfattende tankegang hos mødre, idet “man ik ved, hvornår man sådan skal stop” (l. 1281), da man vil “second guess alting” (l. 1286). Moderskab bliver således betragtet af ikke-mødre som havende implikationer for ens væremåde, da man måske ikke ville være en “behagelig partner” (l. 1284) og man ville være “lidt hysterisk” (l. 1290). Dette taler ligeledes ind i, hvordan det gode moderskab overtager kvindens “space” (l. 1240) og endda personlighed. Dittes hypotetiske eksempel med “åh nej, Junior klødede sig på armen” (l. 1288) fremstår endda som en parodi på den neurotiske mor. Disse formuleringer udtrykkes dog både af Clara og Ditte med en vis forsigtighed for at mildne udtalelserne, da der igen anvendes modaliserende ord (“tror” (ll. 1283, 1285, 1286), “sådan” (ll. 1274, 1281, 1287, 1290), “faktisk” (ll. 1275, 1279, 1283,), lidt” (ll. 1287, 1290)), hvilket skaber en distance til de normative vurderinger, de samtidigt gør. På den måde giver de ikke udtryk for en sandhed, men en forståelse for, hvorfor kvinder kan fremstå sådan.

Gennem denne interaktion konstrueres moderen i det gode moderskab som en, der både skal være informeret, følelsesmæssigt stabil og selvopofrende. Clara og Ditte forsøger at navigere dette ved at bruge repertoiret til at legitimere deres fravalg, og der er således en negativ positionering i et positivt rum, idet de ikke vil være mødre, netop fordi moderskab kræver så meget ‘godt’ - engagement, viden, selvopofrelse og ansvar. Det interpretative repertoire udbygges således med kvindens mentale rum og identitet.

“Ej Hvordan Får Du Overskud til Det?”

I tråd med ikke-mødrenes udfoldelse af de normative forventninger, der ligger i repertoiret om det gode moderskab, kan ses mødrene, Alberte og Bolette, som ligeledes trækker på disse forståelser, men nuanceres yderligere grundet deres anderledes subjektpositioner. Hvor repertoiret tidligere blev brugt til at legitimere ikke-moderskab, fremstår det her som et sæt implicite forventninger, mødrene både navigerer i, realiserer og endda distancerer sig fra. I en samtale centreret om de valg man træffer i sit moderskab ift. barnets trivsel og opdragelse, opstår et emne om til- og fravalg i disse praksisser, hvorigennem Alberte og Bolette forsøger at positionere sig som gode mødre. Deres egne moderskabspraksisser afviger fra hinanden indimellem, hvilket de både rummer og forstår som naturligt, da de i sidste ende fremsætter en fælles grundlæggende indstilling om at konstruere moderskab som en praksis, der er kendetegnet ved tilstedeværelse, engagement og kreativitet. Dette fører således til nedenstående citatuddrag, hvor Alberte udbygger Bolettes udsagn om et bevidst tilvalg om at hente sin datter fra børnehaven i “ro og mag” (Bilag 5, l. 961), hvilket adskiller sig fra andre forældre, der hurtigt skal hente deres børn for at aflevere dem til fritidsaktiviteter og sociale aftaler:

962	Alberte	Ja præcis i forhold til det der (.) sådan synes jeg at der er
963		mange (.) nu har vi et rigtig godt fællesskab med de
964		andre forældre (...) mange af familierne føler vi også at
965		vi kender <u>ret</u> godt og vi bor lige ved siden af børnehaven
966		så det er sådan <u>egentlig</u> næsten hver dag har vi børn med
967		hjemme altså fordi at eh så laver vi bare <u>bål</u> eller et eller
968		andet og især hvis vi henter tidligt jamen så- og der er
969		der nogle gange nogle af forældrene der er sådan
970		"hvordan (.) hvordan kan I have overskud til det her" og
971		jeg er sådan "jamen det kræver ingenting af <u>mig</u> at der er
972		tre børn med mere ekstra med for DE LEGER SELV" så
973		det der med at der er sådan en misforstået idé om at man
974		skal underholde altså at det er mit- det er <u>mig</u> der skal få
975		dem til at lave altså de kan godt lave no:get altså jeg laver
976		jo det jeg alligevel vil lave det er faktisk næsten

977 nemmere jo flere børn der er det er meget underligt altså
978 sådan at hvis de har to eller tre med hjemme så er det
979 næsten nemmere men man kan jo mærke (.) at man sådan
980 skal- nu har vi et godt fællesskab med de forældre der
981 men dem der ligesom ik er så meget med det man kan
982 godt mærke at man sådan skal (.) nogle gange pas på
983 med- altså fordi nogle af de kvaliteter jeg kan byde med
984 jeg forestiller mig også dig ((nikker hen med Bolette))
985 det er nogle af de der som måske nogen tænker sådan
986 "e::j hvordan får du overskud til det altså hvordan-
987 hvorfor tager du ned og laver ansigtsmaling med
988 børnene eller hvorfor kan I godt have tre børn med
989 hjemme hver dag og bage boller og sådan noget" det er
990 sådan noget der faktisk kan provokere især andre mødre
991 helt vildt og kan gøre at der bliver sådan lidt noget
992 fnidder og og det har overrasket mig lidt det er sådan
993 noget hvor jeg sådan helt- men hvor jeg sådan virkelig
994 prøver at bare italesætte det og så sige jamen jeg er for
995 eksempel aldrig med til arbejdsdag (.) altså du ved sådan
996 at mange af de andre ting som de så er med til eller gør
997 eller har styr på garderoben det har jeg ikke og og jeg er
998 også fuldstændig ligeglad mine børn har altid to
999 forskellige strømper på men fordi det er noget af det jeg
1000 så har sagt at det er ligegyldigt for mig for den energi jeg
1001 skulle bruge på at sidde og folde de der fucking en
1002 million strømper sammen det gør så at jeg har mere
1003 energi til noget andet og der igen der er jeg lidt ligeglad
1004 med hvad der så er for nogle (.) rammer lige inden for
1005 det altså ø::hm o::g- men der kan man mærke- man sådan
1006 skal (.) der skal vi se sådan pas lidt på altså hvad e::hm
1007 (.) at nogle gange- i hvert fald nogle af de kvaliteter vi
1008 har det er sådan no::get hvor de andre forældre godt kan
1009 komme til at tænke sådan (.) a::h

I dette uddrag sætter Alberte scenen for en kompleks diskursiv forhandling, hvor hun på den ene side vil betone det gode forældrefællesskab i børnehaven, men samtidig italesætte hvordan andre forældre, stiller sig kritisk overfor hendes moderskabspraksis. Hun indleder med at konstruere et positivt billede af relationerne, idet hun og hendes mand har et “rigtigt godt fællesskab” (l. 963) og mange af familierne føler de, at de kender “ret godt” (l. 965), bl.a. fordi de bor tæt på børnehaven. Dermed skaber hun et billede af et nært og børnecentreret fællesskab, hvor børnene kan passes på tværs af hjemmene. Denne sproglige gradering af formuleringer balancerer Albertes udtalelser, således hun både forstærker de sociale relationer (“rigtigt godt” (l. 963)), mens hun samtidig nedtoner det en smule (“ret godt” (l. 965)), for ikke at virke pralende. Hun fortæller også, at de “næsten hver dag” (l. 966) har børn med hjem og “bare” laver bål “eller et eller andet” (ll. 967-968). Disse sproglige markører (“næsten” (l. 966), “bare” og “et eller andet” (ll. 967-968)) tjener på samme måde til at nedtone og endda trivialisere hendes praksis. På den måde forsøger Alberte altså at fremhæve sin position i et harmonisk hverdagsfællesskab, uden at fremstå pralende eller dominerende, men i stedet ydmyg, selv når hun trækker på positive praksisser. Det er i denne diskursive ramme, at andre forældres kommentarer om “hvordan kan I have overskud til det her” (ll. 970) kan tolkes som antagonistiske, fordi Alberte allerede har positioneret sig som en ukompliceret og ikke-præsterende mor. Ved at gengive andres spørgsmål gennem en ventriloquiserende dialogstruktur, får hun mulighed for at forsvare sin position, da hun indlader at svare igen med “jamen det kræver ingenting af mig” (l. 971). Hun modsætter sig således forestillingen om sig selv som en ‘overskudsmor’ og distancerer sig fra præstationspresset knyttet til det gode moderskab gennem afdramatiserende formuleringer “kræver ingenting” (l. 971) og “er faktisk næsten nemmere” (ll. 976-977). Samtidig forholder Alberte sig kritisk til de underliggende forventninger ved at italesætte en “misforstået ide om, at man skal underholde” (ll. 974-974). Denne formulering konstruerer forventningen som kulturelt fejlagtigt og derved forsøger at lette presset fra moren som konstant tilgængelig, der antages i repertoire. Med et særligt tryk på “de leger selv” (l. 972), underbygger hun sin modstand og hermed afmonterer forestillingen om præstation og peger i stedet på barnets egen handleevne med “altså de kan godt lave noget” (l. 975).

I denne forhandling kan man således betragte flere aspekter til idealet om den gode mor, omhandlende kreative og nærværende aktiviteter med børnene, herunder “henter

tidligt" (l. 968), have "tre børn" (ll. 972, 988) med hjem, "bage boller" (l. 989) og lave "ansigtsmaling" (l. 987), da disse if. Alberte fremkalder irritation og endda "fnidder" (l. 992) blandt forældre, "især mødre" (l. 990). Man kan derigennem forstå, hvordan mødre føler sig presset og det "provokerer" (l. 990), hvis de ikke kan præstere på samme måde, da Albertes aktiviteter kan tolkes som performative handlinger, der netop indskriver hende i det dominerende interpretative repertoire om nærværende og engageret moderskab. Der synliggøres således et ideologisk dilemma, når handlinger i moderskabet opfylder repertoires krav 'for godt', bliver de potentielt socialt problematiske, fordi de sætter andre mødre i forlegenhed eller under pres. For at mindske den sociale spænding må Alberte derfor navigere sin positionering i dette dilemma. Derfor gør hun brug af de afdramatiserende strategier, hvor hun nedtoner præstations-elementet i sine praksisser, men hun fremhæver også sine egne utilstrækkeligheder. Hun oplister eksempelvis, hvordan hun ikke deltager i "arbejdsdag" (l. 995) i børnehaven og har ikke "styr på garderoben" (ll. 997), fordi hendes børn "har altid to forskellige strømper på" (ll. 998-999), hvilket reflekterer de andre aspekter af repertoiret om den gode mor som ansvarlig og ordentlig. På den måde fremhæver hun de nødvendige til- og fravalg for at kunne være den mor, man gerne vil være - som dog stadig forstås ud fra repertoires rammer. Hun fastholder derfor, at hun er "fuldstændig ligeglad" (l. 998) med de områder, hun ikke opfylder forventningerne, "rammerne lige inden for det" (ll. 1004-1005), hvilket afslører repertoires gennemgribende antagelser - at det ikke kun gælder samvær og nærvær, men også påklædning og orden. Den modposition hun forsøger at konstruere, reproducerer alligevel dele af normsystemet, hvorfor konstruktion af denne modstand også indbefatter en selvafslørende humor ("fucking en million strømper" (ll. 1001-1002)) og uperfekthed, der både udtrykker afmagt og lettelse. Det kan således tolkes, at Alberte på den måde forsøger at genetablere balancen og sikre sin sociale legitimitet i forældrefællesskabet.

Til trods for dette afslutter Alberte alligevel med et fokus på de forældre, der forsøger at 'udskamme' hendes kvaliteter, da det bringer en vis sårbarhed i spil, der særligt udtrykkes i hendes mere tøvende og usikre formuleringer, hvor "øøhm" (l. 1005) og "ehhm" (l. 1006) samt rekonstrueringer af begyndende sætninger ("men der kan man mærke, man sådan skal" (ll. 1005-1006), "nogle gange i hvert fald nogle" (l. 1007)) træder frem. Det samme gælder også flere tvetydige udsagn, eksempelvis når hun italesætter, hvordan andre forældre kan tænke "aaah" (l. 1009).

Det er i denne situation, at Bolette træder ind og tilbyder en fortolkende støtte til at udfolde den sårbare dimension i det gode moderskab, der er præget af risiko for social modstand:

- | | | |
|------|---------|---|
| 1010 | Bolette | Er det bare show off |
| 1011 | Alberte | <u>Ja</u> hvad er det for et show eller sådan [Bolette: Ja] hvor de |
| 1012 | | er sådan <u>meget</u> sådan der er ikke noget <u>show</u> i det men det |
| 1013 | | er nu engang det vi <u>kan</u> (.) altså vi kan lave en skattejag |
| 1014 | Bolette | Ja vi synes det er grineren |
| 1015 | Alberte | Vi synes det er grineren [Bolette: Ja ja ja] og vi har altså (.) |
| 1016 | Bolette | Jamen og forståelsen for (.) <u>forskelligheden</u> blandt |
| 1017 | | mennesker og hvad man kan bidrage med og hvad man kan |
| 1018 | | (.) ligesom tap ind med hvor hvor jeg havde også da hun |
| 1019 | | gik i vuggestue (.) det var nul sukker og så <u>videre</u> ø:h og |
| 1020 | | da hun havde fødselsdag så jeg er sådan jeg kan godt lide |
| 1021 | | at bage kager det kun jeg så <u>ik</u> (.) så jeg ø:h havde lavet et |
| 1022 | | ø:h <u>vandmelonpiratskib</u> (.) jeg havde skåret ud og tegnet |
| 1023 | | på med sejl og nogle spyd og noget altså (.) fordi det synes |
| 1024 | | jeg var SJOVT jeg synes det var skægt at prøve og så videre |
| 1025 | | og frugt og ungerne elskede det (.) og der kunne jeg også |
| 1026 | | mærke sådan nogle af de andre forældre sådan " <u>okay</u> er det |
| 1027 | | der standarden" hvor jeg bare sådan "nej <u>nej</u> (.) <u>nej</u> NEJ |
| 1028 | | NEJ nej tag en pose krydderboller med og det er en fest" |
| 1029 | | [Alle: Hhhhh hh] altså du ved sådan det der med (.) for <u>guds</u> |
| 1030 | | skyld |

Med spørgsmålet “er det bare show off?” (l. 1010) italesætter Bolette eksplicit det, Alberte kredser om. Alberte griber formuleringen og spejler den ”ja, hvad er det for et show?” (l. 1011), hvorved de sammen iscenesætter det gode moderskab som følsomt og udsat for fortolkning og vurdering fra andre mødre, men også fra dem selv. Det kan derfor forstås, hvorfor det igen er vigtigt for Alberte at bemærke “der er ikke noget show i det” (l. 1012), da det må ses ud fra et normativt pres om præstation, men i stedet

noget der ligger i deres natur. Det gælder altså om Alberte og Bolettes kreative potentiale og spontanitet i moderskabspraksis, eksempelvis lave en "skattejagt" (l. 1013), da det er "nu engang det vi kan" (l.1013). Bolette som en diskursiv allieret i denne situation følger hurtigt op med et affirmativt "ja vi synes det er grineren" (l. 1014) at lave en skattejagt. Dette diskursive samarbejde tillader også Bolette mere plads til at udbygge konstruktionen og skifter derfor fokus fra social kritik til en mere normkritisk refleksion. Hun kan nemlig ud fra Albertes forhandling introducere en værdiramme baseret på "forståelsen for forskelligheden blandt mennesker" (ll. 1016-1017). Med denne formulering løfter hun samtalen fra det specifikke til det mere principielle, at mødre kan bidrage forskelligt, og moderskab derfor ikke bør standardiseres. Dette kan dog betragtes at konstruere et nyt ideologisk dilemma, da repertoire netop trækker på en forståelse af en vis standard og kvalitet i moderskab, der gør det svært at acceptere Bolettes udsagn. Igen kan Bolettes konkrete fortælling om et "vandmelonpiratskib" (l. 1022), der afspejler engagement og kreativitet i omsorg og pleje af barnet, ses som orienteret mod repertoire, men insisterer på, at dette ekstra arbejde hvor hun har "skåret ud og tegnet på med sejl og nogle spyd" (ll. 1022-1023), skyldes fordi hun synes det "var sjovt" (l. 1024). Hun legitimerer således handlingen ved hendes egen glæde, end børnenes. Denne handling som lystbåret og ikke præstationsorienteret anerkendes dog ikke i samme grad af andre, da det sociale blik tolker det som "standarden" (l. 1027). Bolette må derfor diskursivt gøre hendes afstandtagen til dette pres tydeligt, hvorfor det hele kulminerer i det affektive og rytmiske udsagn "nej, nej, nej, nej, nej, tag en pose krydderboller med, og det er en fest" (ll.1027-1028) og "for guds skyld nej" (ll. 1029-1030). Hun forsøger således at redefinere det gode moderskab som rummende enkelte og ikke-perfekte aspekter.

I uddraget bliver det således klart, hvordan Alberte og Bolette sammen forhandler det gode moderskabs betydning, der imidlertid afslører, hvad dette netop indebærer - børnecentreret, underholdning, kreativitet, nærvær, engagement og orden. Det bliver også tydeligt, hvordan repertoire skaber social spænding mellem at være 'god nok' og 'for god', som mødre konstant må balancere i hver udtalelse. Derfor insisterer de også på forskellighed og personlig motivation for at løse normernes greb, men skaber således ideologiske dilemmaer, der medvirker til en svingende positionering, da repertoire ikke umiddelbart tillader for denne form for inkluderende forståelse af moderskab.

“De Skal Passe Ind i et Samfund”

Udover at det gode moderskab indebærer en moralsk forpligtelse og altruistisk handlen, der forudsætter nærvær, ansvar og engagement, fremstår opdragelsesværdier også som centrale i de gode moderskabspraksisser. Dette træder tydeligt frem i samtalen med mødrene, hvor adskillige fortællinger om opdragelse af deres og andres børn konsekvent bringes i spil. I flere tilfælde italesættes værdier om at udruste deres børn til den ‘virkelige’ verden, hvor kvaliteter som ærlighed, etikette og selvstændighed fremhæves som indikatorer for ‘god’ opdragelse. Fælles for disse fortællinger er en underliggende antagelse om en samfundsmæssig forpligtelse som mor. Som følge af Bolettes udsagn om ikke at lyve for sit barn, for at lære det ikke at lyve for andre, må Alberte reflektere over sine egne opdragelsesmetoder (Bilag 5, l. 494). I nedenstående citatuddrag beskriver Alberte således sine udfordringer med at være en god mor if. repertoirets samfundsmæssige forventninger til børneopdragelse, hvor hun netop formidler den afgørende forståelse af opdragelse i det gode moderskab. Hun sammenligner sig selv med sin mand, Anders, ift. deres opdragelsesmetoder:

696	Alberte	Og de ved også godt at jeg så::dan jeg er <u>meget mere</u> loo::se
697		med <u>rigtig</u> mange ting fordi jeg sådan ((pft)) jeg kan ikke
698		se problemet i det altså jeg er virkelig så::dan (.) jaer (.)
699		raised by wolves ej det er jeg ik <u>overhovedet</u> ik jeg kommer
700		også ud af en kernefamilie og sådan på den måde: (.) og en
701		mor der er <u>pædagog</u> [Bolette: Hh hh] så altså sådan men (.)
702		men ø::hm altså <u>jeg</u> kan <u>ikke</u> finde ud af det der med at
703		sådan sige at de skal <u>blive</u> inde på værelset og lukke <u>døren</u>
704		og så sidder de derinde og skriger jeg kan <u>næsten</u> ikke og
705		det er bare sådan det kan min <u>mand</u> (.) og øh i starten var
706		jeg sådan nu får de <u>traumer</u> og de bliver helt- men vi har
707		egentlig fundet ud af (.) at de kan faktisk øh <u>godt</u> lide det
708		rum (.) altså fordi at de <u>ved</u> vi er der og de ved også at det
709		handler ikke om at så må de ikke komme ud igen eller være
710		med eller og de må også godt <u>kalde</u> på os og sige " <u>vær</u>
711		<u>herinde</u> med os" igås (.) men det er også for at give dem
712		chancen for sådan lige:: jamen vi er et <u>fællesskab</u> (.) og for

713 os er den vigtigste mærkesag sådan det er at (.) uanset hvor
714 dejligt det nogle dage er (.) tanken om at vi skal være
715 sammen med vores børn for evigt mhm så er det ik mig og
716 Anders vores børn skal leve sammen med (.) de skal passe
717 ind i et samfund og de skal være i en samfundsfunktion så
718 de skal virke i det samfund vi er en del af (.) og det synes
719 je::g øh nogle gange kan være en udfordring især for mig
720 fordi ø::hm jeg har sgu aldrig passet ind i samfundet (.) så
721 jeg kan godt have noget modstand mod det (.) men derfor
722 bliver det også virkelig vigtigt for mig at de får- lære det (.)
723 fordi mine forældre har altid ønsket mig og mine brødre at
724 vi skulle noget kreativt selvom de kommer fra noget he::lt
725 (.) så har de altid været sådan (.) "bare gå off-road" altså I
726 skal den vej og det er virkelig virkelig fedt men det er også
727 virkelig virkelig besværligt [Bolette: Og det er
728 hammersvært og hammerhårdt] og det er hammersvært

I uddraget her demonstreres spændingsfeltet mellem repertoirets samfundsmæssige forpligtelse og Albertes personlige disposition, hvilket aktualiserer det ideologiske dilemma, der ligger indlejret i det gode moderskab. Hun indleder med at karakterisere sig selv som “meget mere loose” (l. 696) i sine opdragelsesmetoder sammenlignet med sin mand, hvor hun positionerer sig i periferien af det gode moderskab. Man kan således forstå, at et dominerende opdragelsesideal omhandler forestillinger om en konsekvent og autoritær mor. Hun forsøger dog afbalancere og legitimere sin afvigelse med en afdramatiserende “pft” (l. 697) og det retfærdiggørende “jeg kan ikke se problemet i det” (ll. 697-698), da hun stadig gerne vil anerkendes som en god mor. Disse retoriske strategier medvirker som diskursive mekanismer i sin afvigelse, hvorved hun balancerer mellem at være normbrydende og samtidig socialt acceptabel. Dette understøtter hun med et særligt sprogligt greb, der ses i vendingen “raised by wolves” (l. 699), der fungerer som en humoristisk selvkarakteristik, men som hurtigt korrigeres og nedtones. Ved at understrege, at hun egentlig er vokset op i en “kernefamilie” (l. 700) og har en “mor, der er pædagog” (l. 701), fremhæver hun sin egen forankring i det normative. Hun forhandler således sin position som en, der praktiserer anderledes moderskab, men er bekendt med og influeret af det dominerende repertoire.

Dette mønster fortsætter, da Alberte beskriver, hvordan hun har svært ved at praktisere en bestemt og almen opdragelsesmetode om, at børn “skal blive inde på værelset og lukke døren” (l. 703) som konsekvens. Beskrivelsen er emotionelt ladet, eksempelvis børnene “sidder derinde og skriger” (l. 704), hvortil hun udtrykker sin bekymring for, om børnene får “traumer” (l. 706). Denne følelsesmæssige dimension gør hendes diskursive handlinger sympatiske og relaterbare, hvilket er med til at legitimere hendes modstand. Herved aktualiseres endnu et ideologisk dilemma om at ønske at give børn frihed og tryghed, uden at afvige for meget fra samfundets opdragelsesnormer. Dette forsøger Alberte at navigere i, hvorfor hun har personliggjort praksissen med at sidde inde med børnene bag den lukkede dør samt rationalisere, at børnene kan “godt lide det rum” (ll. 707-708). Dermed rekonstruerer hun denne opdragelsesstrategi inden for repertoirets rammer, men i en mere fleksibel og relationel version. Denne balancerede forståelse kulminerer i udsagnet “de skal passe ind i et samfund og være i en samfundsfunktion” (ll. 716-717). Alberte aktiverer således eksplicit repertoirets ideologiske kerne, nemlig at det gode moderskab handler om at forberede børn på livet i det sociale fællesskab. Dette gøres dog ikke ud fra en tilslutning af normen, men hellere gennem personlig erfaring, der søger at fastholde den egentlige modposition, idet hun siger, at det “kan være en udfordring” (l. 719), især fordi hun “aldrig har passet ind i samfundet” (l. 720). Hun positionerer sig her som en modstander af det system, hun alligevel oplever sig moralsk forpligtet til at forberede sine børn på. Denne dobbelthed indikerer igen et dilemma i dette ideologiske rum, da det er udfordrende at opdrage sine børn til noget man ikke selv identificerer sig med. Dette kan tolkes at blive overkommet, i Albertes forankring af denne indsigt i en “mærkesag” (l. 713) for hende og hendes mand, da de selv har indset, at de ikke skal være sammen med deres børn for evigt, hvorfor de må lære at kunne fungere i det pågældende samfund. Denne indsigt gøres yderligere personlig, da Alberte trækker tråde til egen opvækst, hvor hendes forældre opfordrede til at “bare gå off-road” (l. 725) som en alternativ og modsættende opdragelsesstrategi. Dette beskriver hun som både “virkelig virkelig fedt” (l. 726) og “virkelig virkelig besværligt” (l. 727). Gentagelsen og intensiteten i disse vurderinger skaber en affektiv forståelse, som understreger kompleksiteten i valget mellem norm og frihed.

Bolette deltager her diskursivt med anerkendende respons som “det er hammersvært og hammerhårdt” (ll. 727-728), der styrker Albertes legitimitet og viser et

fælles engagement i repertoires forpligtelser, selv når det er svært. Her tydeliggøres Alberte og Bolettes venskabelige dynamik, idet Bolette gerne vil fungere som diskursiv allieret, idet Alberte påskønner og griber Bolettes formulering, da hun straks selv gentager “og det er hammersvært” (l. 728).

Det kan således tolkes, at Alberte forsøger at navigere det ideologiske spændingsfelt om at identificere sig uden for det normative samfund og samtidig påtage sig ansvaret som den gode mor for at opdrage sine børn til at være indenfor den. Det skaber en dobbelt bevægelse i positioneringen, hvor Alberte først forsøger at positionere sig i modstand til systemet og normerne, men må herefter tilpasse denne modstand, da der er en internaliseret og erfaringsbaseret forståelse af nødvendigheden i at lære børn at kunne fungere i samfundet.

At gøre moderskab

Som præsenteret eksisterer der flere forskellige forventninger til moderskabet blandt mødre og ikke-mødre, som konstruerer og bliver konstrueret af den diskurs som opstår i den interpersonelle interaktion mellem de to deltagere i hvert dyadiske interview. I følgende afsnit vil vi demonstrere, hvordan kvinderne også konstruerer moderskab, som en praksis, der i mange tilfælde afviger fra de normative forventninger, der ligger i de interpretative repertoires om det naturlige moderskab og det gode moderskab. For mødrene, Alberte og Bolette, handler det fx om, hvordan de har været nødt til at lære at være mor, da man gør sig nogle praktiske erfaringer, som ikke nødvendigvis følger de forestillinger om at blive mor. Herunder fortæller de også om, hvordan deres forventninger ikke altid stemmer overens med det, de oplever som mødre, hvilket ikke-mødrene, Clara og Ditte, også taler ind i med et fokus på, hvordan det realistiske forældreskab ser ud. Denne diskrepans, mellem forestillingerne i de to tidligere interpretative repertoires og deres praktiske virkelighed, belyser, hvordan kvinderne må trække på et andet repertoire. På den måde kan der tillades andre fælles diskursive konstruktioner om moderskab, hvilket kan karakteriseres som det interpretative repertoire *at gøre moderskab*. Der opstod flere øjeblikke, hvor moderskabet ikke italesættes som værende perfekt - både hos mødre og ikke-mødre, hvorfor vi har valgt at fremhæve fem citatuddrag, hvilket giver indsigt i dette repertoire.

“Alle er Lorte Forældre”

En måde hvorpå moderskabet italesættes som noget, der ikke nødvendigvis er perfekt, ser vi bl.a., når Alberte trækker på et repertoire om moderskab, som hun har fra sin omgangskreds - i dette tilfælde fra hendes svigerfamilie. Repertoiret træder frem, da vi i interviewet snakker om, hvordan Alberte og Bolettes netværk og de sociale normer kan være med til at have indflydelse på deres måde at være mødre på. Løbende som emnet udfolder sig fortæller Alberte om, hvordan hendes svigerforældre udtrykker, at ingen kan finde ud af forældreskabet, og derfor kan Alberte og hendes kæreste Anders “selvfølgelig” (l. 1335) heller ikke. Denne udtalelse udspringer fra et fokus i interviewet, om hvem der har ansvaret for børnene i forældreskabet, hvor Alberte tænker, at flere godt kunne tage fælles ansvar og sætte grænser for børn, som ikke kun er ens egne. Dette giver anledning til, at Alberte reflekterer over sin egen moderskabspraksis, som konkret udspiller sig i nedenstående citatuddrag:

- | | | |
|------|----------|---|
| 1330 | Alberte | Der har jeg jo også startet mit forældreskab på baggrund af |
| 1331 | | at:: at da vi kom og fortalte mine svigerforældre at vi skulle |
| 1332 | | have et barn (.) og vi så sagde sådan ”tror I vi kan finde ud |
| 1333 | | af det” i håbet om at sige (.) ej I bliver så gode i lidt |
| 1334 | | usikkerhed (.) så sagde mine svigermor bare (.) ” <u>nej</u> |
| 1335 | | selvfølgelig kan I ikke finde ud af det (.) det er der ikke |
| 1336 | | nogen der kan finde ud af” [Emilia: Ja] [Bolette: Ja] (.) og |
| 1337 | | det er virkelig sjovt [Emilia: Sjovt ja] (.) jeg hører bare den |
| 1338 | | stemme fra mig sådan (.) alle er lorteforældre (.) det er det |
| 1339 | | eneste man kan være helt sikker på [Emilia og Maria: hh |
| 1340 | | hh h] det er- |
| 1341 | Bolette: | Ja ja der er at man ikke er perfekt ja (.) ja præcis- |
| 1342 | Alberte | At at lige meget <u>hvad du gør</u> så skal det barn til psykolog |

Ud fra en samtale mellem Alberte og hendes svigerforældre, trækker hun på det interpretative repertoire om, hvordan moderskabet, og forældreskabet generelt, er en svær praksis. Når Alberte refererer til sin svigermors svar på hendes usikkerhed med, at de “selvfølgelig” (l. 1335) ikke kan finde ud af forældreskabet, bliver et sæt af sociale og

kulturelle forståelser aktiveret. Dette indebærer antagelser om, hvordan moderskabet ikke er noget man naturligt mestrer i første hug, men tværtimod er det noget alle kæmper med, da "ikke nogen" (ll. 1135-1136) kan finde ud af det. Anvendelse af ord som *ikke nogen* er med til at bidrage til en generaliserende, men også fællesskabende forståelse af moderskabet som en udfordrende praksis og noget alle oplever som værende udfordrende. Dette retoriske udsagn er med til at skabe Alberte og Bolettes konstruktion om at gøre moderskab, da de hver især kan genkendende fortælle at "alle er lorte-forældre" (l. 1338), og at "man" kan være "helt sikker" (l. 1338) på at "man ikke er perfekt" (l. 1341). Brugen af "alle" (l. 1338) og "man" (ll. 1339, 1341) afspejler igen en kollektiv referenceramme, hvor følelsen af manglende kompetence inden for forældreskabet italesættes som normal og fællesskabende, der inkluderer alle. Denne forståelse som afspejlende repertoire skal dog ikke anses som værende nedslående, da gruppen i fællesskab griner på en måde, der indikerer en vis humoristisk forholden til et ellers svært samtaleemne om utilstrækkelighed i moderskabet. På den måde fremhæves også et ideologisk dilemma mellem at være en naturlig kompetent mor sammenlignet med et repertoire, der henviser til et realistisk og uperfekt billede af moderskabet, hvor Alberte og Bolette positionere sig selv som engang uerfarne mødre. Deres uerfarenhed tager imod idéen om at blive "lorte forældre" (l. 1338), der må mærke konsekvenserne uanset, hvordan man håndterer sit barn, fordi "ligemeget hvad du gør, så skal det barn til psykolog" (l. 1342). Dette er med til at antyde en vis sarkastisk fatalisme i moderskabet, hvor alle handlinger vil få en vis grad af konsekvenser, som dog er helt 'normalt', fordi det er noget, alle forældre uundgåeligt vil opleve.

"Man Skal jo Fyldes op for at Kunne Være Noget"

Denne udviklende positionering fra at være usikker på sit moderskab til at finde ud af hvad man kan gøre i moderskabet, fremhæves yderligere i Bolettes fortsatte tale om hendes første oplevelse med at blive medmor. Udtalelsen kan opfattes retorisk forklarende for, hvordan hun med tiden har fået en oplevelse af at være en god mor, men at vejen dertil ikke var noget, der faldt hende naturligt. Særligt var det en vigtig erkendelse for Bolette, hvordan en gensidig relation til datteren var med til at give mening i hendes moderskab:

441	Bolette	Jeg er heldigvis aldrig nogensinde i tvivl om at jeg <u>elsker</u> det
442		her barn eeh (.) og egentlig heller ikke i tvivl om om det er

443 den rigtige beslutning (.) for igen jeg var hele tiden meget
444 tryk i at Barbara ville være en skidegod forældre (.) men det
445 var det der med at kunne se (.) mig (.) selv i forældrerollen
446 og både se hvad jeg kunne bidrage med og se hvad det kunne
447 give mig selv (.) for det er (.) nogle gange også bare sådan
448 at livet er at man skal jo fyldes op for at kunne være noget
449 (Jaer) eeh lige meget hvor tabubelagt det der netop nogle
450 gange kan være i i mødre kredse (.) måske i særdeleshed øø::h
451 (.) men der kan jeg virkelig mærke både en masse terapi og
452 noget ADHD-medicin hh hh h og sådan nogle ting (.) men i
453 særdeleshed også i takt med at hun er blevet ældre (.) hvor
454 det der nu kan vi lave noget som vi synes er fedt (Jaer) øøh
455 (.) så jeg kan give hende noget (.) og hun kan give mig noget
456 på et helt andet plan eeh og det er også (.) og min kæreste er
457 også meget sådan "I har en relation som jeg aldrig kommer
458 til at få til hende (.) så har jeg alt muligt andet med hende."
459 øø::h og det synes jeg e::r (.) mega fedt (.) og det har gjort (.)
460 at over de sidste par år (.) at de der sådan der værdier og
461 hvordan man vil leve sit liv bare er kommet (.) enormt
462 naturligt til mig ø::hm (.) hvilket føles virkelig rart når man
463 har været i tvivl om sin egen evne inden for forældreskabet
464 lige pludselig stå og være sådan (.) hold kæft hvor er jeg helt
465 naturligt en god forælder (.) altså sådan det der med alt hvad
466 jeg tænke::r og hvad sådan- (.) det er det allerbedste for mit
467 barn

Det kan fortolkes, at Bolette trækker her på det interpretative repertoire, når hun skaber disse diskursive konstruktioner om moderskabet, som noget der ikke er givet og ikke er nemt. Det anses altså som værende essentielt at kunne "se mig selv" (l. 445) i de forventningsrammer, der er til morrollen, hvilket yderligere indikerer, at moderskabet ikke er en position, man automatisk forener sig med, men en relationel og gensidig praksis, hvor moderen skal kunne genkende sig selv ift. hvad hun "kunne bidrag med" (l. 446) og hvad moderskabet også kan "give mig selv" (l. 447). Disse diskursive handlinger konfronterer de normative forestillinger om det naturlige moderskab og det gode

moderskab, hvor moderskabet ofte konstrueres som bestående af ensidigt ansvar og et primært fokus på barnets behov og udvikling. I stedet konstrueres en virkelighed af moderskabet, hvor en essentiel del af denne position omhandler følelsesmæssig balance, idet “man skal jo fyldes op for at kunne være noget” (l. 448) - altså et gensidigt relationelt forhold. Her opstår et ideologisk dilemma mellem det selvopofrende moderskabsideal og behovet for den gensidige mor-barn-relation, hvor behovet for at modtage gensidig affektion ikke nødvendigvis er egoistisk, men snarere et vilkår for at kunne være noget for andre. Betydningen af dette dilemma understreges yderligere, da behovet for gensidig bekræftelse ofte kan være “tabubelagt” (l. 449) i mødre kredse, hvor samfundets forventninger kommer i spil ift., hvad der er acceptabelt at snakke om ifm. moderskabet. For at overkomme denne følelse af afmagt i moderskabet kan det derfor være relevant at få hjælp udefra, som Bolette eksempelvis fik i form af en “masse terapi og noget ADHD-medicin” (ll. 451-452). Gennem denne ytring positionerer Bolette sig som et subjekt, hvor sårbarhed og neurodivergens ikke bliver en negativ faktor for moderskabet, men derimod som en vigtig del af det. På den måde trækkes der på det interpretative repertoire om, hvordan moderskabet kan opleves i praksis med alle dets udfordringer, selvom der også findes alternative positioner, hvor nogle kvinder bare er “en skidegod forældre” (l. 444). At finde sin vej i moderskabet indebærer altså både det at kunne få hjælp udefra, men også oplevelsen af at kunne indgå meningsfuldt i relation til barnet, som Bolette italesætter som at “give hende noget, og hun kan give mig noget” (ll. 455-456), hvilket er kommet “i takt med at hun (Bea) er blevet ældre” (l. 453). Disse udsagn er dermed bidragende til at give en forståelse af, hvordan et arbejde med sig selv og det gensidige samarbejde kan være med til at give moderskabet mening.

I slutningen af uddraget bliver det ideologiske dilemma mellem det naturlige og gode moderskab og at moderskabet skal opleves i praksis tydeligt. I takt med Bolettes udvikling som medmor til datteren Bea opdager hun, hvordan hun egentlig er en “helt naturligt god forælder” (l. 465), hvilket hentyder til et ønske om egentlig at passe ind i en forståelse af et godt moderskab, som en naturlig del af kvinde. Ikke desto mindre insisterer hun på, at vejen dertil ikke er ligetil, men derimod indebærer et behov for terapi, medicin og selvrefleksion. Bolette justerer altså sin subjektposition fra det usikre og refleksive moderskab til en erkendelse af at være kompetent og naturligt integreret i moderskabet. Dette kan også anses som en positiv triumf i konstruktionen

af moderskabet, hvor sejren understreges i Bolettes anvendelse af ekstremformuleringer som "hold kæft, hvor er jeg..." (ll. 464-465) og "alt, hvad jeg tænker, det er det allerbedste for mit barn" (ll. 466-467, hvor erkendelsen af, at selvom moderskabet er en svær praksis kan det også være fuld af succes.

"Et Realistisk Billede af Hvordan Det er at Være Forældre"

Denne ikke-naturlige følelse af moderskabet, er også et tema, som ikke-mødrene, Clara og Ditte, berør. Scenen sættes, da Maria samler op på, hvordan Clara og Ditte må "finde flere legitime grunde" (l. 256) over for andre for at vælge børn fra. Dette åbner op for en uddybende snak om, hvordan en nyere fremstilling af forældreskabet også repræsenterer et mere realistisk billede af moderskabet. Dette giver kvinderne flere legitime grunde til at fravælge børn i livet, da repræsentationen af moderskabet ikke kun fokuserer på en perfektionskultur, men inkluderer de mere udfordrende aspekter. Derfor finder vi det også relevant at se på, hvordan Clara og Ditte, som ikke-mødre, trækker på repertoiret om at gøre moderskab, der baserer sig på andre diskursive mønstre fra sociale medier, dialoger med venner og kulturelle vendinger:

- | | | |
|-----|-------|---|
| 254 | Maria | Det lyder til at det har været noget egentlig der har været (.) |
| 255 | | <u>ret</u> klart i lang tid ik- og så (.) men har ligesom sådan (.) der |
| 256 | | var noget man sådan skulle finde flere legitime grunde for |
| 257 | | end bare a::t det har jeg ikke lyst til (.) det siger mig ikke |
| 258 | | noget (.) det er ikke lige mig |
| 259 | Ditte | Jeg tror vi er blevet bedre til at bare sige enten det skal jeg |
| 260 | | ikke (.) det har jeg ikke lyst til (.) men der var nok da man |
| 261 | | var lidt yngre og sådan noget der skulle man finde på der der |
| 262 | | begyndte man stille og roligt at finde på alle de her |
| 263 | | mærkelige (.) begrundelser (.) jeg tænker da også især når |
| 264 | | man har siddet i forhold i en tidlig alder og sådan noget man |
| 265 | | begynder måske (.) og sådan (.) "nej mormor (.) jeg er kun |
| 266 | | 22 for helved" altså- man skal være "rolig nu jeg skal ikke |
| 267 | | have <u>børn</u> endnu" du ved- men men og der tror jeg meget |
| 268 | | man måske har sagt "endnu" eller du ved (.) at man er blevet |
| 269 | | mere direkte i takt med at man bliver ældre ik altså:: |

270 Clara Og så tror jeg faktisk også at hele sådan øh (.) den der (.) eller
271 det er i hvert fald hvad jeg oplever på mine sociale medier
272 men også bare sådan generelt (.) den der åbne dialog fra
273 andre om hvor hårdt det også kan være at være forældre (.)
274 altså sådan for andre (.) altså hvor hårdt det enten er eller har
275 været eller et eller andet (.) at nogen (.) hele den der snak om
276 at at nye mødre også nogle gange kan føle sig ensomme og
277 sådan noget (.) hele den der åbne snak omkring hvordan det
278 kan være også (.) hvordan det også kan se ud at blive nybagt
279 forældre eller bare sådan være forældre generelt (.) den den
280 tror jeg også har hjulpet lidt på at du ved der ikke er sådan en
281 "arh men altså det er det lykkeligste i hele verden" du ved (.)
282 og det er jeg helt sikker på at at det er for nogen også. jeg
283 synes (.) jeg bliver så glad når vores venner er sådan "når vi
284 skal have" jamen dejligt jeg glæder mig til at være en kæmpe
285 støtte for jer

286 Ditte Ja (.) altså lige præcis altså de::t (.) 100%

287 Clara Men jeg tror også at det har gjort en forskel (.) vi er også vi
288 er selvfølgelig også blevet ældre (.) det hjælper også (.) på at
289 man ikke er 22 og siger at man ikke vil have børn det har lidt
290 en anden schwung når man er kommet i hvert fald synes jeg
291 (.) kommet over 27 ø::hm (.) og så::

292 Ditte Og så er det måske de forældre man kender i dag der bliver
293 nybagte forældre (.) når de er 27 28 måske 30 et eller andet i
294 den stil ikk altså (.) de har også nok noget mere perspektiv
295 og noget mere selvindsigt til at kunne sige (.) "jeg har ikke
296 sovet i fire dage og mit hår lugter af bræk" (.) altså:: det er
297 sådan det at være nybagte forældre (.) det bliver forhåbentlig
298 nemmere på et tidspunkt (.) hvor at jeg tro::r når det er til den
299 yngre side så vil de gerne fremstille et eller andet billede af
300 dem selv (.) så jeg tror i takt med at vi bliver ældre og dem
301 vi kender der får børn i en senere alder (.) de de fremstiller i

302 hvert fald lidt mere:: et realistisk billede af hvordan det er at
303 være forældre (.) tror jeg

Til trods for at Clara og Ditte ikke selv er mødre, deltager de altså aktivt i samtalen om, hvordan det må være at være forældre ved eksempelvis at trække på kulturelt tilgængelige interpretative repertoarer. Clara fremhæver bl.a., hvordan der er opstået “den der åbne dialog” (l. 272) om moderskab, som særligt er mere nuancerede på både sociale medier og i hendes omgangskreds. Disse åbne dialoger omhandler if. Clara, hvordan moderskabet også indebærer “at nye mødre også nogle gange kan føle sig ensomme og sådan noget” (ll. 276-277), som en alternativ konstruktion af moderskabet til det mere idealiseret billede af moderskabet som “det lykkeligste i hele verden” (l. 281), selvom dette også anses som værende tilfældet for nogle. Dette ideologiske dilemma fremhæver således også den praksisorienterede tilgang til moderskab, hvor det ikke anses som en ideel eller biologisk skæbne for kvinden, men som en handlingsorienteret praksis baseret på ressourcer, miljø og relationer. På den måde erkendes det, at moderskab ikke har én sandhed, men er forskelligartet og situationsafhængig.

Det interpretative repertoire om at gøre moderskab belyses yderligere, da Ditte konstruerer en karikeret fortælling om de forældre, hun kender, der kunne sige “jeg har ikke sovet i fire dage” (ll. 295-296), og hvis hår “lugter af bræk” (l. 296). Dette humoristiske men også brutale virkelighedsbillede af moderskabet bliver en diskursiv konstruktion, som inkluderer det ærlige og realistiske moderskab i kontrast til et mere idealiseret billede af moderskabet, hvilket hun kendetegner som en form for “selvindsigt” (l. 295), der er vigtigt i praksis.

Et relevant aspekt i denne del af analysen inkluderer også at se på, hvordan Clara og Ditte positionerer sig i en samtale om at gøre moderskab uden selv at være mødre. Begge kvinders diskursive handlinger bærer præg af at forholde sig både vurderende, men også personligt til emnet. For eksempel anvendes epistemiske markører og modaliserende udtryk, som “jeg tror” (ll. 259, 287, 300), “jeg synes” (ll. 282-283) og “det bare virker til” (l. 304), der både fremhæver beskedenhed i deres udtalelser samt personlige vurderinger af samtaleemnet.

Begge deltagere har også måtte forholde sig til moderskabet i deres eget liv (som også nævnt i afsnittet *Det Naturlige Moderskab*). Det pointeres eksempelvis, da Ditte fortæller, at dengang hun var yngre måtte indtage en position, hvor hun ikke

skulle have børn “endnu” (l. 267), og dermed forsøge at følge den kollektive antagelse om at få børn på et tidspunkt, selvom det ikke var hendes ønske. I takt med at hun er blevet ældre, har hun kunne indtage en ny position, hvor hun er blevet “mere direkte” (l. 269) og “bedre til bare at sige” (l. 259) at hun ikke skal eller har lyst til at få børn uden at skulle give nogle “mærkelige begrundelser” (l. 263). På den måde kan Dittes positionering legitimeres med en vis modenhed, der forventes for troværdigt at turde frasige moderskabet. Denne oplevelse genkender Clara også, idet hun vender tilbage til denne pointe, da hun siger, at fravalget om ikke at få børn har fået en anden “schwung” (l. 290), eftersom at “man ikke er 22” (l. 289). Ordet *schwung* bliver her en fremdriftsindikator for, hvordan Claras position også har ændret sig med alderen, hvor det er blevet lettere at få andre til at acceptere, at hun reelt set ikke vil have børn, og at dette ikke længere har noget at gøre med hendes uvidenhed grundet hendes unge alder. Ved hendes brug af ordet “man” (l. 289) til at beskrive sin alder, får hun på den måde også positioneret sig med en distance til den hun engang var, og markerer dermed, hvordan hendes troværdighed har ændret sig, når hun snakker med andre om fravalget af børn. Således positionerer Clara og Ditte sig som involverede deltagere i moderskabsdiskursen uden selv at praktisere det, men derimod gennem deres kontinuerlige forholde sig til beslutningen i valget om at få eller ikke få børn.

Det bliver yderligere tydeligt, hvordan de to deltagere tilslutter sig hinandens pointer med forskellige små tilføjelser, såsom da Ditte siger, “Ja, altså lige præcis” og “100%” (l. 286) for at tilslutte sig Claras positionering, om at være en aktiv støtteperson for sine venner, som gerne vil være forældre. Dette resulterer i, at der sker en kollektiv forhandling og fælles konstruktion af meningsdannelse ift. moderskabsforståelsen, hvor kvinderne bliver enige om at indtage en fælles subjektposition ved også at anvende “vi” (ll. 259, 287, 300-301) som en fælles markør, der positionerer begge kvinder som støttende venner til andre forældre. Dette fremhæver også kvindernes afstand, men også engagement til moderskabet, hvor de får en meningsfuld rolle i moderskabskulturen uden selv at deltage i praksissen. Med andre ord positionerer Clara og Ditte sig som involverede ikke-mødre, der støtter deres omgangskreds, og endvidere positionerer de flere af deres venner som aktuelt uperfekte, praktiserende forældre - altså dem, der egentlig har med børnene at gøre.

Ved at trække på forskellige kulturelle diskurser fra både sociale medier, personlige erfaringer og åbne dialoger med venner får Clara og Ditte mulighed for at konstruere deres eget diskursive felt i moderskabet, og kan dermed også positionere sig som legitime bidragere i en diskussion om moderskab, da emnet berører alle kvinder, uanset om de har børn eller ej, hvorfor de også må forholde sig til emnet.

“Meget Opmærksom på det med Faktisk at Gøre Hvad Jeg Siger”

I ovenstående uddrag bliver det tydeligt, hvordan både mødrene og ikke-mødrene italesætter, at moderskabet ikke er en naturlig rolle at indtage, men en praksis der rummer mange udfordringer, som man må handle efter. Denne erfaring medfører derfor også forskellige opdragelsesstrategier, som især bemærkes og forhandles af mødrene, da de må forholde sig til og vurdere, hvorvidt de vil foretage samme opdragelse som andre forældre. Efter at have talt om Alberte og Bolettes respektive familiekonstellationer, som er baseret på de valg, de ønsker at tage i deres moderskab, leder samtalen over i særlige ‘mærkesager’ for kvinderne. Bolette beskriver, hvordan hun ikke mener at lyve for børn er hensigtsmæssigt, hvilket får Alberte til at reflektere over sine egne moderskabspraksisser. I forlængelse heraf fortæller Alberte om, hvordan hun havde tænkt at være mor, og hvordan hun egentlig agerer som mor. På den måde fremhæves også det interpretative repertoire om at gøre moderskab, som ikke altid stemmer overens med andres forventninger, men også egne forestillinger:

564	Alberte	Men det er også sådan sådan altså jeg ved ikke- jeg har
565		altid hadet de der forældre dengang da da jeg ikke selv
566		havde børn der var det sådan noget der virkelig kunne få
567		mig til at rulle mig øjnene det var hvis jeg hørte de der
568		forældre sige (.) ((ændres stemme)) "du kommer <u>aldrig</u>
569		mere med mig i Føtex hvis ikke du stopper nu [Bolette:
570		Ja ja den der trussel (.) trusler-] -Me::n men jeg <u>er</u> (.) jeg
571		<u>er trusselsmaskinen</u> hh hh h altså (.) det <u>er</u> jeg virkelig
572		jeg er bare sådan (.) altså sådan før vi går ind i et
573		supermarked så siger jeg til mine børn (.) HVAD er
574		aftalen (.) ((ændres stemme)) ”vi må ikke råbe vi må ikke
575		løbe [Bolette: Og vi skal blive ved dig"] (.) "og hvad sker
576		der hvis jeg ikke gør det" ((ændres stemme)) "så kommer

577 vi ud i bilen" og og det gør de (.) og så der så men jeg
578 synes også at det med (.) det der med (.) at man hele tiden
579 siger sådan (.) "du skal gøre hvad jeg siger" men hvis
580 ikke jeg gør hvad jeg siger [Bolette: Ja ja ja 100%] (.) så
581 har de ingen chance for at gøre det (.) så det med at (.)
582 det er i hvert fald sådan noget (.) at jeg prøver at være
583 meget opmærksom på (.) det er det med faktisk at gøre
584 hvad jeg siger (.) så når jeg siger til dem "at hvis I løber
585 væk fra mig eller råber så kommer I ud i bilen" (.) så
586 kommer de ud i bilen også selvom jeg egentlig sådan (.)
587 får det ret stramt over at skulle være den der mor der har
588 to børn under armene altså (.) der skriger og råber og
589 såda- altså- men bare gøre det [Bolette: Men man kan
590 sige a::t]

I begyndelsen af uddraget indleder Alberte med at distancere sig fra andre forældres opdragelsesstrategier, som giver deres børn en løftet pegefinger, når ordentlig opførsel er afgørende i indkøbssituationer. Hun positionerer sig som en, der før hun selv havde børn, "altid har hadet de der forældre" (l. 565), og som en der ville "rulle med øjnene" (l. 567), hvis hun så dette ske. Denne retoriske formidling med ekstremformuleringer som "altid" og "hadet" (l. 565) tydeliggør en stålfast holdning og stærke følelser ifm. denne opdragelsesstrategi. For at understrege hendes holdning yderligere, påpeger hun den kropslige handling om at "rulle med øjnene" (l. 567), som for mange giver et klart billede af en person, der fx ikke er enig med en bestemt handling eller synes noget er irriterende. Bolette supplerer dette ved at tilføje at "trusler" (l. 570) er en del af andre forældres opdragelsesstrategi, hvilket understreger, at hun genkender Albertes holdning herom. Dette leder dog til, at Alberte ompositionerer sig, og anvender Bolettes ord til at forklare, hvordan hun faktisk selv er blevet "trusselsmaskinen" (l. 571) - som, efter hun selv har fået to børn, er begyndt at anvende samme strategi overfor hendes børn, når de fx handler ind. I hendes erklæring anvender hun ordet *trusselsmaskine* i bestemt ental, hvilket belyser, hvordan hun positionerer sig som en bestemt type mor, der styrker sin autoritet overfor sine børn. Dog anvender hun også latter i sin erklæring, hvilket kan indikere, at hun godt ved at det kan lyde voldsomt for andre, og med latteren reducerer hun alvoren fra hendes udtalelse måske med det formål, om at udtalelsen

heller ikke skal tages så seriøs, som den kan lyde. Bolette bidrager dog til hendes fortælling med “og vi skal blive hos dig” (l. 575), hvilket belyser, hvordan Clara ikke er alene i sin position, men at Bolette genkender situationen, og derfor selv deltager i fortællingen. Ydermere er det relevant at bemærke, at Alberte ændrer sin stemme, da hun gengiver, hvordan en situation med børnene i Føtex kan se ud, hvilket markerer noget performativt i hendes forklaring. Dette gør det muligt for hende at indtræde flere forskellige positioner, alt efter hvem hun snakker som, samtidig med at hun på en humoristisk måde får gengivet, hvordan det at gøre moderskab også kan se ud.

Ud fra disse diskursive handlinger, bliver der konstrueret et refleksivt rum, hvor Alberte må overveje, hvordan hun vil opdrage sine børn. Her er det bl.a. vigtigt for hende, at hun selv “gør hvad jeg siger” (ll. 583-584) for ellers har børnene “ingen chance” (l. 581) for at efterfølge hendes eget moralske ståsted, hvilket hun er “meget opmærksom på” (l. 583). Dette giver et blik på, hvordan hendes position som praktiserende mor orienterer sig efter forståelserne af repertoire om det gode moderskab, men er betinget af en konkret og praktisk virkelighed, hvorfor hun både må overveje, hvordan hun ønsker, hendes børn skal være, men også hvordan hun selv bidrager til at opnå dette. Uddraget demonstrerer således tydeligt, hvordan subjektpositioner er temporale, hvorfor de må indtrædes og forhandles i særlige kontekster og sociale interaktioner.

Overgangen mellem de to positioner aktiverer også et ideologisk dilemma. På den ene side er en moralsk forestilling om, hvordan Alberte, inden hun fik børn, gerne ville være tålmodig og ikke true sine børn, ligesom de andre forældre. På den anden side opstår realiteten af, hvordan moderskabet gøres i praksis, når man har fået børn, og finder ud af, at det er en strategi som virker i bestemte situationer. Det bliver altså klart, hvordan det at gøre moderskab ikke altid følger de forventninger, der også kan være til moderskabet, og man derfor kan konstruere forskellige virkeligheder af moderskabet fra før man bliver mor, til man egentlig oplever det på egen krop. Dilemmaet tydeliggøres også, da Alberte eksplicit veksler mellem at sige, at hun egentligt “ikke er sådan en” (ll. 604-605), der vil straffe sine børn, men samtidig finder hun det vigtigt for hendes børn at vide, at “der er en konsekvens” (l. 606). Hun står på den måde mellem to moderskabspraksisser, hvor hun på den ene side gerne vil sætte grænser for sine børn, så hun dermed undgår at have “to børn under armene, altså der skriger og

råber” (l. 588), men på den anden side føler hun, at hun “bare må gøre det” (l. 589), selvom hun “får det ret stramt” (l. 587) ved at være sådan en mor.

Som markeret i slutningen af citatet griber Bolette denne ytring med det samme, og begynder at nuancere situationen ved at skabe en anden position for hende selv, og dermed også for Alberte, som får Alberte til at kommentere på sin egen positionering:

- | | | |
|-----|---------|--|
| 591 | Bolette | [Men man kan sige a::t] -det kunne også være en situation |
| 592 | | i i min hverdag (.) hvo::r jeg måske me::re og det er så nok |
| 593 | | også fordi jeg kun har ét barn og ikke har to børn- men det |
| 594 | | der med sådan (.) at jeg fokuserer på sådan "så kan du ikke |
| 595 | | komme med ud og handle ” det er ikke sådan at du har gjort |
| 596 | | det så nu straffer jeg med det (.) men rent og skær " med |
| 597 | | den der opførsel fungerer det ikke" (.) altså så går det <u>ikke</u> |
| 598 | | fordi jeg kan ikke få handlet de ting jeg skal have (.) så det |
| 599 | | der med at det også bare bliver noget lavpraktisk (.) hvor |
| 600 | | det giver jo god mening (Jaer) (.) altså så er det ikke på den |
| 601 | | måde bliver en (.) en straf men en "det fungerer ikke det |
| 602 | | her” så bliver vi nødt til at lade være med at gøre det- |
| 603 | Alberte | -Jeg havde egentlig ikke troet jeg ville gøre (.) altså at jeg |
| 604 | | ville ((utydeligt hvilke ord hun bruger)) (.) men jeg <u>er</u> ikke |
| 605 | | sådan en ”der sker det her” (.) men jeg kan virkelig godt |
| 606 | | være sådan (.) der er en konsekvens af eh (.) det altså nu |
| 607 | | tænker du dig om |

Gennem Bolettes diskursive konstruktioner er det klart, hvordan hun forsøger at nuancere situationen, da hun ikke modsiger Alberte, men snarere skaber en anden position. I stedet for at tildele Alberte rollen som trusselsmaskinen, tilbyder Bolette en alternativ forklaring af hendes handlinger, som italesætter, hvordan Albertes situation kan se anderledes ud end hendes egen, idet hun “ikke har to børn” (l. 593). Antallet af børn og dermed mængden af energi, der skal bruges for at holde styr på dem, skaber altså særlige vilkår for, hvordan en bestemt opdragelsesstil legitimeres. Det kan således antages, at Alberte og Bolettes positioneres som to mødre, men med hver deres vilkår for opdragelse. Bolette griber dog denne forskellighed og ændrer den, da hun konstruerer en fælles diskursiv position, som gør plads til dem begge. Hun trækker på

rationalitet i det interpretative repertoire, hvor negativ opførsel fra børnene “fungere ikke” (l. 597) for hverdagens gøremål, i stedet for at lægge vægt på, om opdragelsen egentlig omfatter “straf” (l. 601). På den måde er det ikke længere en forhandling om den ene opdragelsesstrategi er rigtig eller forkert, men en diskursiv konstruktion om, hvilke opførelser der fungerer og ikke gør, hvorfor moderskabet i praksis kan se forskelligt ud.

For at opsummere er det derfor relevant at se på hvordan mødrenes dynamik, Alberte og Bolette, er præget af gensidig støtte og bekræftelse. Kontinuerligt bekræfter de hinanden med små inputs, såsom “ja ja ja” og “100 %” (l. 580) som er markører for, at de støtter hinandens udtalelser ift. deres forståelse af det interpretative repertoire om at gøre moderskab. Ingen af kvinderne retter på hinanden, selv når de adskiller sig, men supplerer og bygger videre på hinandens pointer, hvilket bidrager til alternative forståelser om moderskabet, hvor de begge passer ind i.

‘Kvindskab’

Det sidste interpretative repertoire i analysen har vi valgt at tildele navnet ‘kvindskab’. Dette repertoire finder vi særlig relevant at fremhæve, da både mødrene og ikke-mødrene pointerer, at det omsorgsarbejde, der ofte associeres med moderskabet, egentlig er lige så gældende for dem som kvinder generelt. Ydermere lægger mødrene også særlig vægt på det essentielle i at være mere end bare mor og vigtigheden i at ‘dyrke sig selv’ - både for sin egen skyld, men også for at kunne være i moderskabet. På den måde konstrueres en opposition til de interpretative repertoarer, der tilhører moderskabet, og i stedet skabes et fokus på, hvordan kvindelighed generelt omfatter nogle af de samme træk, men også hvordan individuel kvindelighed er en vigtig del af moderskabet. Disse forståelser har vi valgt at belyse ud fra følgende tre citatuddrag, som er med til at give et indblik i, hvordan deltagerne trækker på repertoireet ‘kvindskab’.

“Jeg Kan Godt Lide at Være Noget for Nogen”

Det interpretative repertoire om ‘kvindskab’ kommer til udtryk på flere måder i det dyadiske interview med Clara og Ditte. I forbindelse med en samtale om deres fravalg af børn, og hvordan man som forældre har meget at se til med et lille barn,

bringer de flere gange op, hvordan de stadig gerne vil gøre noget for andre, og hvordan de stadig har et behov for “at være noget for nogen” (l. 1541), selvom de ikke ønsker det store ansvar for et barn. Det er denne omsorgsevne, vi gerne vil fokusere på i følgende citatuddrag og særligt med et blik på, hvordan omsorgsfuldhed ikke kun associeres med det at være mor til et barn, men at dette træk kan være iboende kvinder i et mere mangfoldigt og generelt perspektiv:

- | | | |
|------|--------|---|
| 1512 | Clara | Så det sådan e::n (.) jeg ved så ikke om det sådan er helt |
| 1513 | | relevant men det er jo også sådan en ting- for jeg har også |
| 1514 | | selv tænkt at skulle man (.) skulle man gøre sådan noget (.) |
| 1515 | | men det har jeg jo sådan lidt det gør jeg jo så bare for mine |
| 1516 | | venner men så gør jeg det med rengøring i stedet for eller |
| 1517 | | et eller andet e::hm |
| 1518 | Ditte | Ja så tager man sin nærmeste kreds [Clara: Jaer] i stedet for |
| 1519 | | at finde ud af er der nogle programmer eller er der nogle |
| 1520 | | ø::hm nogle <u>grupper</u> eller er der et eller andet sådan i i |
| 1521 | | nærheden man ligesom ka::n kan blive en del af hvis det |
| 1522 | | endelig var ik altså |
| 1523 | Emilia | Altså det også ligesom det I siger (.) altså sådan (.) at det <u>at</u> |
| 1524 | | <u>være</u> noget for andre er jo ikke kun lagt til <u>moderskabet</u> |
| 1525 | | [Ditte: M:hm] [Clara: M::hm Lige <u>præcis</u>] men men (.) det |
| 1526 | | kan man være på mange forskellige måder [Clara: M::hm] |
| 1527 | | og derfor er der også mange forskellige <u>facetter</u> både af |
| 1528 | | moderskabet [Clara: M::hm] og generelt det (.) at være |
| 1529 | | menneske jo [Clara og Ditte: M::hm] |
| 1530 | Ditte | Ja de får vel også- de kan godt have fået behov for hjælp |
| 1531 | | igennem en længere periode ikk men det er forskellige |
| 1532 | | typer hjælp de jo nok også har <u>behov</u> for igennem sådan |
| 1533 | | nogle forløb der ikk (.) altså tænker jeg |

[Pause]

- | | | |
|------|-------|--|
| 1534 | Clara | Hvad var det jeg lige sagde egentlig (.) kan I huske det |
|------|-------|--|

1535	Maria	Med de 1000 bekymringer
1536	Clara	Ja de 1000 bekymringer (.) det er fordi (.) jeg kom til at
1537		tænke på da jeg var ude sidste tirsdag (svært at tyde hvad
1538		hun siger) at siger til mig selv jamen (.) hvordan (.) hvordan
1539		man <u>er</u> noget for nogen (.) er selvfølgelig også meget
1540		individuelt og <u>hvad</u> man så også gerne vil være fordi jeg
1541		kan godt lide at være noget for nogen (.) som ikke
1542		nødvendigvis er hamrende afhængig <u>af det</u> (.) altså (.) det
1543		er sådan (.) hvad var det jeg sagde- det sådan (.) [Emilia:
1544		Uafhængigt] uafhængigt reliability tror jeg at jeg sagde (.)
1545		ø::hm at den hh hh h dehnn kan jeg godt lide

I starten af uddraget bliver det tydeligt, hvordan Clara placerer sig i en position, hvor hun gerne vil “gøre sådan noget” (l. 1514) for nogen, men samtidig skal det være på egne præmisser, da hun ikke ønsker at drage den helt samme omsorg, som mødre gør for deres børn. I stedet nævner hun, at hun “bare” (l. 1515) gør det for sine venner fx med rengøring, hvilket konstruerer omsorg som noget generelt, hvorfor omsorg kan praktiseres i hverdagen, også uden at man er mor. Dog bliver ordet *bare* en underminering af hendes eget omsorgsarbejde overfor venner, og kan måske tyde på, at hun ikke ønsker at indtræde en position, hvor den omsorg hun giver svarer sig til den, mødre giver til deres børn. På den måde konstruerer hun en beskeden position, som heller ikke underminerer det omsorgsarbejde, som mødre gør. Dette er således med til at afspejle det interpretative repertoire ‘kvindskab’, hvor omsorg bliver noget, man udfører i nære relationer, og ikke nødvendigvis kun inden for en mor-barn-relation, selvom omsorgsarbejdet kan variere i sit omfang alt afhængig af de forskellige positioner. Dette er også med til at aktivere et ideologisk dilemma, om hvordan man ser på omsorgsarbejdet. På den ene side er omsorgsevnen stereotypisk associeret med moderskabet i relationen til barnet og familien, hvor der på den anden side også eksisterer et repertoire, hvor omsorgsevnen er iboende kvinder generelt set. Ditte tilslutter sig dette repertoire, da hun også tænker, at omsorgen kan drages i “sin nærmeste kreds” (l. 1518), hvilket kan betyde, at man ikke behøver at gå ret langt for at finde nogle, som man kan gøre noget for. På den måde får Clara og Ditte positioneret sig som omsorgsfulde kvinder, uden at være bundet op på moderskabets normative rammer.

Repertoiret gøres yderligere eksplicit, da Emilia samler op på emnet med “det at være noget for andre er jo ikke lagt til moderskabet” (ll. 1523-1524). Med dette ordvalg gør hun det klart, at samtalen kan lede hen på emnet om moderskab, og gør det eksplicit, at omsorgen ikke kun er tilhørende den rolle. Der åbnes altså op for, at der findes “mange forskellige facetter” (l. 1527) af både moderskabet og af kvindelighed generelt, hvor det gøres muligt for ikke-mødrene at have en relevant position, hvor en meningsfuld og anerkendelsesværdig ikke-børnefokuseret omsorg er aktuel for alle kvinder. I uddraget kan man også se, hvordan ikke-mødrene er enige med denne diskursive konstruktion, da de flere gange siger “mmmh” (ll. 1525, 1526, 1528, 1529) og “lige præcis” (l. 1525), som en anerkendelse og tilslutning til denne fællesskabende position, hvor man kan vægte omsorgsfuld højt i hverdagen uden at være mor.

I den sidste del af uddraget, efter pausen, gentager Clara sit ønske om at “være noget for nogen, som ikke er hamrende afhængig af det” (l. 1541-1542) og beskriver dette som “uafhængig reliability” (l. 1544). Med denne særlige formulering forsøger hun således at kategorisere omsorg, der indfanger det individualiserede aspekt af omsorgsarbejde, som noget man vælger til, og ikke noget man nødvendigvis er bundet til - som kvinden ofte er i moderskabet. På den måde positionerer Clara sig som en selvstændig omsorgsgiver, der gerne vil “gøre sådan noget” (l. 1514) og “være noget for nogen” (l. 1541) uden at være bundet til omsorgsarbejdet hele tiden.

“Der er Mange Måder at Være Noget for Nogen”

Clara og Ditte italesætter altså, hvordan det stadig kan være vigtigt at føle og opleve at være noget for nogen, selvom det ikke nødvendigvis er et barn. I interviewet har Clara og Ditte lige forinden ovenstående citatuddrag også understreget, at der er “mange måder at være noget for nogen” (l. 1418). Dette italesættes, da Clara og Ditte giver udtryk for, at de ofte bliver spurgt ind til, om de ikke kommer til at mangle noget i deres liv, hvis de ikke får børn. Clara og Ditte accepterer dog ikke denne position om at skulle komme til at fortryde eller blive ensomme, såfremt de aldrig vil få børn. I stedet pointerer de nogle af de mange andre måder, hvorpå de kan fylde deres liv op. På den måde bliver repertoiret endnu tydeligere, idet deres diskursive handlinger bliver en rygdækning af deres egne holdninger med konkrete eksempler. Kvindelighed og omsorg bliver derfor repræsenteret som to elementer, der hænger naturligt sammen:

1400 Clara Jeg tror også jeg har lavet et backup (.) kort til mig selv (.)
1401 altså (.) hvad nu hvis (.) at det bare er eller- at man bare
1402 rigtig gerne vil hjælpe (.) eller ehm jeg tror mere sådan (.)
1403 at hvis jeg vil noget så vil jeg hellere hjælpe nogen end jeg
1404 vil ha mit eget- (barn) altså det er sådan- jeg er ikke sikker-
1405 jeg ved jo overhovedet ikke hvad der skal til for at blive
1406 plejeforældre (.) Og det er jo også en ting i sig selv hvor du
1407 skal have et helt andet overskud og sådan noget (.) jeg kan
1408 bare ikke forestille mig at være forældre og plejeforældre
1409 på samme tid [Alle: Nej nej] det havde jeg en veninde da
1410 jeg var yngre og hun boede hos en plejefamilie der havde
1411 børn i forvejen også [Alle: M::hm] (.) du har selvfølgelig
1412 nogle evner i og med at du er forældre og ved måske
1413 hvordan du skal håndtere og tackle nogle ting (.) jeg ved
1414 ikke hvad det vil sige eller hvad man skal gøre for at blive
1415 plejeforældre (.) men det er en ting jeg sådan tænker sådan
1416 (.) HVIS man VIRKELIG mangler sådan- altså mangler-
1417 kommer til at mangle sådan noget så er der jo også den
1418 mulighed (.) der er mange måder at være noget for nogen
1419 (.) du kan jo- eller nu- jeg ved ikke hvor nemt det er at blive
1420 frivillig med børn heller ikk vel (.) mere men der er mange
1421 måder at fylde- altså fylde det der (.) af mangel af bedre ord
1422 (.) tomrum ud (.) hvis det opstår [Alle: Jaer (.) m::hm]

1423 Ditte Du kan blive frivillig på børnetelefonen

1424 Clara Ja at være frivillig på børnetelefonen

1425 Ditte Du kan også give lektiehjælp

1426 Clara Det tror jeg heller ikke er så nemt (.) Men igen det er sådan
1427 det der med at der er mange måder du kan hjælpe på [Maria
1428 og Emilia: M::hm] ø::hm og jeg tror meget mere (.) altid
1429 mere (.) at det er det (.) eh jeg sådan (.) jeg sådan tænker (.)
1430 eh eller i hvert fald sådan det jeg tænker på (.) jeg tror

1431 aldrig- heller aldrig rigtigt det kommer til at ske (.) fordi (.)
 1432 det er også- det er også et kæmpe ansvar- Det er endnu en
 1433 ting som man skal- altså man skal virkelig kunne tackle-
 1434 det er- jeg er ikke sikker på at mine følelser kan holde til
 1435 det altså:: altså jeg tror a::t mit hjerte ville knække itu (.) du
 1436 ved (.) hvis man ikke kunne hjælpe hh hh så ville jeg blive
 1437 jeg tror jeg ville blive e::h

Clara belyser, hvordan hun gerne vil “hjælpe nogen” (l. 1403), såfremt hun skulle få brug for et “backup-kort” (l. 1400) i en mangel på at fylde livet med noget. Dette “noget” (l. 1417) er dog en tvetydig beskrivelse af det, man kan tolke som en mere eksistentiel mening med livet. For eksempel er det at blive “plejeforældre” (l. 1406) en mulighed, hvis man gerne vil gøre noget for nogen. På den måde kan hun komme til at opfylde sit ønske om at drage omsorg for en anden. Dette er dog kun en mulighed if. Clara, hvis hun selv føler, at hun “virkelig mangler (...) noget” (ll. 1416-1417), hvor særligt tryk på *virkelig* indikerer en vis afstandtagen til det potentielle omsorgsarbejde i at være plejeforælder. Ydermere påpeger Ditte hertil, hvordan man fx også kan arbejde ved “børnetelefonen” (l. 1423) og give “lektiehjælp” (l. 1425), hvis man gerne vil have med børn at gøre, hvilket Clara er enig med, da hun gentager “ja, at være frivillig på børnetelefonen” (l. 1424). Dog ser Clara heller ikke dette som en mulighed for sig selv, da hun tror, at hendes “følelser” (l. 1434) ikke vil kunne holde til det og at hendes “hjerte ville knække itu” (l. 1435). Her aktiveres en særlig affektiv stemning gennem et stærkt følelsesbillede, hvilket kan indgyde en vis sympati for Claras afstandtagen. Clara og Ditte aktiverer altså repertoiret, idét de anerkender omsorgens betydning i frivilligt arbejde, venskaber, lektiehjælp og plejeforældreskab, til trods for deres afmålte tilknytning hertil. Ikke desto mindre træder omsorg frem som ikke er afhængig af en moderskabsidentitet.

Endvidere formidler Clara indirekte, hvordan hun befinder sig i et ideologisk dilemma, idet hun både anerkender ønsket om at indgå i meningsfulde relationer og yde omsorg for børn, der ikke er hendes egne, men samtidig peger hun på den følelsesmæssige og praktiske belastning, dette kan indebære. “At være noget for nogen” (l. 1418) fremstilles ikke alene som en potentiel kilde til at fylde et muligt tomrum i fremtiden, men også som et “kæmpe ansvar” (l. 1432), som ikke nødvendigvis er foreneligt med hendes egne følelsesmæssige ressourcer. hun positionerer sig derved ambivalent

- både som en kvinde med omsorgsintentioner og som en kvinde, der må beskytte sin individualitet og følelsesliv.

Det er ydermere relevant at fremhæve, hvordan Clara både tager afstand fra og samtidig engagerer sig i det ideologiske dilemma. Det ses bl.a., når hun anvender formuleringer som “at man rigtig gerne vil hjælpe” (l. 1402), “hvis man virkelig mangler” (l. 1416) og “en ting som man skal (...) tackle” (ll. 1432-1433), “du kan jo” (l. 1419) og “der er mange måder du kan hjælpe på” (l. 1427). Her fungerer pronominerne *man* og *du* ikke som henvisninger til konkrete personer, men som generaliserende og hypotetiske subjektpositioner. Dette kan vise, hvordan Clara reflekterer over en potentiel fremtidig situation, hvor man - eller hun selv - kunne komme til at fortryde ikke at have fået børn, eller savne at drage omsorg for nogen. Hun positionerer sig dermed temporalt i sin tale og holder flere mulige fremtidige positioner åbne, uden at indtage dem i en ikke-aktuel situation.

I kontrast til dette anvender Clara også formuleringer som “jeg er ikke sikker” (l. 1434) og “jeg tror” (ll. 1400, 1428, 1430), hvor anvendelsen af *jeg* kan signalere, at hun midlertidigt taler ud fra en mere personlig og handlekraftig position. Dog er disse udsagn også præget af vurderende verber, som *tror* og *er ikke sikker*, der kan indikere visse forbehold snarere end sikkerhed. Hendes måde at formulere sig på, kan antages som en beskedenhed ift. emnet, da hun ikke positionerer sig entydigt, men derimod fastholder en vis afstand til moderskabet, som hun ikke ønsker at indgå direkte i.

“Det er Enormt Vigtigt at Jeg Har Noget Tid Alene”

Ikke-mødrene giver et tydeligt billede af, hvordan kvindelighed generelt også omfavner omsorgsarbejdet i hverdagen, og hvordan dette kan gøres på mange alternative måder, end ved selv at indgå i en mor-barn-relation. På samme måde er det også vigtigt for mødrene, Bolette og Alberte, at vægte sine egne individuelle behov - med formål at kunne være der for sin familie. På den måde rækker de diskursive konstruktioner af moderskabet ud over det at indgå i en mor-barn-relation, men omfatter også et individuelt arbejde med sig selv, hvor selvomsorg og individualitet kommer i forgrunden. Dette fokus ser vi bl.a. i følgende citatuddrag, som udspringer af en snak om, hvordan mødrene håndterer deres fleksible arbejdstider, frie dagtimer samt familieliv,

hvilket leder til et samtaleemne om, hvordan man som mor og arbejdskvinde formår at passe på sig selv:

- 223 Bolette Så jeg tror også (.) i hvert fald for mit vedkommende (.) a::t
224 der er ingen tvivl om (.) at at være i den verden er en kæmpe
225 stressbelastning (.) og stresssygemeldingerne er bare
226 procentvis enormt høje [Alberte: M::hm] inden for den
227 branche af gode grunde [Alberte: Jaer] s::å jeg tænker også
228 at det er helt vildt sundt (.) at vi måske har flere timer alene
229 [Alle: M::hm] end alle mulige andre mennesker (.) fordi at
230 vi giver os selv på en anden måde når vi er på arbejde (.)
231 ø::h så det -det tror jeg også er sundt i hele
232 familiekonstellationen [Alberte: M::hm] at at (.) i hvert
233 fald- jeg ved fra mit vedkommende at det er ENORMT
234 vigtigt [Alle: Jaer] jeg har noget tid alene så jeg kan være
235 den bedste udgave af mig selv (.) når at min familie så er
236 der og når jeg er på arbejde (.) ø::h så min øvelse er nogle
237 gange så bare sådan at gå i nul (.) når jeg alene- og netop
238 og sidde og spille playstation elle::r sidde og se::
239 ligegyldige serier på fjernsynet e::hm (.) for det er jeg ikke
240 super god til at give mig selv lov til når jeg så ER kæreste
241 eller ER mor eller ER eh på arbejde
- 242 Maria Ja det giver gode mening
- 243 Bolette Så for mig er det også en gave [Maria: Jaer] og og ku- at
244 kunne ligesom hvor det kan føles svært i en familie sådan
245 at sige:: nu fravælger jeg lige jer for at bruge noget tid alene
246 ø::hm vildt nødvendigt og vildt vigtigt i mine øjne (.) men
247 det ER bare virkelig svært fordi det bliver så tydeligt (.) et
248 valg der koster et eller andet (.) ikke at det koster dyrt eller
249 at der er nogen der står og er kede af det men men det gør
250 det bare automatisk (.) hvor når man så har de der dagtimer
251 hvor (.) for mit vedkommende- jeg har en datter der er glad
252 for hendes institution (.) en kæreste der er glad for hendes

253 arbejde (.) jamen så er det jo ikke et fravalg af samvær
 254 [Emilia: Nej] med dem (.) så er det bare et tilvalg af mig
 255 selv der (.) så bliver det (.) nemmeste at tag (.) på den måde
 256 (.) e::hm så for mig er det enormt sundt (.) at jeg- jeg næsten
 257 ligsom- JEG får det foræret [Maria: Jaer jaer]

258 Alberte Ja det kræver også lidt øvelse at tænke sådan [Bolette: Helt
 259 vildt] at det er okay at (.) ikke lave noget som helst (.) mens
 260 man sender sine børn et andet sted hen (.) Altså det synes
 261 jeg- det kan jeg huske (.) Det har jeg stadigvæk nogle dage
 262 hvor jeg tænker (.) EJ hvor er- det er egentlig også lidt skidt
 263 men det er også igen det der med (.) der er bare ikke andre
 264 tidspunkter på altså at at der måske er de der to timer hvor
 265 man kan nå at komme i bad og o::g bare lige være sig selv
 266 og også lade op igås [Maria: Jaer] [Emilia: M::hm] så det
 267 da- nu har jeg det ikke dårligt med det mere

I uddraget her kredser Bolette og Alberte om, hvordan de bedst muligt kan være noget for nogen, men med et særligt fokus på, at dette kræver, at de kan være noget for dem selv. Dette trækker igen på repertoiret om, hvordan individuel 'kvindskab' er afgørende uanset, om man er mor eller ej, og hvordan det derfor er vigtigt at 'dyrke sig selv' i hverdagen. Det fremhæves fx af Bolette hvor "helt vildt sundt" (l. 228) det er at have "flere timer alene" (l. 228) grundet hendes arbejdsliv, da stresssygemeldingerne ellers kan være høje i kunstnerbranchen. Hertil tilføjer hun, at det "er enormt vigtigt" (l. 233), at hun har "tid alene" (l. 234), hvor hun kan "gå i nul" (l. 237), og på den måde blive "den bedste udgave" (ll. 234-235) i familielivet og på arbejdet. Dette kan indikere en position af at være sit eget individ ("alene" (ll.234, 237) udover moderskabet, og dermed understrege vigtigheden af at prioritere dette, hvor ekstremformuleringer som "enormt" (l. 233) og "helt vildt" (l. 228) indikerer en stærk overbevisning for at retfærdiggøre prioritering af en selv.

Dog bringes et ideologisk dilemma frem, da behovet for "tid alene" (l. 234) ikke er nemt at legitimere overfor en implicit normativ forestilling om at være 100% engageret i familielivet, hvilket reducerer den tid, man kan have for sig selv. Derfor bliver

tilvalget af sit eget individuelle 'kvindskab' "tydeligt et valg der koster et eller andet" (ll. 247-248). for moderskabet. Derfor må kvinden balancere spændingsfeltet mellem at være en 100% engageret mor og samtidig passe på sine egne individuelle behov uden for moderskabet. De mange facetter af kvinden fremhæver Bolette ved at lægge tryk på ordet *er*, da hun snakker om at hun både "er mor", "er kæreste" og "er på arbejde" (ll. 240-241). På den måde indtræder hun flere forskellige subjektpositioner, som må balancere repertoarer om det gode moderskab og 'kvindskab', der både er til moderskabet men også til det kvindelige individ. I dilemmaet mellem disse positioner bliver Bolette således nødt til at forhandle på et personligt plan, hvor det er noget hun "får foræret" (l. 257), men også på et forsikringsplan, hvor hendes barn jo er "glad for sin institution" (ll. 251-252) og hendes kæreste er "glad for sit arbejde" (ll. 253-254). Positionen er derfor ikke kun én, som Bolette tager, men også en, som hun bliver givet af sin familie. På den måde bliver hendes position ikke et "fravalg af samvær med dem" (ll. 253-254) men et "tilvalg af mig selv" (ll. 255-256), som desuden er en nødvendig strategi for at kunne opretholde og legitimere de øvrige positioner, som mor, partner og arbejdende.

Alberte taler ligeledes ind i dette ideologiske dilemma, og åbner også op for en diskursiv konstruktion, hvor tilvalg af sig selv kan være en svær praksis, da det også er fyldt med tvivl og skam. Hun konstruerer et diskursivt belæg for at dyrke sig selv og ikke lave noget som helst, hvilket også kræver "lidt øvelse" (l. 258), som også Bolette tilslutter via formuleringen "helt vildt" (ll. 258-259). På den måde positionerer Alberte sig i samme båd som Bolette, hvor ambivalente følelser kan opstå, når man gerne vil legitimere sine behov som kvinde i modsætning til at forhandle moderskabets kollektive normer om konstant tilgængelighed og engagement. Repertoaret kan dog blive en virkelighed for kvinderne med øvelse, og dermed også blive noget, som de ikke har det "dårligt med mere" (l. 267), hvilket desuden kan understøtte repertoaret om at gøre moderskab. Disse udsagn understreger, hvordan moderskabet ikke er det samme som 'kvindskab', men at moderskabet er én af mange interesser i 'kvindskabet'.

Diskussion og Konklusion

I det følgende afsnit vil vi samle op på undersøgelsens centrale resultater og reflektere over deres betydning i relation til moderskabets kulturelle og ideologiske dimensioner. Denne undersøgelse havde således til formål at besvare forskningsspørgsmålet:

Hvordan konstrueres og forhandles moderskabsideologier blandt danske kvinder i alderen 30-40 år?

Med afsæt i en kritisk diskurspsykologisk metodologi har vi gennemført dyadiske interviews med venindepar og analyseret deltagernes diskursive praksisser, hvilket resulterede i identificeringen af fire overordnede interpretative repertoarer. Disse repertoarer vil i det følgende blive opsummeret og diskuteret ift. undersøgelsens teoretiske rammeværk med henblik på at belyse, hvilke ideologiske mønstre, spændinger og muligheder, der præger kvindernes forståelser og forhandlinger af moderskab i en dansk samtidssammenhæng. Dernæst følger en diskussion, der både omfatter en sammenligning af analyseresultaterne med eksisterende forskning og en vurdering af undersøgelsens metodiske bidrag og samfundsmæssige relevans. Hensigten er at reflektere over, hvordan vores undersøgelse indskrives i og udvider det eksisterende forskningsfelt. Afslutningsvis vil vi præsentere mulige retninger for fremtidig forskning, som kan bygge videre på de indsigter, denne undersøgelse har bidraget med.

Sammenfatning af Resultater

Undersøgelsen belyser, hvorledes moderskabsideologier blandt danske kvinder omkring 30-årsalderen konstrueres og forhandles gennem flere forskellige interpretative repertoarer. Disse har vi betegnet som *Det Naturlige Moderskab*, *Det Gode Moderskab*, *At Gøre Moderskab* og *'Kvindskab'*. Repertoarerne giver indsigt i de kulturelle ideologier, som er tæt knyttet til normative forventninger og antagelser om moderskab, som desuden forhandles forskelligt afhængigt af kvindens position som mor eller ikke-mor samt egne interpersonelle mål i den konkrete kontekst.

Det Naturlige Moderskab

Dette repertoire hviler på en forestilling om, at moderskab er en iboende og uundgåelig del af kvindens liv. Dette træder tydeligt frem i samtalerne med ikke-mødre, da de konfronteres oftere med denne forventning, hvilket ses i afsnittene som *“Du Kommer Helt Sikkert til at Skifte Mening”* eller forestillingen om *“Hvornår Man Sådan er en Rigtig Kvinde”*. Igennem disse diskursive konstruktioner kan man forstå, hvorledes biologisk forskel mellem mænd og kvinder forveksles med kulturel selvfølgelighed. Fordi kvinden rent kropsligt kan bære og føde børn, forventes det, at hun også vil ønske det - under de rette omstændigheder. Moderskab fremstår altså hellere som en skæbne end et valg, hvorfor ikke-moderskab konstrueres som midlertidigt eller uoplyst. Mødrene trækker også på dette repertoire, men forhandler det i mindre grad, da deres subjektpositioner allerede er i overensstemmelse med dette, selvom at der alligevel kan findes skiftende positioneringer heri. Derfor kan man forstå, hvorfor ikke-mødrene anerkender et dybt og grundlæggende behov for at være mor i tråd med repertoire, men at dette ikke nødvendigvis opleves som relevant på et individuelt plan. På den måde udfordrer ikke-mødrene de kollektive kulturelle forståelser ikke mere end højst nødvendigt, og forsøger derimod at forhandle med og udvide dette rammeværk indefra for at legitimere deres fravalg og gøre plads til andre former for kvindelighed.

Det Gode Moderskab

Repertoiret om det gode moderskab handler om idealer knyttet til moderskab som en moralsk og følelsesmæssig praksis, der indebærer ansvar, nærvær og altruisme. Disse egenskaber forventes og kræves af den ‘gode’ mor, da omdrejningspunktet her er hensyn til andre - især barnet, men også samfundet. Både mødre og ikke-mødre taler ind i disse idealer, hvormed man kan forstå dem som gennemgribende forståelser, der danner baggrunden for enhver samtale om moderskab, selv blandt dem, som ikke har børn. Citater centreret om ikke at ville udsætte børn for noget, at finde overskud og passe ind i et samfund peger på, at det gode moderskab også indebærer præstationskrav og perfektionisme. Især mødrene oplever et dobbelt dilemma, da de står midt i moderskabets idealistiske forventninger om at være ‘gode nok’, men heller ikke fremstå ‘for perfekte’, hvilket kan indikere et behov for social solidaritet, men også et behov for at nuancere idealerne i praksis. Repertoiret etablerer således et ideologisk rum, som

kvinderne må navigere i, hvor forskellige subjektpositioner legitimeres - fx den kreative, den nærværende, den realistiske eller den modvillige mor - alt efter, hvordan man forholder sig til de underliggende forventninger. Disse diskursive forhandlinger er særligt tydelige hos mødrene, men ikke-mødrene demonstrerer også, hvordan idealerne fungerer som baggrund for deres vurderinger og forestillinger om moderskab.

At Gøre Moderskab

Det interpretative repertoire *at gøre moderskab* demonstrerer, hvordan moderskab ikke opleves som en naturlig eller given position, men som noget der forhandles og praktiseres i hverdagslivets mange situationer. I stedet for at opfatte moderskabet som noget man *er*, fremstår det i stedet, som noget man *gør* - en række handlinger, tilpasninger og afvejninger, der særligt udspringer af mødrenes levede erfaringer. Afsnittene som "*Så Må Jeg så Gøre Hvad Jeg Ligesom Kan*" og "*Alle er Lorte Forældre*" peger fx på en søgen efter anerkendelse af det uperfekte og pragmatiske, som uundgåeligt er en del af moderskabet. Disse stemmer udfordrer repertoireet om den gode mor og det naturlige moderskab, og åbner således op for et behov for nye og nuancerede forståelser, der understreger moderskabets læringskurve og eksperimenterende karakter. I spændingsfeltet mellem idealer og praksis opstår der ideologiske dilemmaer, hvori kvinder må navigere usikkerheder, sårbarhed og egne grænser. Gennem diskursive konstruktioner gøres moderskab i sociale fællesskaber, hvor subjektpositioner skabes, justeres og deles. På tværs af de dyadiske interviews med mødre og ikke-mødre ses et fælles engagement i at skabe en mere realistisk, flerstemmig og anerkendende konstruktion af, hvordan moderskab i praksis opleves og formes. Dette resulterer i et mere praksisnært og selvkritisk repertoire, hvor der gives plads til kompleksitet, fejl og udvikling, som er en integreret del af det at gøre moderskab.

'Kvindskab'

Det sidste repertoire rækker ud over moderskabet, da det omhandler, hvad det vil sige at være kvinde, og hvordan omsorgsevner dermed ikke udelukkende knyttes til moderskabet, men i højere grad til idéen om at kunne *være noget for nogen*. Både mødre og ikke-mødre beskriver omsorg som en grundlæggende værdi, der ikke nødvendigvis kun forudsætter det fulde ansvar for et barn. Dette står i kontrast til det gode moderskab, hvor forventningen om altruistisk adfærd er en central værdi, hvorfor

særligt moderskabet associeres med omsorgsarbejdet. Ikke-mødre som Clara og Ditte udtrykker fx et ønske om nærhed og betydningsfulde relationer, men åbner mulighederne for at praktisere dette gennem venskaber, frivilligt arbejde og plejeforældreskab frem for det afhængige moderskab. På den måde løses det ideologiske dilemma, hvori de må forhandle en balance mellem at være noget for nogen og samtidig stadig bevare sin egen autonomi. Dermed åbner dette repertoire for en bredere forståelse af kvindelighed, hvor omsorg kan praktiseres på mange måder og ikke begrænses af normative forestillinger om moderskab. Dette er også noget, mødrene taler ind i som illustreret med afsnittet *“Det er Enormt Vigtigt at Jeg Har Noget Tid Alene”*, hvor de konstruerer en nødvendighed for selvomsorg for at legitimere fokus på én selv. For mødre som Bolette og Alberte bliver selvomsorg derfor et nødvendigt vilkår for at kunne navigere i kvindelivets mange krav om at være mor, partner og sit eget selvstændige individ. Repertoiret udfordrer derved entydige forståelser af moderskab og kvindelighed og peger på ideologiske dilemmaer, hvor kvinders identitet formes i spændingsfeltet mellem ydre krav, sociale forventninger og egne behov.

Diskussion af Resultater

Ud fra ovenstående bliver det tydeligt, hvordan kvinderne aktivt forhandler sociale og kulturelle normer for moderskab ved at trække på forskellige interpretative repertoarer. På tværs af disse ses en dynamisk forhandling af betydninger, der ofte udspiller sig i spændingsfelter mellem ideal og virkelighed samt kollektive forventninger og personlige erfaringer. På den måde træder kvindernes egne forståelser og holdninger ikke kun frem, men afspejler også større kulturelle og samfundsmæssige ideologier om, hvad det i dag vil sige at være kvinde og mor. Disse fund peger på, hvordan moderskabsideologier fungerer som normative landskaber, der sætter rammerne for, hvordan særligt kvinder omkring 30-årsalderen kan tale om, forstå og positionere sig ift. moderskab.

Dette stemmer overens med vores kulturpsykologiske forståelsesramme, hvor ideologier fungerer både som eksterne strukturerende principper og som en del af individets intrapsyke system, således kultur spiller en funktionel rolle i menneskers orientering og handlemuligheder (Valsiner, 2007, pp. 27-29). Gennem en kritisk diskurspsykologisk analyse bliver det altså muligt at synliggøre disse ideologiske mønstre, idet

deltagernes diskursive praksisser afslører de interpretative repertoarer, som er med til at opretholde de implicitte kulturelle sandheder, som kan betegnes en doxa (Wetherell, 1998). I tråd med dette kan man inddrage Foucaults forståelse af 'sandhed' som en diskursiv konstruktion, idet den produceres i og gennem diskurser underlagt specifikke vidensregimer. Derfor er det væsentligt at afdække strukturen i disse regimer, da man i princippet har uendelige diskursive muligheder, formes de i praksis inden for bestemte, genkendelige mønstre, der gør konstruktionerne ret enslydende (Phillips, 2020, p. 380). Dette gjorde sig også gældende i vores undersøgelse, hvor konstruktionerne af moderskab på tværs af moderskabsstatus ofte fremstår iterative og normstyrede. Eksempelvis fremstår repertoaret om moderskab som 'naturligt' ikke blot som en beskrivelse af virkeligheden, men en aktiv produktion af den. Det er ikke biologien i sig selv, men diskursen om moderskabets biologiske selvfølgelighed, der regulerer, hvad der opfattes muligt, rigtigt eller ønskværdigt.

Dog fremgår det ligeledes, hvordan disse ideologier ikke blot er strukturerende, men også som aktive forhandlingsrum, som mødre og ikke-mødre kan indtræde. Kvindernes forhandlinger udspiller sig i varierende grader af anerkendelse og legitimitet, alt efter deres moderskabsstatus eller personlige motivation for at indtage bestemte og tilgængelige subjektpositioner. På den måde demonstreres også det diskurspsykologiske blik, der fastholder subjektets handlekraft, hvor psykologiske fænomener ikke forstås som stabile egenskaber, men som noget man gør (Potter, 2012; Willig, 2013). Dette ekspliciteres også af repertoaret om at *gøre* moderskab, der gør det muligt at italesætte moderskab ikke blot som en ideologi, men som en praksis, der formes i mødet med erfaringer, krav og relationer. På den måde reflekteres den identitetsmæssige dimension i moderskabet for kvinden, da disse praksisser involverer mere end blot idealer, men også egen person. Dette indlejrede identitetsarbejde fremstår desuden særligt tydeligt i de positioneringsskift, som deltagerne foretager, hvilket peger på en forståelse af subjektpositioner som midlertidige, situerede og til forhandling. Eksempelvis bevæger mødre sig mellem at præsentere sig selv som 'gode mødre' og i andre sammenhænge konstruere en identitet som 'mødre med fejl og mangler'. I dette tilfælde behøver ikke-mødre nødvendigvis ikke at deltage i disse skiftende identitetspositioner, men kan ikke desto mindre tale ind i dem som observatører gennem venner, familie og sociale medier. Deres identitetsarbejde ligger dog i at finde måder at legitimere deres fravalg inden for de samme interpretative repertoarer. Dette

understreger yderligere den kulturpsykologiske og diskursanalytiske antagelse om subjektivitet som konstrueret og konstruerende i samspillet mellem samfundets ideologier og individets praksis (Valsiner, 2007, Wetherell, 1998).

Samlet set belyser analysen således, hvordan moderskabsideologier i Danmark er stærkt normerende og centreret om idealer, der fremstår naturlige og selvindlysende, men som i praksis afhænger af den konkrete historiske, sociokulturelle kontekst. Disse ideologier strukturerer ikke desto mindre kvinders identitetsarbejde og skaber muligheder og begrænsninger for at kunne forstå sig selv som kvinde og (ikke-)mor.

Et særligt fund i denne undersøgelse er dog repertoiret om 'kvindskab', da den bidrager med et modperspektiv til moderskab som identitetsbærende praksis for kvinder til en nuanceret forståelse af omsorg som en fundamental del af kvindelighed. Denne forståelse italesættes både af mødre og ikke-mødre, hvor moderskabet ikke alene er omdrejningspunktet, men hellere det *at være noget for nogen*. Formuleringen går igen i flere udsagn, hvilket peger på en kulturel grundantagelse om kvindens (menneskets) værdi og identitet, da det at være omsorgsfuld ikke blot er forbeholdt det at have børn, men snarere det at være kvinde i al almindelighed. I dette repertoire kan man ane forbindelser til samtidsdiskurser om selvudvikling, trivsel og selvomsorg, hvor hensyn til én selv også kan betragtes som legitimt omsorgsarbejde (Gjørtsvang, 2019; Makita, 2019). Dette kan vurderes som en diskursiv bevægelse væk fra idealer om kvindelig selvopofrelse og hen imod en balanceret forståelse af en relationel eksistens, hvor det at være noget for nogen også inkluderer én selv.

Undersøgelsens Bidrag

Med vores metodologiske tilgang bestående af dyadiske interviews og kritisk diskurspsykologisk analyse har vi opnået indblik i, hvordan mødre og ikke-mødre i Danmark diskursivt konstruerer moderskab. Gennem analysen af de interaktive dynamikker i samtalerne mellem deltagerne og de interpretative repertoarer, som de trækker på, synliggøres moderskab som et ideologisk felt, hvor kvinder kontinuerligt må navigere og forhandle. I den forlængelse ønsker vi at præcisere undersøgelsens bidrag i tre henseender: I forhold til eksisterende forskning, metodiske bidrag og samfundsmæssig relevans.

Sammenhæng med eksisterende forskning

Tidligere forskning har peget på, hvordan idealet om den gode mor forbindes med følelsesmæssig tilgængelighed, barncentrerethed, nærvær, ansvarlighed og moralsk refleksion (Schmidt et al., 2024; Valiquette-Tessier et al., 2019). Vores undersøgelse kan siges at bekræfte dette, idet repertoiret om det gode moderskab netop omfatter idealer om moralsk bevidsthed, altruisme og følelsesmæssig tilstedeværelse. Moderen fremstilles her som en aktør, der både må være nærværende, reflekteret, ansvarlig, selvopofrende og handlende med barnets bedste for øje. Disse normer italesættes både blandt mødre og ikke-mødre, hvilket vidner om repertoirets brede kulturelle forankring. På den måde stemmer vores fund overens med tidligere forskning om samme emne, selvom vi har anvendt en anderledes metodologi. I vores undersøgelse identificerede vi desuden også, hvordan kvindernes diskursive handlinger konstruerer moderskab som biologisk iboende og naturligt – en antagelse, der ikke har været fremtrædende i nyere forskning efter år 2000. I vores empiri fremtræder moderskab som et fundamentalt vilkår, som kvinder må forholde sig til og forklare sig ift., selv når de ikke ønsker børn.

Denne forståelse kan også genfindes i Miller's (2007) studie, hvor kommende mødre trak på moderskabsforestillinger om en naturlighed i at være mor. Dog efter fødslen måtte førstegangsmødrene erfare, at moderskab ikke opleves som naturligt og instinktivt, som forventet, men hellere som en rolle, der ofte inkluderer en følelse af 'at fejle' i starten. Mødre skal altså lære at træde ind i rollen og udvikle en tillid til egne evner. Ligeledes påpegede studiet af Tuli et al. (2024), at der ofte er en uoverensstemmelse mellem moderskabsideal og kvinders faktiske oplevelser og erfaringsgrundlag. Disse uoverensstemmelser afspejles også i vores analyse, hvor kvinderne forhandler et nuanceret ideologisk rum, hvori subjektpositioner ikke entydigt kan indtages. Eksempelvis italesætter Bolette, hvordan det føles naturligt for nogle kvinder (hendes egen kæreste), men ikke for hende selv. Hun beskriver nemlig moderskabet som noget ikke-naturligt og ikke-opfyldende for hende, hvorfor hun har måtte vokse med rollen, til at tro på sig selv som værende en god mor. Denne forskel illustrerer, hvordan kvindens forhold til moderskab er situeret og ikke givet. Her træder repertoiret at gøre moderskab frem som en modfortælling til de mere normative diskurser. På den måde kan man betragte moderskab som både forventes at ligge naturligt i kvinden,

men også noget, der indebærer tilvænning og en læringskurve - en praksis, der formes og erfares over tid.

Denne forhandlingsproces stemmer overens med Millers (2007) og Dows (2016) analyser, idet moderskabet ikke blot er en fast identitet, men en dynamisk proces, hvor moderskabet konstrueres gennem diskursive ressourcer. Vores deltagers skiftende positionering til moderskabet demonstrerer, hvordan kvinder aktivt engagerer sig i at forhandle moderskabets betydning i konkrete sammenhænge. Både vores undersøgelse og andre diskursanalytiske undersøgelser er således fælles om at bekræfte den diskurspsykologiske antagelse om den handlingsorienterede tale, der er fundamental i psykologiske processer. På den måde realiseres moderskabet i de tilgængelige og relevante diskursive handlinger i den konkrete situation, frem for en fast og færdigkonstrueret rolle, mødre må efterleve - moderskab ikke blot *er*, men *gøres*.

Denne nuancerede konstruktion af moderskabet kan derfor omfavne flere forskellige måder at indgå i moderskabet som kvinde. Dette fremgår også som en central pointe for Heffernan og Wilgus (2018), som ydermere belyser de forskellige typer af moderskab, der eksisterer i dag, herunder også LGBTQ-mødre og frivilligt barnløse kvinder. Derfor betoner de vigtigheden af at inkludere stemmer fra disse kvinder, hvorfor dette har været et fokus i vores undersøgelse. En diversitet af mødre og kvinder er nemlig præsenteret i vores sample, hvor vores deltagere både repræsenterer ikke-mødre, LGBTQ-mødre samt mødre, som ikke arbejder et klassisk 8-16 job. Her er det desuden værd at bemærke, hvorledes frivilligt barnløse kvinder i høj grad deltager i konstruktionen og forhandlingen af moderskabsideologier, selvom de ikke er mødre. Ikke-mødrene italesætter nemlig nogle af de samme spændingsfelter inden for det gode moderskab og det at gøre moderskab, som mødrene erfarede og italesatte. Dette udfordrer en forestilling om, at moderskab kun kan diskuteres ud fra en levet erfaring (Fielding-Singh & Cooper, 2024; Miller, 2007; Heffernan & Wilgus, 2018), hvorfor ikke-mødres deltagelse i diskursive konstruktioner af moderskab ikke er uden betydning, men spiller en central rolle i forståelsen af moderskab som et kollektivt og normativt referencpunkt for kvindelighed i en bredere forstand. Denne indsigt argumenterer således for at udvide forskningsfeltet for moderskab, som typisk kun inkluderer mødre af forskellige grupper.

På den måde inkluderes der forskellige moderskabsrelationer, arbejdsliv og livsstil i vores undersøgelse. Vores analyse viser desuden, hvordan moderskab ofte sameksisterer med andre identitetspositioner, idet deltagerne italesætter, hvordan det at være mor i Danmark kræver, at man indtager flere positioner som kvinde generelt, herunder arbejdende individ, romantisk partner og som uafhængigt individ, der også har brug for tid alene, hvilket vidner om det moderne moderskabs kompleksitet og flertydighed.

Samlet set bidrager vores undersøgelse således til at understrege og uddybe, hvordan moderskabsideologier ikke blot opretholdes, men også forhandles og udfordres i praksis. Ved at fremhæve de diskursive processer og forhandlinger, der gør moderskab muligt og legitimt, udvider vi den eksisterende forskning med en nuanceret og kontekstuel forankret indsigt i danske kvinders forståelser af moderskab. Dette bidrager til både at understøtte den eksisterende viden, men kan også bringe nye indsigter til det omfattende forskningsfelt om moderskab.

De metodiske bidrag

Et væsentligt bidrag i denne undersøgelse er en kombination af dyadiske interviews og kritisk diskurspsykologi, anvendt i en dansk kontekst. Dette perspektiv på danske kvinders fælles diskursive konstruktion af moderskab er begrænset i tidligere forskning. Som nævnt i *Introduktionen* er der mange kulturelle instanser i Danmark, som beskæftiger sig med at belyse moderskabet, såsom teaterstykker, bøger og artikler, men den egentlige forskning af, hvordan moderskabet diskursivt konstrueres og forhandles blandt en mangfoldig gruppe af kvinder, er sjældnere set i dansk kontekst.

Ud fra dette adskiller vores undersøgelse sig for det første metodisk fra tidligere studier ved at anvende dyadiske interviews med venindepar i stedet for romantiske eller familierelationer (Morgan et al., 2013; Lobe et al., 2022). På den måde har vores undersøgelse bidraget til at demonstrere, hvordan dyadiske interviews også kan anvendes på venne- og venindepar, som har et fælles tredje. Denne anvendelighed bliver fx klar for os, da begge venindepar under debriefingen udtaler, at det var en både behagelig og spændende oplevelse at deltage i denne form for interview, da metoden opfordrer til en mere åben og afslappet samtale, da deltagerne er trygge med hinanden og derfor tør

engagere sig mere i samtalen (Bilag 5, ll. 1700-1713, Bilag 6, ll. 1658-1674). Dette kan stå i kontrast til det individuelle interview, hvor man kan føle sig sat mere i spotlyset. Den dyadiske samtaleform gør det således muligt at indfange de sociale dynamikker og fælles konstruktioner, der sker mellem kvinder i samtaler om moderskab. Foretagelsen af det dyadiske interview inviterer også til en lettere adgang til den kollektive viden, der produceres mellem flere deltagere i modsætning til det individuelle interview, og uden større logistiske udfordringer, som kan opstå med fokusgrupper, der optimalt består af fem til otte personer (Morgan et al., 2013; Lobe et al., 2022). Valget om at foretage dyadiske interviews kommer selvfølgelig an på forskerens mål med undersøgelsen. Anvendelsen var derfor væsentligt for denne undersøgelse, da vi ønskede at opnå viden om, hvordan danske kvinder via diskursive fællesskaber og ressourcer konstruerer og forhandler moderskab i både bredden og dybden, samt undersøge hvilke sociale forestillinger om moderskab, der er indlejret i den danske kultur og samfund. Dette resulterer selvfølgelig i, at undersøgelsen ikke kan gå i dybden med at undersøge, hvad moderskabet betyder for den enkelte kvinde, som et individuelt interview potentielt kunne frembringe. Samtidig er undersøgelsen også udfordret i at bringe viden om et bredere repræsentativt snit af danske kvinder, da vi blot arbejdede sammen med to kvinder i hvert interview, hvoraf fokusgrupper kunne have givet større mulighed for diskussion og inklusion af flere forskellige perspektiver (Morgan et al., 2013). Det dyadiske interview har dog den fordel at efterligne reelle sociale interaktioner, som minder om dem, kvinderne kunne have i deres hverdag, hvilket kan være med til at styrke undersøgelsens troværdighed, som beskrevet i afsnittet *Troværdighed* ift. undersøgelsens kvalitetskriterier.

Hertil er det også vigtigt at fremhæve, hvordan den kritisk diskurspsykologiske tilgang bidrager til at kunne fremhæve to teoretiske perspektiver af diskurs, idet analysen opererer både på et makro- og mikroniveau. På den ene side fokuseres der på større strukturer, som interpretative repertoire, ideologiske dilemmaer og subjektpositioner, og på den anden side rettes opmærksomheden mod deltagernes lokale retoriske og handlingsorienterede tale (Locke & Budds, 2020). På den måde bliver det via undersøgelsen klargjort, hvordan større samfunds- og sociale ideologier drages på i deltagernes tale, og hvordan de på et mikroniveau i interviewet anvender retoriske ressourcer til at positionere sig i disse interpretative repertoarer og ideologiske dilemmaer. Dog er det

væsentligt at understrege, hvordan vores analytiske dobbeltblik tilvejebringer visse metodiske begrænsninger i fortolkningen af det empiriske materiale. Ved at integrere både et poststrukturalistisk fokus på magt og ideologi og et diskurspsykologisk blik på interaktion og sproglig praksis, kan ingen af perspektiverne udfoldes i deres fulde dybde. Den anvendte analysetilgang sigter dog mod en balanceret anvendelse af de centrale principper fra begge tilgange, hvilket gør det muligt at forankre analysen i de overordnede diskursive strukturer og konkrete positioneringer og forhandlinger i samtalerne praksis.

Ydermere er det relevant at pointere, at der ikke er skabt en standardiseret guide til hvordan, man kan analysere og frembringe det kritisk diskurspsykologiske dobbeltblik, hvorfor vi argumenterer for, at vores undersøgelse bidrager med et forslag til, hvordan en kritisk diskurspsykologisk analyse, inspireret af Locke og Budds (2020) seks trin, kan foretages. Hertil er det også vigtigt at tilføje, at Locke og Budds (2020) ikke direkte italesætter, hvilken rolle de ideologiske dilemmaer har i den kritiske diskurspsykologisk analyses seks trin, men er et begreb, som Wetherell (1998) ellers finder essentiel. Derfor valgte vi at integrere dette i den systematiske analyseprocedure, for at kunne inkludere dem i analysen af empirien.

Vores valg af metode bidrager således til forskningen om moderskab med både supplerende og nye perspektiver ved at inkludere en mangfoldig gruppe af kvinder til i fællesskab at konstruere forståelser om moderskab i Danmark. Både det dyadiske interview og kritisk diskurspsykologisk analyse inspireret af Wetherell (1998) og Edley (2001) er i forvejen relativt nye metoder, som der ikke er skrevet meget om (Morris, 2001; Locke & Budds, 2020), hvorfor denne undersøgelse kan anses som supplement til denne viden samt give et empirisk grundlag til at anvende disse metoder sammen i en kvalitativ undersøgelse.

Moderskabsforståelser i Danmark

Slutteligt er det relevant at belyse, hvordan undersøgelsen kan bidrage til en udvidet forståelse af, hvordan danske normer om moderskab ikke kun formes af individuelle valg, men har grobund i samfundsmæssige værdier, politiske dagsordner og kulturelle praksisser. Ved at undersøge, hvordan kvinderne - både mødre og ikke-mødre - forholder sig til idealer om den gode mor, tydeliggøres det, hvordan

individuelle valg og selvforståelse er indlejret i større ideologiske strukturer. Dette giver et indblik i, hvordan ideologier om moderskabet opretholdes, udfordres og formes, samt hvordan de kan være med til at (re)producere bestemte forståelser af kvinden og moderskabet i samtidens Danmark.

I forlængelse heraf kan vores fund trække tråde tilbage til Nissens (2015) samfundshistoriske typologi af kvindelighed, herunder idealtyperne *den sunde mor*, *den traditionelle mor* og *den selvstændige kvinde*. Det er nemlig værd at bemærke, hvordan aspekter af disse normative forståelser stadig synes at være til stede i deltagernes diskursive konstruktioner af moderskab. Eksempelvis kan den 'sunde og traditionelle' mor genkendes i de interpretative repertoirer om det naturlige og gode moderskab, idet biologisk skæbne, moralsk ansvar, selvopofrelse og samfundsmæssig forpligtelse fremstår som centrale normer. Samtidig afspejler repertoire om 'kvindskab' aspekter af den selvstændige kvinde, da kvindens egne behov og grænser forsøges anerkendt og balanceret ift. omsorg til andre. På den måde kan vores undersøgelse belyse, hvordan moderskabsideologier trækker på og omformer historiske forståelser af kvindelighed. Dette placerer dog kvinder i ideologiske spændingsfelter, hvorfor mange mødres oplevelse af usikkerhed, stress og 'mental load' kan i denne kontekst forstås som personlige konsekvenser af modstridende kulturelle forventninger (Sørensen, 2020; Kawash, 2011; Thurer, 1994).

Undersøgelsen bidrager desuden også til at give mødre uden for 8-16-arbejdet, LGBTQ-mødre og ikke-mødre en stemme i denne debat, som ikke har været repræsenteret før i dansk forskning. Det er selvfølgelig væsentligt at understrege, at fire deltagere ikke udgør et repræsentativt udsnit af den danske befolkning og dermed forståelsen og konstruktionen af moderskab. I stedet tilbyder undersøgelsen en lokal og kontekstuel indsigt i, hvordan unge kvinder i Danmark forstår og forholder sig til moderskabets sociale og kulturelle spændinger, der præger deres personlige valg og refleksioner.

Fremtidig forskning

Der findes flere årsager til at forskning om moderskab stadig findes relevant. Som præsenteret i undersøgelsen er det et koncept der hele tiden konstrueres og forhandles af mange forskellige kvinder, uanset om de har børn eller ej. Denne interesse for moderskabet vil formentlig stadig stå langt ud i fremtiden, eftersom kvinder fortsat

vil forholde sig til emnet, og samfundet fortsat vil sætte nogle forventninger til kvinden og evnen til reproduktion. Derfor kan yderligere forskning om konstruktionen af moderskab findes relevant, og kan dertil videreudbygges og udfoldes.

Som tidligere nævnt giver vores undersøgelsesdesign mulighed for at udforske danske kvinders konstruktion af moderskabet i både bredden og dybden. For at dykke yderligere i dybden om emnet moderskab i Danmark kan det være relevant at supplere dyadiske interviews med individuelle interviews. Dette skyldes, at nogle spørgsmål kan rejses omkring, hvorvidt troværdigheden af det talte i dyadiske interviews afspejler individernes respektive virkeligheder (Seale et al., 2008; Vocht, 2011), hvorfor det findes essentielt at få et dybere indblik gennem individuelle interviews som supplement til de dyadiske. På den ene side kan dyadiske interviews bidrage til at give indblik i, hvordan viden kollektivt konstrueres mellem to individer, hvor på den anden side individuelle interviews supplerer ved at give indblik i de individuelle deltageres forståelser og konstruktioner af moderskabet. På den måde bliver de individuelle interviews afgørende for at opdage, hvordan dyadiske interviews påvirker de respektive deltageres følelser, holdninger og udsagn ift. de diskursive konstruktioner af moderskabet. Ofte ses det, at deltagerne i dyadiske interviews kommer til at snakke 'for os' i stedet for 'for mig', hvilket kan antydes i anvendelsen af pronominer såsom *vi* og *os* i modsætning til anvendelsen af *jeg* og *mig* (Seale et al., 2008). Dette kan siges også at være tilfældet i vores dyadiske interviews, idet kvinderne indimellem talte på hinandens vegne og forsøgte at positionere sig sammen.

Samtidig kan individuelle interviews også være med til at eliminere eventuelle kvantitative dominanser (Seale et al., 2008), som kunne blive aktuelt, hvis den ene deltager snakker mere end den anden i det dyadiske interviews. Hertil vil det selvfølgelig være vigtigt at gøre sig nogle etiske overvejelser i håndteringen af dynamikkerne i de dyadiske interviews og individuelle interviews, så deltagerne ikke oplever negative konsekvenser ved deres deltagelse. Derfor bør man sikre, at formålet med inklusionen af to interviewmetoder ikke misbruges til at udpege magtpositioner og uligheder mellem deltagerne, men i stedet anvendes til at supplere metodernes anvendelighed.

Udover at gentænke supplerende metoder til undersøgelsen af moderskab i Danmark kan det være relevant at se på, hvilken betydning, vores sample havde for vores undersøgelse. Vi undersøgte både mødre og ikke-mødre omkring 30-årsalderen og deres diskursive konstruktion af moderskabet med fokus på, hvordan de trækker på interpretative repertoarer, subjektpositioner og ideologiske dilemmaer herom. Hertil er det vigtigt at være opmærksom på, at vores sample var bosat i henholdsvis Nordjylland og Midtjylland, hvilket gav os en særlig lokal og kontekstuel indsigt i, hvordan moderskab opfattes og forstås. Derfor kunne det være relevant for fremtidig forskning at undersøge andre grupper af kvinder i Danmark og deres konstruktion af moderskabet. Dette kunne indebære et blik på deres geografiske placering, uddannelsesbaggrund, aldersgruppe, forholdsstatus og relation til moderskab, såsom enlige mødre, ufrivilligt barnløse, stedmødre og adoptionsmødre. På den måde kunne man undersøge om de identificerede interpretative repertoarer gør sig gældende på tværs af disse kontekster, fordi de eventuelt også oplever samme ideologiske dilemmaer, som de konstant må forhandle og dermed positionere sig i forhold til. Der er selvfølgelig nogle etiske overvejelser at vurdere hertil, eksempelvis ift. sensitivitet ved emnet moderskab, og hvorvidt kvinderne skal kende hinanden og have en tryk relation til hinanden for at indgå i et dyadisk interview.

Foruden kvinders holdninger til det danske moderskab er det ligeledes meningsfuldt at pointere, hvordan kvinderne i vores dyadiske interviews påpeger 'forældreskab' i sammenhæng med 'moderskab', hvilket kan indikere vigtigheden af partnerens rolle i forældreskabet. I vores undersøgelse har vi ikke fokuseret på faderens rolle i forældreskabet, herunder også moderskabet, samt hvilken betydning hans diskursive konstruktioner kan have for en større samfundsmæssig forståelse af moderskabet. Derfor kunne det være relevant, hvis fremtidig forskning kaster et blik i retningen af faderens rolle i forældreskabet i nutidens Danmark, da denne rolle også har ændret sig med tiden. Inklusionen af faderskabet kan bidrage til en nuanceret viden af moderskabet, da fædre må forholde sig til forældreskabet, børns velvære og familiedynamikkerne foruden også at have et fuldtidsarbejde. Dette er især relevant ift. vedtagelsen af den nye barselslov fra 2022, hvor mødre og fædre skal dele barslen mere ligeligt mellem sig, og dermed styrke fædres deltagelse i forældreskabet (Asraf, 2023). Inklusionen af faderen i dyadiske interviews, hvor eksempelvis to fædre, eller faderen og moderen sammen

bliver interviewet, samt en kritisk diskurspsykologisk analyse af deres udsagn, kunne hertil potentielt give et bredere og dybere indblik i især faderskabet, men også i moderskabsforståelserne.

Afslutningsvis peger vores undersøgelse således på vigtigheden af at forstå moderskab ikke som en isoleret individuel oplevelse, men som et kulturelt og diskursivt fænomen, der kontinuerligt og dynamisk forhandles i sociale og historiske sammenhænge. Ved at undersøge danske kvinders diskursive praksisser vedrørende moderskabsideologier, har vi bidraget med en nuanceret indsigt i moderskabets forskningsfelt, særligt i en dansk kontekst. Samtidigt giver undersøgelsen et metodisk bidrag i sammensætningen af dyadiske interviews og kritisk diskurspsykologisk analyse, der muliggør at undersøge moderskabet i både dets nære sociale praksis og større samfundsmæssige strukturer. Fremtidig forskning kan dog bygge videre på denne viden ved at inkludere andre relationer og sociale grupper samt kombinere interviewformer. På den måde kan vi fortsat udvikle en mere kompleks forståelse af, hvordan moderskab - og forældreskab - konstrueres i et moderne dansk samfund.

Referenceliste

- Allan, G. (1980). A note on interviewing spouses together. *Journal of Marriage and Family*, 42(1), 205. <https://doi.org/10.2307/351948>
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480. <https://doi.org/10.1037/0003-066x.55.5.469>
- Asraf, A. B. (2023, November 10). *Hvad betyder det, at barslen nu skal deles lige imellem forældrene, og at noget af orloven kan være øremærket?* ast.dk. Retrieved May 1, 2025, from <https://ast.dk/social/artikler/enkeltydelser/hvad-betyder-det-at-barslen-nu-skal-deles-lige-imellem-foraeldrene-og-at-noget-af-orloven-kan-vaere-oremaerket>
- Boserup, B. (2024, September 23). *Politikerne vil have flere børn i Danmark, men er de klar til at investere i et bedre børneliv?* www.altinget.dk. Retrieved March 1, 2025, from <https://www.altinget.dk/artikel/politikerne-vil-have-flere-boern-i-danmark-men-er-de-klar-til-at-investere-i-et-bedre-boerneliv>
- Brinkmann, S., & Kvale, S. (2018). *Doing interviews* (2nd ed., pp. 1–11, 27–55, 89–103). SAGE Publications Ltd.
- Brøndum, N. L. (2012). Det gode moderskab - et biopolitisk perspektiv på dansk moderskabspolitik i 1930'erne. *Kvinder Køn & Forskning*, 4. <https://doi.org/10.7146/kkf.v0i4.28151>
- Collin, F. (2015). Socialkonstruktivisme. In M. Jacobsen, K. Lippert-Rasmussen, & P. Nedergaard (Eds.), *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* (3rd ed., pp. 325–364). Hans Reitzel.
- Collin, F. (2022). Social konstruktivisme i humaniora. In F. Collin, S. Køppe, & R. Helles (Eds.), *Humanistisk videnskabsteori* (4th ed., Vol. 4, pp. 451–505). Lindhardt og Ringhof.
- Cooren, F. (2010). Ventriloquism or the ecstatic dimension of communication. In F. Cooren & B. Latour (Eds.), *Action and agency in dialogue : Passion, incarnation and ventriloquism* (pp. 85–140). John Benjamins Publishing Company.
- Daminger, A. (2019). The cognitive dimension of household labor. *American Sociological Review*, 84(4), 609–633. <https://doi.org/10.1177/0003122419859007>

-
- Demuth, C. (2013). Ensuring Quality in qualitative cross-cultural research. In Y. Kashima, E. Kashima, & R. Beatson (Eds.), *Steering the cultural dynamics : Selected papers from the 2010 Congress of the International Association for Cross-Cultural Psychology*. Melbourne, Australia (pp. 34–40). International Association for Cross-Cultural Psychology.
https://vbn.aau.dk/files/76778794/Demuth_2013_Ensuring_rigor_in_qualitative_research.pdf
- Demuth, C. (2015). New directions in Qualitative research in Psychology. *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 49(2), 125–133.
<https://doi.org/10.1007/s12124-015-9303-9>
- Demuth, C. (2017). Generalization from Single Cases and the Concept of Double Dialogicality. *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 52(1), 77–93. <https://doi.org/10.1007/s12124-017-9399-1>
- Dow, D. M. (2015). Integrated Motherhood: Beyond hegemonic ideologies of motherhood. *Journal of Marriage and Family*, 78(1), 180–196.
<https://doi.org/10.1111/jomf.12264>
- Edley, N. (2001). Analysing masculinity: Interpretative repertoires, ideological dilemmas and subject positions. In M. Wetherell, S. Taylor, & S. J. Yates (Eds.), *Discourse Theory and Practice: A Reader* (pp. 189–228). SAGE Publications.
- Fielding-Singh, P., & Cooper, M. (2023). Negotiating good motherhood: Foodwork, emotion work, and downscaling. *Journal of Marriage and Family*, 86(1), 245–267. <https://doi.org/10.1111/jomf.12934>
- Flick, U. (2014). *An introduction to qualitative research* (5th ed., pp. 103–129, 149–186, 288–328, 366–421). SAGE Publications Limited.
- Frost, N., & Bailey-Rodriguez, D. (2019). Quality in qualitative research. In C. Sullivan & M. A. Forrester (Eds.), *Doing qualitative research in psychology: A Practical Guide* (2nd ed., pp. 60–77). SAGE Publications Limited.
- Greil, A. L., Slauson-Blevins, K., & McQuillan, J. (2010). The experience of infertility: a review of recent literature. *Sociology of Health & Illness*, 32(1), 140–162. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9566.2009.01213.x>
-

-
- Gjørtsvang, L. (2019, January 5). *4 måder du kan booste din selvomsorg*. Sundt Kvindeliv. Retrieved May 15. <https://www.sundtkvindelig.dk/sundhed/din-psyke/4-maader-du-kan-booste-din-selvomsorg>
- Hall, S. (2001). Foucault: Power, Knowledge and Discourse. In M. Wetherell, S. Taylor, & S. J. Yates (Eds.), *Discourse Theory and Practice: A Reader* (pp. 71–81). SAGE Publications.
- Harrington, M. (2023). *Feminism against progress*. (pp. 1-71). Forum.
- Heffernan, V., & Wilgus, G. (2018). Introduction: Imagining Motherhood in the Twenty-First Century—Images, representations, constructions. *Women a Cultural Review*, 29(1), 1–18. <https://doi.org/10.1080/09574042.2018.1442603>
- Kawash, S. (2011). New directions in motherhood studies. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 36(4), 969–1003. <https://doi.org/10.1086/658637>
- King, N. (2019). Chapter 3: Research Ethics in Qualitative Research. In C. Sullivan & M. A. Forrester (Eds.), *Doing qualitative research in psychology: A Practical Guide* (2nd ed., pp. 35–59). SAGE Publications Limited.
- King, N., & Hugh-Jones, S. (2019). The interview in qualitative research. In C. Sullivan & M. A. Forrester (Eds.), *Doing qualitative research in psychology: A Practical Guide* (2nd ed., pp. 121–144). SAGE Publications Ltd.
- Lobe, B., Morgan, D. L., & Hoffman, K. (2022). A systematic comparison of In-Person and Video-Based online interviewing. *International Journal of Qualitative Methods*, 21. <https://doi.org/10.1177/16094069221127068>
- Locke, A., & Budds, K. (2020). Applying critical discursive psychology to health psychology research: a practical guide. *Health Psychology and Behavioral Medicine*, 8(1), 234–247. <https://doi.org/10.1080/21642850.2020.1792307>
- Lowton, K. (2018). He said, she said, we said: ethical issues in conducting dyadic interviews. In *SAGE Publications Ltd* (pp. 133–146). <https://doi.org/10.4135/9781526435446.n9>
- Makita, T. B. (2019, May 8). *Compassion: 7 genveje til selvomsorg*. femina.dk. Retrieved May 15, 2025, from <https://www.femina.dk/sundhed/mental-sundhed/compassion-7-genveje-til-selvomsorg>
- Miller, T. (2007). “Is This What Motherhood is All About?” *Gender & Society*, 21(3), 337–358. <https://doi.org/10.1177/0891243207300561>
-

-
- Morgan, D. L., Ataie, J., Carder, P., & Hoffman, K. (2013). Introducing dyadic interviews as a method for collecting qualitative data. *Qualitative Health Research*, 23(9), 1276–1284. <https://doi.org/10.1177/1049732313501889>
- Morris, S. M. (2001). Joint and individual interviewing in the context of cancer. *Qualitative Health Research*, 11(4), 553–567.
- Nissen, M. A. (2015). Den produktive kvinde. *Nordiske Udkast*, 43(1). <https://doi.org/10.7146/nu.v43i1.141425>
- O'Reilly, M., Kiyimba, N., Lester, J. N., & Edwards, D. (2020). Establishing quality in discursive psychology: Three domains to consider. *Qualitative Research in Psychology*, 18(3), 406–425. <https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1810373>
- Ottesen, K. (Ed.). (2016, March 17). *Flere unge kvinder under 25 bliver steriliseret*. www.dr.dk. Retrieved March 1, 2025, from <https://www.dr.dk/ligetil/indland/flere-unge-kvinder-under-25-bliver-steriliseret>
- Philips, L. (2020). Diskursanalyse. In L. Tanggaard & S. Brinkmann (Eds.), *Kvalitative Metoder: En Grundbog* (3rd ed., pp. 377–405). Hans Reitzel Forlag.
- Potter, J. (2012). Discourse analysis and discursive psychology. In H. Cooper, P. M. Camic, D. L. Long, A. T. Panter, D. Rindskopf, & K. Sher (Eds.), *APA handbook of research methods in psychology: Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological* (Vol. 2) (2nd ed.). Sage Publications (Vol. 2, pp. 119–138). American Psychological Association.
- Potter, J., & Wetherell, M. (1987). *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and behaviour*. SAGE Publications.
- Ravn, M., & Høgh, E. (2024). *Narrativ Identitetskonstruktion i Moderskab: En pilotundersøgelse af kvinders identitetsarbejde i historiske og sociokulturelle kontekster* [9th semester project, Aalborg Universitet]. https://vbn-aaudk.zorac.aub.aau.dk/ws/files/764351261/TPV_E24_E._Hogh_og_M._Ravn_.pdf
- Schmidt, E., Décieux, F., & Zartler, U. (2024). Mothers and Others: How collective strategies reproduce social norms around motherhood. *Journal of Family Issues*. <https://doi.org/10.1177/0192513x241268710>
- Security - goodtape.io. (n.d.). <https://blog.goodtape.io>. Retrieved March 1, 2025, from <https://blog.goodtape.io/security/>
-

-
- Sørensen, A. K. (2009). *Moderland: Når staten kupper børnene* (1st ed., Vol. 1). Gads Forlag.
- Tanggaard, L. (2014, September 27). *Har vi en mistrivelskrise?* Jyllands-Posten. Retrieved March 1, 2025 <https://jyllands-posten.dk/debat/ECE17472521/har-vi-en-mistrivelskrise/>
- Tanggaard, L., & Brinkmann, S. (2020a). Interviewet: Samtalen som forskningsmetode. In L. Tanggaard & S. Brinkmann (Eds.), *Kvalitative Metoder: En Grundbog* (3rd ed., pp. 33–63). Hans Reitzel Forlag.
- Tanggaard, L., & Brinkmann, S. (2020b). Kvalitet i kvalitative studier. In L. Tanggaard & S. Brinkmann (Eds.), *Kvalitative Metoder: En Grundbog* (3rd ed., pp. 657–670). Hans Reitzel Forlag.
- Thurer, S. (1994). Introduction. In *The myths of motherhood: How culture reinvents the good mother*. (pp. XI-XXVII). Houghton Mifflin Company.
- Tuli, M., Chaudhary, N., & Dalal, J. (2022). Socio-cultural images of motherhood: individual variations of a collective construct. *Human Arenas*, 7(4), 856–865. <https://doi.org/10.1007/s42087-022-00310-w>
- Valiquette-Tessier, S., Gosselin, J., Young, M., & Thomassin, K. (2018). A Literature Review of Cultural Stereotypes Associated with Motherhood and Fatherhood. *Marriage & Family Review*, 55(4), 299–329. <https://doi.org/10.1080/01494929.2018.1469567>
- Valsiner, J. (2007). Approaches to Culture. Semiotic Bases for Cultural Psychology. In *Culture in Minds and Societies: Foundations of Cultural Psychology* (pp. 21–74). Springer.
- Valsiner, J. (2014). Needed for cultural psychology: Methodology in a new key. *Culture & Psychology*, 20(1), 3–30. <https://doi.org/10.1177/1354067x13515941>
- Weller, W. (2019). Group discussions and the documentary Method in education research. *Oxford Research Encyclopedia of Education*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.358>
- Wertsch, J. (1991). Voices of Mind: A Sociocultural Approach to Mediated Action. In *Voices of Mind: A Sociocultural Approach to Mediated Action* (1st ed., pp. 1–66). Harvard University Press.
-

-
- Wetherell, M. (1998). Positioning and Interpretative repertoires: Conversation Analysis and Post-Structuralism in Dialogue. *Discourse & Society*, 9(3), 387–412. <https://doi.org/10.1177/0957926598009003005>
- Wetherell, M. (2001). Themes in discourse research: The case of Diana. In M. Wetherell, S. Taylor, & S. J. Yates (Eds.), *Discourse Theory and Practice: A Reader* (pp. 9–23). SAGE Publications.
- Wetherell, M., Taylor, S., & Yates, S. J. (2001). Introduction. In M. Wetherell, S. Taylor, & S. J. Yates (Eds.), *Discourse Theory and Practice: A Reader* (pp. 1–8). SAGE Publications.
- Willig, C. (2013). *Introducing qualitative research in psychology* (3rd ed, pp. 14-21, 114-128). McGrawHill Education. Open university press.
- Witzel, A., & Reiter, H. (2012). Chapter 5: Processing PCIs. In *The Problem-Centred Interview: Principles and Practice* (pp. 95–122). SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446288030>
- Zittoun, T. (2012). Life-course: A socio-cultural perspective. In J. Valsiner (Ed.), *The Oxford handbook of culture and psychology* (1st ed., pp. 513–535). University Press.